

D0.4.1

”Case Hardanger”

En analyse av den formelle konsesjonsprosessen
og mediedekningen knyttet til den omsøkte
luftledningen Sima-Samnanger

CEDREN - Centre for Environmental Design of Renewable Energy: Forskning for teknisk og miljøriktig utvikling av vannkraft, vindkraft, overføringslinjer og gjennomføring av miljø- og energipolitikk. SINTEF Energi (vertsinstitusjon), NINA og NTNU er hovedforskningspartnerne, med en rekke energibedrifter, norske og internasjonale FoU-institutter og universiteter som partnere.

Finansieres av Forskningsrådet, energiselskaper og forvaltning gjennom ordningen med forskningssentre for miljøvennlig energi (FME). FME-ordningen består av tidsbegrensede forskningssentre som har en konsentrert, fokusert og langsiktig forskningsinnsats på høyt internasjonalt nivå for å løse utpekte utfordringer på energi- og miljøområdet.

Rapport

"Case Hardanger"

En analyse av den formelle konsesjonsprosessen og mediedekningen knyttet til den omsøkte luftledningen Sima-Samnanger

Audun Ruud
Jens Jacob Kielland Haug
William M Lafferty

Rapport

"Case Hardanger"

En analyse av den formelle konsesjonsprosessen og mediedekningen knyttet til den omsøkte luftledningen Sima-Samnanger

EMNEORD:

Konsesjonsbehandling,
Konsekvensutredninger,
Høringsprosess,
Høringsuttalelser,
Medieanalyse
Energipolitikk,
Offentlig aksept
Politisk styring

VERSJON

endelig

Audun Ruud
Jens Jacob Kielland Haug
William M Lafferty

DATE

2011-05-19

OPPDRA GSGIVER(E)

CEDREN

OPPDRA GSGIVERS REF.

Oppdragsgivers referanse

PROSJEKTNR

12x670.20

ANTALL SIDER OG VEDLEGG:

88

SAMMENDRAG

Denne studien har analysert den formelle konsesjonsprosessen og mediedekningen av den omsøkte 420 kV luftledningen Sima-Samnanger. Sommeren 2010 fikk motstanderne av luftledningen Sima-Samnanger mye spalteplass i mediene samtidig som regjeringen besluttet å foreta en fornyet gjennomgang av sjøkabelalternativet.

Analysen viser at media har fungert som en alternativ kanal til den formelle konsesjonsprosessen, der motstandere av luftledningsalternativet har formidlet sine meninger om myndighetenes forvaltningspraksis og endelige beslutninger. Samtidig viser studien at flere av disse motstandere har valgt ikke å delta aktivt i den formelle prosessen. Analysen påpeker også at det faglige grunnlaget som har ligget til grunn for myndighetenes beslutninger, i liten grad har vært en sentral referanse i media.

Basert på analysen stiller vi spørsmålet om uformelle kanaler er i ferd med å ta over for formelle prosedyrer, og hva dette i så fall vil bety for kommende konsesjonssaker. Kunne en tidligere politisk avklaring, som har vært etterlyst av både motstandere og tilhengere av den omsøkte luftledningen, ført til et mindre konfliktnivå i mediene sommeren 2010 og en større legitimitet til konsesjonsprosessen? Videre forskning bør se nærmere på disse spørsmålene for å finne frem til mere rasjonelle prosesser for håndtering av nettutviklingsprosjekter.

UTARBEIDET AV

Audun Ruud

SIGNATUR**KONTROLLERT AV**

Eivind Solvang

SIGNATUR**GODKJENT AV**

Knut Sæmdal

SIGNATUR**RAPPORTNR**

TR A7104

ISBN

978-82-594-3484-5

GRADERING

Åpen

GRADERING DENNE SIDE

Åpen

Sammendrag og konklusjoner

Denne studien er initiert av Centre for Environmental Design of Renewable Energy (CEDREN), et nasjonalt forskningscenter for miljøvennlig energi. Studien er et forprosjekt til forskningsprosjektet SusGrid (Sustainable Grid Development). Formålet med SusGrid er å søke kunnskap som kan bidra til å utvikle gode og forutsigbare prosesser knyttet til myndighetenes behandling av nettutviklingsprosjekter.

Studien har analysert mediedekningen og konsesjonsprosessen i forbindelse med Statnetts omsøkte 420 kV luftledning fra Sima til Samnanger. Gjennom å se på deltakelsen og argumentasjonen til sentrale aktører i den formelle prosessen og i media, har målet for rapporten vært å vise hvorfor den såkalte ”monstermast”-saken ble en av de mest omtalte nyhetssakene i 2010. Funnene i dette forprosjektet munner ut i flere problemstillinger som vil forfølges videre i det nevnte SusGrid-prosjektet.

Studien gjør en kartlegging av den formelle konsesjonsprosessen, fra Statnett meldte tiltaket i 2005, via Norges vassdrags- og energidirektorats (NVE) konsesjonsvedtak i 2008, til Olje- og energidepartementets (OED) opprettholdelse av konsesjonsvedtaket i 2010. Myndighetenes vurderinger av innkomne høringsuttalelser og endelige konklusjoner for den omsøkte luftledningen redegjøres for, før det går nærmere inn på sentrale aktørers deltakelse og argumentasjon, både i den formelle prosessen og i mediedebatten. Deltakelsen og standpunktet til den omsøkte luftledningen er i figuren under oppsummert og grafisk fremstilt.

	Melding	Konsesjons-søknad	Tilleggs-utredninger	Tilleggs-søknad	Klage-behandling	Media
Eidfjord kommune						
Ulvik herad						
Granvin herad						
Kvam herad						
Samnanger kommune						
Statkraft						
BKK Nett						
Den Norske Turistforening						
NHO Reiseliv						
Folkeaksjonen i Hardanger						
Norges Naturvernforbund						
Norges Miljøvernforbund						
Bellona						
ZERO						
WWF						
Framtiden i våre hender						
Natur og Ungdom						
Bevar Hardanger						
LO						
Bergen kommune						

	Mot omsøkt luftspenn
	For omsøkt luftspenn
	Intet klart standpunkt/motstridende argumenter
	Ingen formell deltakelse

Oppsummeringen under redegjør nærmere for sentrale aktørers deltakelse og standpunkt i Sima-Samnangersaken. Alle aktørene deltok i mediedebatten, mens deltakelsen i den formelle konsesjonsprosessen var svært varierende.

- Eidfjords ordfører var konsekvent mot luftledningen i den formelle konsesjonsprosessen. Motstanden har imidlertid blitt svekket i og med at man senere har uttalt i media at inngrepene knyttet til sjøkabel kan bli større enn det vil bli med luftspenn.
- Ulviks og Granvins ordførere var begge konsekvent mot luftledningen.
- Kvams ordfører var negativ underveis i den formelle prosessen og var en av de få som deltok også i høringen om tilleggssøknaden. Når OED senere valgte å ikke gjennomgå jordkabelalternativet på nytt og man så konturene av ilandføringsanlegget i Norheimsund, ble posisjonen i forhold til sjøkabelalternativet mer usikker. Derfor framstår de med gul farge i mediedeltakelsen i oversikten på forrige side.
- I motsetning til Hardangerkommunene har Samnanger vært nøytral under den formelle konsesjonsprosessen. I media har kommunen også vært nøytral, men samtidig har man uttalt at det var helt greit at utbyggingen ville starte i kommunen. Samnanger var også den eneste av de berørte kommunene som ikke påklaget NVEs konsesjonsvedtak.
- Statkraft har ikke engasjert seg nevneverdig, verken under høringene eller i media.
- BKK Nett var den eneste av aktørene i den formelle konsesjonsprosessen frem til OEDs vedtak 2.7.2010 som støttet den omsøkte luftledningen. Også i media har selskapet vært positiv til tiltaket.
- Den Norske Turistforening har konsekvent vært mot luftledningen, men deltok ikke i høringen på tilleggsutredningen og tilleggssøknaden.
- NHO Reiseliv har også vært konsekvent mot luftledningen, men deres medieprofil har vært svakere enn Den Norske Turistforening.
- Av naturlige grunner har Folkeaksjonen i Hardanger for kraft-overføring med sjøkabel vært negativ til luftledningen både i den formelle konsesjonsprosessen og i media. Folkeaksjonen deltok i alle høringsrunder bortsett fra i høringen av tilleggssøknaden.
- Norges Naturvernforbund har som eneste miljøorganisasjon vært aktivt deltakende i den formelle konsesjonsprosessen, men deltok ikke i høringene av tilleggssøknaden og tilleggssøknaden. I media har Norges Naturvernforbund vært konsistent motstander av luftledningen.
- Norges Miljøvernforbund uttalte seg kun i klagebehandlingen i den formelle prosessen. I media har Norges Miljøvernforbund ikke vært en sentral aktør, men kommet med enkelte utspill som har synliggjort en klar motstand mot luftledningen.
- Andre miljøorganisasjoner deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen. I mediedebatten var både Framtiden i Våre Hender og WWF konsekvent mot luftledningen. Bellona og ZERO uttalte i media at man ikke hadde tatt stilling i saken. Begge miljøvernorganisasjonene ga uttrykk for en positiv holdning til behovet for nettutvikling uten å være spesifikt orientert mot Sima-Samnanger prosjektet.
- Natur og Ungdom deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen og har i media uttalt at man ikke hadde tatt stilling i saken.
- Bevar Hardanger har som en følge av at organisasjonen ble opprettet sent 2009 ikke deltatt i den formelle konsesjonsprosessen. I media har man vært motstander av luftledningen.
- LO deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen. Forskjellige standpunkt har kommet til uttrykk fra forskjellige nivåer og enheter i organisasjonen i media, noe som gjør at LO ikke har hatt noe enhetlig standpunkt utad.
- Bergen kommune deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen. I media fremgår det ikke et klart standpunkt for eller mot tiltaket. Argumentasjonen har snarere vært knyttet opp mot egne problemstillinger i Bergensregionen.

Sammenlikningen av argumentasjonen i den formelle prosessen med argumentasjonen i media, viser at flere aktører har begrenset sin deltakelse til kun å komme med utspill i media. Dette gjelder blant annet størstedelen av miljøbevegelsen. På bakgrunn av at studien har gitt klare indikasjoner på at mediedekningen var sentral for nedsettelsen av ekspertutvalgene, stiller vi spørsmål ved om uformelle prosesser er i ferd med å ta over for formelle prosesser. Hvilke implikasjoner har dette for videre konsesjonspraksis? Hvordan sikrer man for eksempel at konsesjonsmyndighetene har full oversikt over de ulike argumenter i en sak dersom man bruker media som påvirkningskanal og ikke spiller inn sine synspunkter gjennom formelle kanaler?

Motstanderne hevder at de ikke har hatt noen reell mulighet til å påvirke prosessen, men kun fått anledning til å påvirke alternativer man i utgangspunktet har vært uenige i. Konkret gjelder dette valget mellom luftledning og sjø- og jordkabel, der det sistnevnte har vært det foretrukne ønsket fra svært mange aktører som har uttalt seg både i den formelle prosessen og i media. Samtidig som motstanderne har argumentert for at deres ønsker ikke har blitt tatt hensyn til i konsesjonsprosessen, har Sivilombudsmannen stadfestet at konsesjonsprosessen har vært i tråd med det saksbehandlingssystem som Stortinget gjennom energilovgivningen har vedtatt. Protestene ble likevel svært sterke i etterkant av OEDs vedtak 2.7.2010, der departementet opprettholdt NVEs konsesjonsvedtak. Gitt at det er varslet andre tilsvarende luftledningsprosjekt, stiller vi spørsmål om konflikten kunne blitt redusert dersom regjeringen hadde gjort en tidligere politisk avklaring – gjerne med nedsettelse av eksterne ekspertutvalg.

Analysen viser at det faglige grunnlaget som har vært avgjørende for myndighetenes beslutninger, i liten grad har vært gjengitt i media. Mediedebatten har i større grad handlet om hendelser som passer inn i medias tradisjonelle nyhetskriterier, eksempelvis trusler om sivil ulydighet, demonstrasjoner, nedleggelse av lokale partilag, postkortaksjoner, reklamefilmer og standpunkt for eller mot tiltaket. Den formelle konsesjonsprosessen og mediedebatten har således hatt ulike uttrykk. Spørsmålet vi stiller er om en klarere kobling mellom, på den ene siden det faglige grunnlaget som var sentralt i konsesjonsprosessen, og på den andre siden mediernes dekning av saken, kunne bidratt til et minsket konfliktnivå gjennom en klarere forståelse av NVEs og Statnetts mandat og politiske handlingsrom.

Summary and conclusions

The present study was initiated by CEDREN – The Centre for Environmental Design of Renewable Energy – and is also a pilot study for the research project SusGrid (Sustainable Grid Development). The aim of SusGrid is to gain knowledge that will contribute to the development of legitimate and predictable licensing processes related to grid development projects.

The focus of the study is an analysis of a 420 kV overhead transmission line from Sima to Samnanger proposed by Statnett, the Transition System Operator (TSO) of the Norwegian electric power system. The project area is located in Hardanger in the western county of Hordaland, well known for its fjords and beautiful landscape. Hardanger attracts tourists from all over the world. By looking at the arguments of key participants in the licensing consultation procedure, together with arguments expressed in the media, the aim of the report has been to gain insight into why the project became one of biggest media events in 2010. The concept “*monstermast*”, referring to the “monster” pylons of the proposed transmission system, became a household concept as a result of oppositional framing of the media debate.

The study maps the licensing process, from its initiation by Statnett in 2005; through the approval by the Norwegian Water Resources and Energy Directorate (NVE) in 2008; up to the confirmation of the license by the Ministry of Petroleum and Energy (MoPE) in 2010. The assessments and pronouncements during the official hearing, along with the final conclusions are accounted for. Furthermore, the arguments of key participants, both in the formal licensing process and in the media debate, are analyzed. The overall process, with the different points of views of the participants can be graphically summarized as follows:

	Announcement	Application	Additional assessments	Additional application	Handling of complaints	Media debate
Eidfjord kommune						
Ulvik herad						
Granvin herad						
Kvam herad						
Samnanger kommune						
Statkraft						
BKK Nett						
Den Norske Turistforening						
NHO Reiseliv						
Folkeaksjonen i Hardanger						
Norges Naturvernforbund						
Norges Miljøvernforbund						
Bellona						
ZERO						
WWF						
Framtiden i våre hender						
Natur og Ungdom						
Bevar Hardanger						
LO						
Bergen kommune						

	Against the official proposal
	In favour of the official proposal
	No clear position/contradictory statements
	No participation in the formal process

All the participants expressed their views in the media debate, but the degree of participation in the formal licensing process varied to a large extent. The following overview provides brief summaries of positions of the key participants.

- The Mayor of Eidfjord Municipality was against the proposed overhead transmission line in the formal licensing process. However, the resistance later weakened when the mayor expressed concerns as to the possibility of greater impacts on nature and landscape if a sea-cable alternative were to be preferred over the overhead transmission line.
- The mayors of Ulvik Municipality and Granvin Municipality were both against the overhead transmission line.
- The Mayor of Kvam Municipality was against the project during the formal process and was one of the few who participated in the hearing for the additional application. When MoPE later chose

not to review the underground cable alternative and the mayor saw the consequences of the sea cable system onshore in Norheimsund, the former positive stance towards sea cable weakened.

- Contrary to the other municipalities in Hardanger, Samnanger Municipality was neutral during the formal licensing process. This was also the case in the media debate. However, the mayor gave consent in the media to start the construction work in the municipality after MoPEs decision on 2 July 2010. Samnanger was furthermore the only municipality affected by the project that did not appeal the approval of the application.
- Statkraft (the state-owned power company) has not been particularly engaged in the process, neither during the hearings nor in the media debate.
- BKK Nett (a network of power companies in the Bergen area) was the only participant in the formal licensing process in favor of the project. The company has also argued for the benefits of the project in the media.
- Den Norske Turistforening (Norwegian Trekking Association) has argued against the realization of the overhead transmission lines, both in the formal licensing process as well as in the media debate. However, DNT did not participate in the hearing of the additional assessment and the additional application.
- NHO Reiseliv (Norwegian Hospitality Association) has been against the project, both in the formal licensing process as well as in the media debate. However, their media profile has been less visible than that of DNT.
- Folkeaksjonen i Hardanger for kraft-overføring med sjøkabel (a people's movement for the promotion of the sea-cable alternative) has been against the project, both in the formal licensing process and in the media. The movement has participated in all the hearings, except in the hearing regarding the additional application.
- Norges Naturvernforbund (Friends of the Earth Norway) was the only environmental organization (ENGO) to state their point of view during the formal licensing process. However, they did not participate in the hearing of the additional assessment and the additional application. The organization has been a strong opponent in the media.
- Norges Miljøvernforbund (the Green Warriors of Norway) only became involved in the formal process to appeal the NVE decision. The organization was only marginally active in the media debate, where they were clearly opposed to the project.
- Other ENGOs did not take part in the formal licensing process. However, several ENGOs did participate in the media debate. In this debate, both Framtiden i Våre Hender (The Future in our hands) and WWF (World Wildlife Association) argued against the project. Bellona and ZERO (Zero Emissions Resource Organisation) both confirmed that they had not decided on the matter but expressed a positive attitude towards the need for grid expansion in general, without referring directly to the Sima-Samnanger project.

- Natur og Ungdom (Nature and Youth) did not participate in the formal licensing process. In the media, the leader stated that the organization had not yet decided on the matter.
- Bevar Hardanger (an ad hoc protest organization formed to stop the project) has, as a consequence of the late establishment of the organization in 2009, not participated in the formal licensing process. The organization was, however, a strong opponent of the project in the media.
- LO (The Norwegian Confederation of Trade Unions) did not participate in the formal licensing process. Different views have been expressed from different levels and branches of the organization in the media, resulting in no unified voice from LO on the matter.
- Bergen Municipality did not take part of the formal licensing process. From statements made in the media, no clear position can be identified. The statements have primarily focused on the municipality's own interests in the region of Bergen.

One of the study's main findings is that several participants chose to limit their participation to the media debate. Interestingly enough, this applies also to the majority of the ENGOs. The study has documented that the media coverage was a decisive factor for the Government's decision to conduct a new evaluation of the sea-cable alternative. In view of these findings, we pose the question: Are informal processes replacing the formal processes? If so, what implications will this have on future licensing processes? How are the authorities to ensure that they have a comprehensive overview of the various arguments and interests in a case, if the media comes to supersede the formal channels of the decision-making process?

The opponents have claimed, both in the formal process and in the media, that they have not had a genuine possibility to influence the outcome of the process. They have criticized the principal alternatives put forth, mainly different versions of the overhead transmission line, and have expressed sole interest in sea cable and underground cable. While opponents of the overhead transmission line have claimed a lack of possibility to influence the process, the Parliamentary Ombudsman has confirmed that the licensing process was conducted in accordance with the formal procedures approved by the Parliament. The protests were loudest, however, in the aftermath of MoPE's decision (July 2010), when the Ministry upheld the NVE licensing decision. Given other heralded projects similar to the case of Sima-Samnanger, it is appropriate to ask whether the level of conflict could have been reduced if the Government had made an earlier policy clarification regarding the use of cables, and provided a more detailed evaluation of the sea-cable alternative at an earlier stage.

Another finding is that the knowledge base which was apparently decisive for the initial decision by the authorities, was only to a limited extent cited in the media. Instead, the media debate focused to a large degree on selective "news-worthy" events, such as threats of civil obedience, demonstrations, boycotts by local branches of the political parties, postcard campaigns, commercials and changing attitudes for or against the project. The formal licensing process and the media debate have thus been framed differently and given very different profiles of interests, priorities and outcomes. A final question addressed by the report, therefore, is whether a clearer link between the knowledge base and the media coverage could have reduced the level of conflict in the overall procedure by providing an improved understanding of the numerous different costs and "trade-offs" involved in grid-based decisions like the Sima-Samnanger/Hardanger case.

Innholdsfortegnelse

1	Bakgrunn og studiens formål.....	17
1.1	Mediedekningen – årsaken til nedsettelsen av ekspertutvalgene?.....	18
1.2	Rapportens oppbygging.....	19
1.3	Empiri og metode	20
2	Gjennomgang av den formelle prosessen	23
2.1	Hvorfor foreslo Statnett Simø-Samnønger prosjektet?.....	23
2.2	Den formelle prosessen i korte trekk.....	25
2.2.1	Proessen fram til Statnett søker.....	25
2.2.2	NVEs konsesjonsbehandling.....	26
2.2.3	OEDs klagebehandling	27
2.3	Utredninger i regi av NVE.....	28
2.3.1	Føstsettelse av konsekvensutredningsprogram	28
2.3.2	Tilleggsutredning.....	30
2.3.3	Tilleggsopplysninger og tilleggssøknød.....	31
2.4	NVEs vurdering av konsekvensutredningen og konsesjonssøknøden	31
2.4.1	Begrunnelsen for tiltaket og systemløsningen	32
2.4.2	Sjø- og jordkabel.....	33
2.5	OEDs klagebehandling.....	34
2.5.1	Begrunnelsen for tiltaket og systemløsningen	35
2.5.2	Sjø- og jordkabel.....	37
2.6	Oppsummering.....	39
3	Analyse av de øktørene som deltok i den formelle prosessen.....	41
3.1	De berørte kommunene	41
3.1.1	Eidfjord.....	41
3.1.2	Ulvik.....	43
3.1.3	Granvin.....	44
3.1.4	Kvøm.....	47
3.1.5	Samnønger	49
3.2	Kraftbrønsjen.....	50
3.2.1	Statkraft.....	50
3.2.2	BKK Nett.....	50
3.3	Reiseliv og turisme.....	51
3.3.1	Den Norske Turistförening.....	51
3.3.2	NHO Reiseliv	53
3.4	Folkeaksjonen i Hørdanger for kraft-overføring med sjøkabel	54
3.5	Miljøbevegelsen.....	56
3.5.1	Norges Naturvernforbund.....	56
3.5.2	Norges Miljøvernforbund.....	57

4	Aktører som ikke deltok i den formelle konsesjonsprosessen og kun uttalte seg i media.....	59
4.1	Miljøbevegelsen.....	59
4.1.1	Bellona.....	59
4.1.2	ZERO.....	59
4.1.3	WWF.....	60
4.1.4	Andre.....	61
4.2	Bevær Hardanger.....	61
4.3	LO.....	62
4.4	Bergen kommune.....	63
5	Statnett.....	65
6	Oppsummering av analysen.....	69
7	Diskusjon.....	73
7.1	Kort oppsummering av OEDs vurdering av sjøkabelrapportene og opprettholdelse av konsesjonsvedtaket om luftledning mellom Sima og Sømønanger pr 1. mars 2011.....	73
7.2	Hva kan vi lære?.....	75
7.3	Veien videre mot færre tilsvarende konflikter krever bedre avveining av ulike hensyn.....	78
8	Kilder og referanser:.....	81
	Litteraturoversikt.....	81
	Medietekster knyttet til medieanalysen.....	82

Oversikt over figurer

Figur 1.1: Mediedekningen av Sima Sæmnanger 1.1.2005-31.8.2010

Figur 1.2: Mediedekningen fordelt per måned i 2010 frem til 31.8.2010

Figur 1.3: De mest omtalte nyhetssakene i 2010

Figur 2.1: Kart over BKK-området og Statnetts omsøkte 420 kV luftledning Sima-Sæmnanger

Figur 2.2: Hovedtraséløsningen for Statnetts omsøkte 420 kV kraftlinje Sima-Sæmnanger.

Figur 2.3 Tidslinje som viser sentrale hendelser perioden før Statnett søkte om konsesjon

Figur 2.4 Tidslinje som viser sentrale hendelser i NVEs konsesjonsbehandling

Figur 2.5 Tidslinje som viser sentrale hendelser i OEDs klagebehandling

Figur 2.6. NVEs fastsettelse av konsekvensutredningsprogram – tematisk oversikt

Figur 2.7. Oversikt over festsatte krav om tilleggsutredninger

Figur 2.8. Oversikt over festsatte krav om tilleggsopplysninger

Figur 6.1 Sentrale aktørers standpunkt og grad av deltakelse i formell prosess og media

Noen relevante medieoppslag sommeren 2010

”Jeg har stor respekt for engasjementet i denne saken fra berørte kommuner, reiseliv og naturinteresser. Behovet for en stabil og akseptabel kraftforsyning for bergensregionen gjør imidlertid nettutbygging nødvendig. Derfor er jeg overbevist om at Sima-Samnanger er den beste løsningen.”

Olje – og energiminister Terje Riis-Johansen sitert i pressemelding fra OED 2.7. 2010

”Jeg ville ha valgt en løsning med dårligere samfunnsøkonomisk nytte enn Sima-Samnanger - hvis forsyningssikkerheten hadde blitt god nok....En sjøkabel ville ikke belastet statsbudsjettet med en øre, fordi hele regningen ville bli tatt av strømkundene gjennom nettleien. Men en sjøkabel ville ikke gitt den nødvendige forsyningssikkerheten fordi en feil kan ta måneder å reparere, i motsetning til bare timer ved feil på en luftledning.”

Statsminister Jens Stoltenberg i Dagens Næringsliv 24.7.2010

”Du skal vel ikke ha lest veldig mye aviser og sett veldig mye på TV i sommer for å se at det har vært noe ulike vurderinger i forhold til...det beslutningsgrunnlaget som har ligget til grunn. Og så kan jeg fortsette å hevde at jeg mener det er bra nok. Eller så kan jeg og vi velge å si at OK, vi mener det er bra nok, men for å få en større legitimitet knyttet til beslutningen så er det fornuftig, når vi har mulighet til det tidsmessig, uten å forstyrre prosessen, å også gjøre den uavhengige vurderingen, som har vært etterlyst, jeg får si, gjennom sommeren.”

Olje – og energiminister Terje Riis-Johansen sitert på pressekonferanse 10.08.2010

”Vi setter ned fire utvalg, som vil sikre en fornyet, uavhengig og grundig gjennomgang av sjøkabelalternativet.”

Olje – og energiminister Terje Riis-Johansen sitert i pressemelding fra OED 31.08.2010

1 Bakgrunn og studiens formål

30.5.2008 ga NVE konsesjon til Statnett for den omsøkte luftledningen Sima-Samnanger. Over 2 år senere, 2.7. 2010 opprettholdt Olje- og energidepartementet (OED) konsesjonen. I tillegg til konsesjonen opplyste OED at Statnett ville sette av 100 millioner kroner til finansiering av avbøtende tiltak som vil bli stilt til disposisjon for Hordaland fylkeskommune.¹

Til tross for en omfattende konsesjonsprosess og klagebehandling, besluttet regjeringen 31.8.2010 å nedsette fire ekspertutvalg for å vurdere ulike sider ved sjøkabelalternativet mellom Sima og Norheimsund. Sjøkabelutvalgene ga sin innstilling til OED 1. 2.2011. Én måned senere, 1.3.2011, bestemte regjeringen seg for å stå fast ved sin beslutning av 2.7.2010 om å opprettholde NVEs konsesjon for den omsøkte luftledningen mellom Sima-Samnanger.

Medieoppmerksomheten ”eksplo德erte” etter OEDs vedtak 2.7.2010. Motstanderne fikk da rikelig med spalteplass i media med ulike argument for hvorfor regjeringens beslutning om luftledning var feil. Protestmarsjer ble også arrangert. Lokale partilag i Hardanger ble nedlagt. Trusler om sivil ulydighet ble også fremført dersom Statnett begynte utbyggingen av lufttraseen.

Denne studien vil se nærmere på konsesjonsprosessen, OEDs klagebehandling og den rollen media spilte frem til regjeringen besluttet å nedsette ekspertutvalgene. Gjennom å se på argumentasjonen til motstanderne og tilhengerne av luftledningen, søker vi økt innsikt i årsaker til at den såkalte ”monstermast”-saken ble en av de mest omtalte nyhetssaker i 2010.

Mediedebatten sommeren 2010 ble direkte utløst av OEDs vedtak, men saken må samtidig forstås ut fra deltakelsen og argumentasjonen i den formelle konsesjonsprosessen som startet allerede i 2005.

Selv om argumentene som er fremholdt i media vil være sentrale for å forstå mediedekningen, er saksgrunnlaget primært reflektert i de ulike høringsuttalelser som konsesjonsmyndighetene innhentet sammen med de mange konsekvensutredninger.

Sammen med diverse folkemøter var det på dette kunnskapsgrunnlaget NVE den 30.5. 2008 valgte å gi Statnett konsesjon til å bygge en luftledning fra Sima til Samnanger. Saken ble formelt påklaget, men OED vedtok den 2.7.2010 å opprettholde vedtaket – et vedtak som ble stadfestet 1.3.2011.

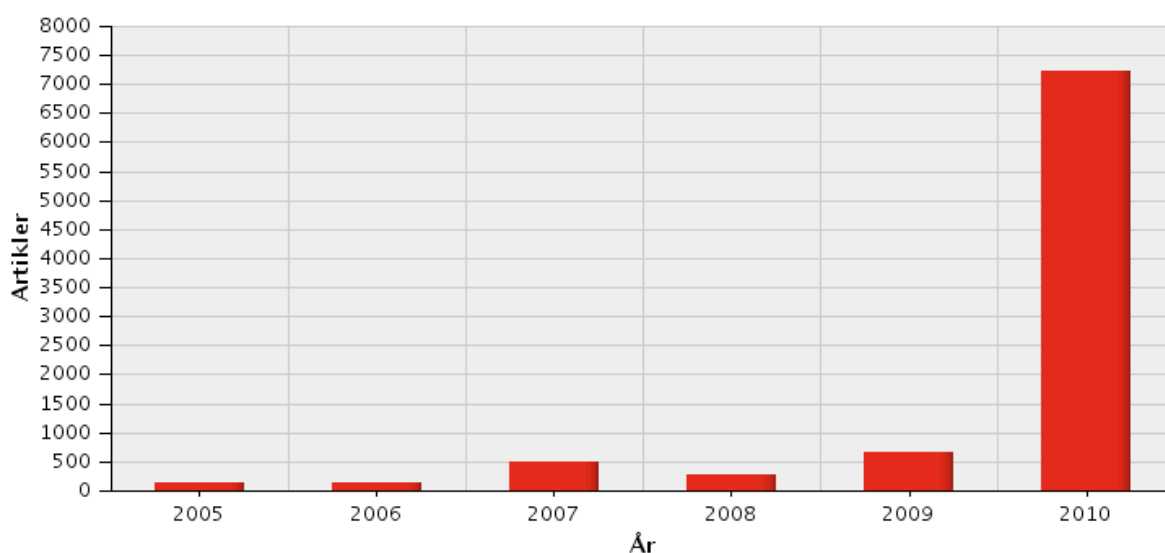
Rapporten fokuserer på en tematikk som i økende grad kan få aktualitet gitt andre foreliggende planer for tilsvarende luftledninger. På bakgrunn av større innsikt i ulike aktørers valgte deltakelsesstrategi konkret i Sima-Samnanger prosjektet, og da spesielt bruken av media, vil vi også trekke noen lærdommer som forhåpentligvis er av relevans for norsk politikk generelt og nettpolitikk i særdeleshet.

---

¹ OED 2.7.2010 s. 4

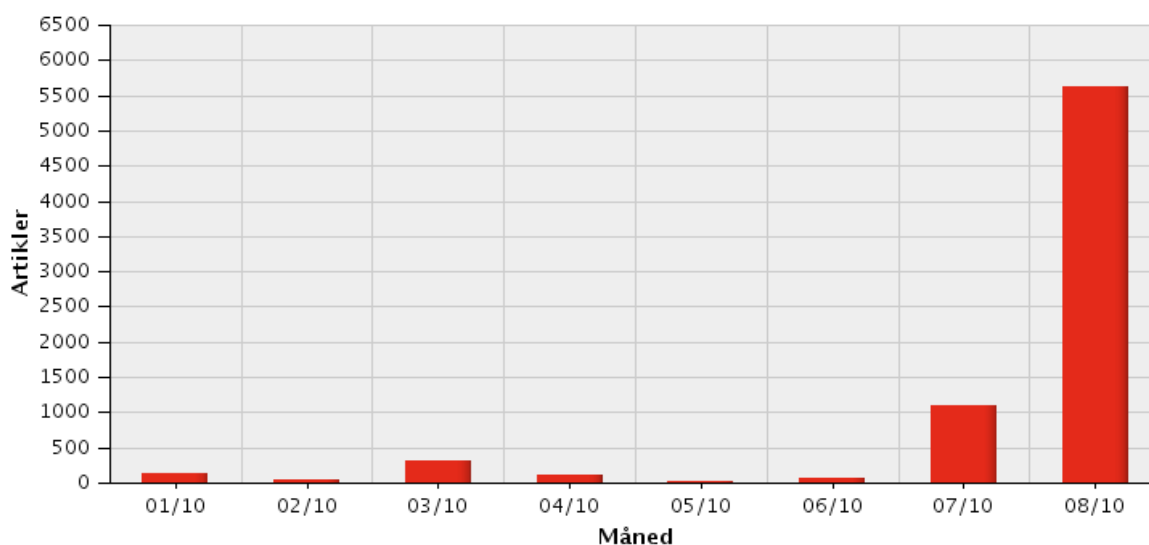
1.1 Mediedekningen – årsaken til nedsettelsen av ekspertutvalgene?

Sitatet av Terje Riis-Johansens av 10. august - gjengitt i innledningen, indikerer at mediedekningen var en sentral faktor for regjeringens beslutning om å foreta en uavhengig vurdering av sjøkabelalternativet. Selve økningen i antall medieoppslag kommer tydelig til uttrykk i figur 1. Grafen viser perioden fra tiltakshaver Statnett meldte luftledningen første gang i 2005 til regjeringen formelt nedsatt de fire ekspertutvalgene i august 2010.

Figur 1.1: Mediedekningen av Sima Samnanger 1.1.2005-31.8.2010. Utvalget er begrenset til papir- og nettaviser i Retrievers mediearkiv ATEKST

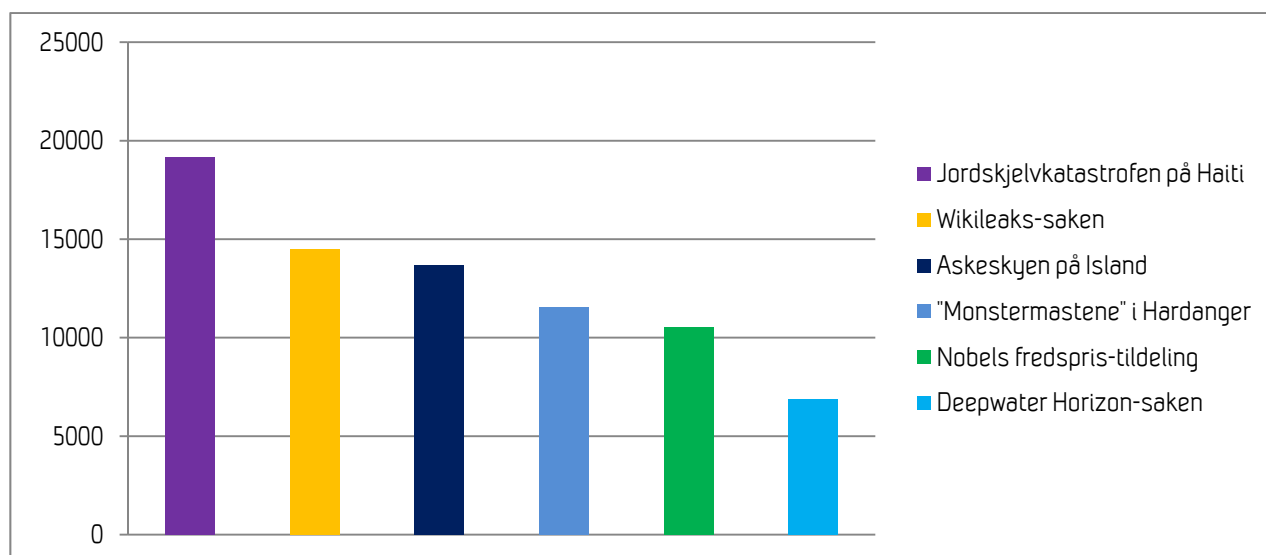
Brytes medieomtalen i 2010 ned og fordeles på oppslag per måned kan man av figuren under se at det spesielt var etter OEDs vedtak 2. juli at medieomtalen økte kraftig.

Figur 1.2: Mediedekningen fordelt per måned i 2010 frem til 31.8.2010

Av figuren fremgår det også at august var måneden med klart mest omtale. En overvekt av medieomtalen i denne saken kan altså relateres til august 2010, måneden regjeringen nedsatte ekspertutvalgene.

Sima Samnanger-saken ble også en av de mest omtalte nyhetssakene i 2010 i Norge. En undersøkelse gjengitt i figur 3, viste at Sima Samnanger-saken var den fjerde mest omtalte nyhetssaken.²

Figur 1.3: De mest omtalte nyhetssakene i 2010.

Det er altså ingen tvil om at Sima-Samnanger-saken fikk mye medieomtale i 2010. Som det fremgår av oversikten over, var en annen av de mest omtalte nyhetssakene i 2010 den såkalte Deepwater Horizon-saken. Mediedekningen av Sima-Samnanger-saken var imidlertid nær dobbelt så stor på tross av at utblåsningen i Mexico-gulven representerte tung oljeforurensning og tok menneskeliv.

1.2 Rapportens oppbygging

I kapittel 2 vil den formelle konsesjonsprosessen gjennomgås. Her vil det først gis en kort gjennomgang av det historiske forløpet til konsesjonsprosessen, før det redegjøres mer inngående for vurderinger knyttet til konsekvensutredningene som ble utført. Årsaken til at det fokuseres spesielt på konsekvensutredningene er at disse skal ta hensyn til ulike aktørers interesser og innspill, og fordi det er denne utredningsprosessen som formelt utgjør det faglige grunnlaget for konsesjonsvedtaket.

Gjennomgangen av konsesjonsbehandlingen ligger så til grunn for den videre fremstillingen i kapitlene 3, 4 og 5. I kapittel 3 identifiseres sentrale aktører som har kommet med høringsuttalelser i konsesjonsprosessen. Denne kartleggingen gjøres for å se i hvilken grad relevante aktører har brukt sin mulighet til å påvirke og for å se i hvilken grad ytringene har fått gjennomslag i myndighetenes endelige vedtak. Hovedvekten vil imidlertid legges på medieutspillene i lys av

² Den ble utført av meningsmålingsinstituttet YouGov Norway, kommunikasjonsbyrået PR-operatørene og medieanalysebyrået Retriever. Flere detaljer på pr-o.no 29.12.2010

argumentasjonen i den formelle konsesjonsprosessen. Dette videreføres så i kapittel 4 der vi ser nærmere på de aktørene som ikke deltok i den offentlige høringsrunden, men som markerte seg senere i media. Statnett sin egen deltakelse vil så bli belyst og drøftet i kapittel 5.

Hovedfunnene oppsummeres i kapittel 6. Dette underlegges så en drøfting i kapittel 7 der vi først viser til OEDs opprettholdelse av konsesjonsvedtaket pr. 1.3.2011 før vi ser nærmere på hva vi kan lære. Kapitlet avsluttes med en kort referanse til hvordan vi kan redusere tilsvarende konflikter i framtiden. Funnene i studien peker også mot områder som vil være relevante for CEDRENS³ nye forskningsprosjekt SusGrid (Sustainable Grid Development).⁴

1.3 Empiri og metode

Analysen ser på sentrale aktører som har ytret seg i media og deres grad av deltakelse i den formelle konsesjonsprosessen. I analysen av konsesjonsprosessen er saksdokumenter brukt av konsesjonsmyndighetene NVE og OED analysert. NVEs bakgrunn for vedtak av 30.5.2008 og OEDs opprettholdelse av NVEs konsesjon av 2.7.2010, har vært helt sentrale kilder i så henseende. I tillegg har analysen også studert andre relevante saksdokumenter og korrespondanse mellom konsesjonsmyndighetene og ulike involverte aktører. Statnett sine prosjektdokumenter har også vært gjenstand for analyse. Siden regjeringen 1.3.2011 på basis av ekspertuttalelsene og innkomne høringsuttalelser, besluttet å opprettholde sitt konsesjonsvedtak, har vi også gjort referanser til disse vurderingene i den avsluttende drøftingen. Det er viktig å merke seg at analysen kun har studert de nevnte skriftlige kilder. De nevnte dokumentene er dog svært relevante for å få innblikk i de ulike aktørenes deltakelse og argumentasjon i den formelle konsesjonsprosessen. I tillegg gir dokumentene innsikt i myndighetenes vurdering av saken.

Studien tar utgangspunkt i gjennomgangen av deltakelsen i den formelle prosessen. Det viste seg imidlertid at flere aktører som ikke deltok i den formelle prosessen har vært aktive i mediedebatten. Noen av disse aktørene vil av den grunn også analyseres. Årsaken til utvalget av aktører både fra mediedebatten og den formelle prosessen er at aktørene er toneangivende på sitt felt og har vært involvert i sentrale spørsmål som har vært gjenstand for diskusjon. Eksempelvis vil det være interessant å se hva Den Norske Turistforening har ment om luftledningen siden argumentet om økonomiske tap for reiselivet har vært reist i både den formelle prosessen og i media. På samme måte vil man ved å ta for seg miljøvernorganisasjonenes argumenter få innsikt i hvordan disse ser på luftledningens potensielle konsekvenser for biologisk mangfold og klima. Likeledes vil Hardangerkommunene analyseres for å få innsikt i hvordan lokalbefolkningens folkevalgte ser på utbyggingen da det er lokalbefolkningen som skal leve med luftledningen.

Selv om de studerte aktørene har vært med på å prege prosessen, er det viktig å påpeke at dette er et begrenset utvalg. Konklusjonene i dette forprosjektet må derfor ses i lys av at funnene er basert på en analyse av utvalgte sentrale samfunnsaktørers deltakelse i Sima-Samnanger-debatten, slik den framkommer i dokumentasjon knyttet til den formelle høringsprosessen og i media.

---

³ Denne studien er initiert av CEDREN (Centre for Environmental Design of Renewable Energy). CEDREN er ett av åtte forskningsentre for miljøvennlig energi (FME) som ble opprettet i 2009 som en direkte oppfølging av det såkalte "klimaforliket" og Energi21-strategien i 2008. Målet med CEDREN er å bidra til å utvikle og formidle gode designløsninger for fornybar energiproduksjon, der det tas hensyn til miljømessige og sosiale utfordringer både i lokal og global skala.(CEDREN 2010).

⁴ SusGrid 2011

For å utføre medieanalysen har medieovervåkeren Retriever sitt artikkelarkiv ATEKST blitt benyttet. Medieanalysen tar for seg norske papir- og nettaviser fra 1.1.2005-31.8.2010.⁵

Søkene har koblet selve saken med organisasjonens navn i tillegg til navn og/eller stillingstitler på talspersoner i organisasjonen. Ved å spesifisere søket til å gjelde talspersoner, har søket blitt snevret inn til å gjelde de oppslag der noen har kommet med uttalelser på organisasjonens vegne. For å sikre at aktøren kommer med uttalelser selv, og ikke bare har blitt omtalt, er oppslagene blitt gjennomgått manuelt. Søkestrengene som er brukt kan fremlegges på forespørsel. I tillegg til søkene som er gjort i ATEKST er det gjort søk på aktuelle søkeord på TV2 og NRKs hjemmesider for å få med TV-innslag. På bakgrunn av at medieomtalen har vært svært mye større sommeren 2010 enn årene før, har det i de tilfellene det har forekommet svært mange nyhetsoppslag for enkelte aktører blitt fokusert på sakene som har ført til mest medieoppmerksomhet.

Dette er et forprosjekt med begrensede ressurser, og vi har kun i noen sammenheng sett nærmere på de mange underlagsdokument som er produsert som del av konsesjonsprosessen og som innspill fra kritikere av den omsøkte luftledningen. Samtidig vil vi understreke at prosjektet vil følges opp i det omtalte SusGrid-prosjektet⁶ som nettopp vil studere hvordan vi bedre kan forene ulike hensyn og interesser og ulik type deltakelse samtidig som vi sikrer et mer robust og forutsigbart nettutviklingsregime. Dette er derfor forskning som vil bli betydelig styrket de kommende årene. Derfor er det av stor betydning at alle som mener vi har oversett og/eller feiltolket det materialet vi har analysert, formidler dette til prosjektleder Audun Ruud på: audun.ruud@sintef.no

---

⁵ Pr 4. mars 2011 dekker Retriever 88 papiraviser og 1030 nettkilder

⁶ SusGrid 2011

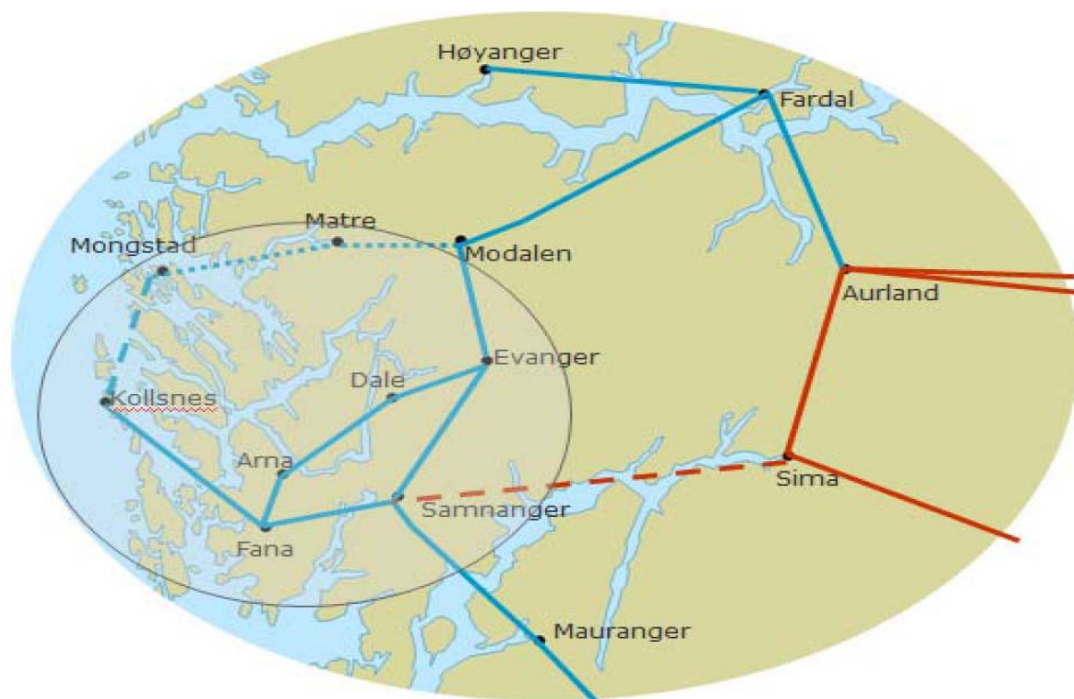

2 Gjennomgang av den formelle prosessen

Stortinget har gjennom energilovgivningen lagt grunnlaget for oppbyggingen av landets energiforvaltning. Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) er tillagt ansvaret for tilsyns- og kontrollmyndigheten knyttet til oppgavene som utføres av de systemansvarlige for kraftforsyningen. I tillegg er NVE delegert ansvaret for konsesjonsbehandlingen av nye kraftledningsanlegg så som Sima-Samnanger prosjektet. Olje- og energidepartementet er overordnet ansvarlig og klagemyndighet i alle saker.⁷

2.1 Hvorfor foreslo Statnett Sima-Samnanger prosjektet?

Systemansvaret og ansvaret for utbygging og drift av sentralnettet er i henhold til energilovgivningen tillagt Statnett. Som et resultat av at Statnett anså at det var behov for å forsterke overføringsnettet inn til BKK-området søkte selskapet 1.6.2006 om konsesjon en 420 kV luftledning fra Sima i Eidfjord til Samnanger. Statnett viste i konsesjonssøknaden til at strømforsyningen inn til BKK-området (området mellom Sunnhordaland i sør og Sogn i nord) hadde vært til vurdering gjentatte ganger siden 1970 tallet. Det økende forbruket i området, samt en ventet forbruksvekst i årene fremover grunnet økt aktivitet i oljeindustrien, i tillegg til generell forbruksvekst i husholdningene, var Statnetts begrunnelse for å omsøke luftledningen Sima-Samnanger.⁸

Figur 2.1: Kart over BKK-området og Statnetts omsøkte 420 kV luftledning Sima-Samnanger. Kilde: OED 2010

⁷ OED 2010a s. 14
⁸ Statnett 2006 s. 4

Statnett viste til at BKK-området ble forsynt via stasjonene Evanger og Samnanger samt stasjonene lenger vest. Hovednettet inn til BKK-området bestod av to 300 kV-ledninger, en fra nord (Refsdal - Modalen) og en fra sør (Mauranger – Samnanger). Videre viste Statnett til at BKK-området måtte forsynes nordfra ved utfall av luftledninger sør for Samnanger og vice versa. Det økende forbruket ville ifølge Statnett gi et overføringsbehov som ville være høyere enn kapasiteten i nettet, slik at forbruket ikke lenger vill kunne forsynes kun nordfra eller kun sørfra: *En ledningsfeil ved så høy overføring medfører mørklegging av hele BKK-området, noe som ikke er akseptabelt.*⁹

Luftledningen Sima-Samnanger ble vurdert til å være det beste nettførsterkningsalternativet. Statnett søkte derfor 1.6.2006 om konsesjon, ekspropriasjon og forhåndstiltredelse for en ca. 90 km lang 420 kV kraftledning fra Sima kraftverk i Eidfjord kommune til Samnanger transformatorstasjon i Samnanger kommune, via Ulvik, Granvin og Kvam herad i Hordaland fylke. Søknaden omfattet også en utvidelse av Samnanger transformatorstasjon med nytt 420 kV-anlegg ved siden av dagens 300 kV-anlegg og utvidelse av eksisterende koblingsanlegg ved Sima kraftverk. På strekningen fra Sima kraftverk til Bjølsegrøvvatnet søkte Statnett om en traséløsning, mens de på strekningen fra Bjølsegrøvvatnet til Samnanger søkte om to hovedtraséløsninger og ett underalternativ.¹⁰ Figur 2.2 under viser den konsesjonsgitte hovedtraséløsningen.

Figur 2.2: Hovedtraséløsningen for Statnetts omsøkte 420 kV kraftlinje Sima-Samnanger. Kilde: OED 2010

⁹ Statnett 2006 s. 4

¹⁰ NVE 2008 s. 3-4

420 kV luftledningen Sima Samnanger ble ansett å ha lavest investeringskostnader, og det beste alternativet med tanke på fremtidig nettutvikling i området. Statnett fremholdt videre til at de samfunnsøkonomiske analysene viste at ledningen hadde god samfunnsøkonomi. Sima-Samnanger ville gi høy overføringskapasitet, være fleksibel mot fremtidige forbruksendringer, gi rom for vedlikehold og senere ombygging av eksisterende ledninger og trygge forsyningen av området gjennom etablering av en ny forsyningskanal.¹¹

2.2 Den formelle prosessen i korte trekk

I vår gjennomgang av den formelle konsesjonsprosess, vil vi henwise til 3 faser:

1. Prosessen fram til Statnett søker
2. NVEs konsesjonsbehandling
3. OEDs klagebehandling

2.2.1 Prosessen fram til Statnett søker

Statnett meldte bygging av en 420 kV kraftledning fra koblingsanlegget ved Sima kraftverk til Samnanger transformatorstasjon i Børdalen 4.7.2005. Statnett viste i meldingen til at bakgrunnen for tiltaket var at forbruket i Bergensområdet hadde økt, og at ytterligere forbruksvekst var ventet grunnet økt aktivitet i oljeindustrien i tillegg til generell forbruksvekst i husholdningene.¹² Statnetts melding med forslag til utredningsprogram ble mottatt av NVE 4.7.2005 og deretter sendt på høring. Dette ble sendt ut til utvalgte, berørte aktører samtidig som det ble annonsert i diverse regionale aviser inkludert Bergens Tidende. Vår gjennomgang viser at i alt 71 aktører uttalte seg til meldingen. Av disse var det kun BKK Nett som uttalte seg positivt til den omsøkte luftledningen. Majoriteten av aktørene var mot, og i mange tilfeller sterkt mot tiltaket. En mindre andel hadde merknader der det ikke fremgår et klart standpunkt for eller mot den planlagte luftledningen.

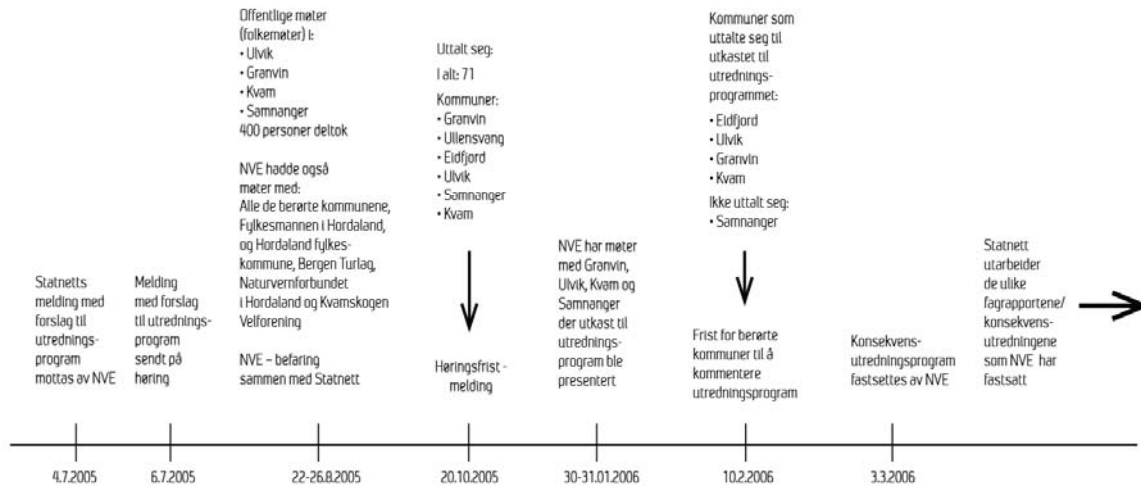
Statnetts forslag til utredningsprogram ble av NVE supplert med flere utredningskrav på bakgrunn av forskrift om konsekvensutredninger, innkomne høringsuttalelser og NVEs egne vurderinger. Dette inkluderte også en ekstra høringsrunde med de berørte kommunene, der man ble presentert for et utkast til utredningsprogram. Statnett innlemmet så NVEs utredningskrav i sin konsesjonssøknad av 1.6.2006 som NVE så sendte ut på høring.

---

¹¹ Ståtnett 2006 KU s. 10

¹² Ståtnett 2005 s. 7

(1) Prosessen fram til konsesjonssøknaden

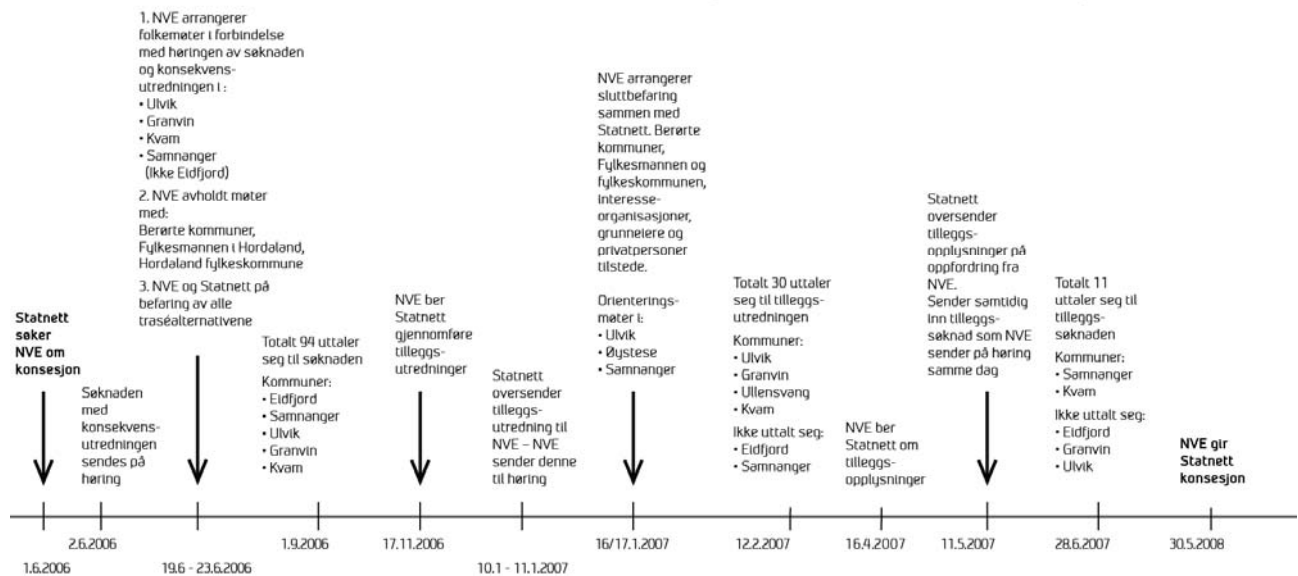

Figur 2.3 Tidslinje som viser sentrale hendelser perioden før Statnett søkte om konsesjon

2.2.2 NVEs konsesjonsbehandling

Statnett søkte om konsesjon for en ca. 90 km lang 420 kV kraftledning fra Sima kraftverk i Eidfjord kommune til Samnanger transformatorstasjon i Samnanger kommune 1.6.2006. Til søknaden kom det i alt 94 innspill. BKK Nett var den eneste aktøren som uttalte seg positivt. På bakgrunn av NVEs egne vurderinger og innkomne merknader til søknaden, ba NVE Statnett om å gjennomføre en rekke tilleggsutredninger. I alt 30 aktører uttalte seg til tilleggsutredningene. Av disse var ingen positive til den omsøkte luftledningen. På bakgrunn av opplysninger som kom fram på sluttbefaringen 16. og 17. januar 2007 og NVEs egne vurderinger, ble Statnett bedt om å vurdere og drøfte ytterligere innspill. Det gjaldt forslag til traséjusteringer, en alternativ systemløsning og muligheten for samlokalisering av eksisterende 300 kV Mauranger - Samnanger og omsøkte kraftledning på en strekning fra Mødalen på Kvamskogen til Samnanger transformatorstasjon. Statnett oversendte tilleggsopplysningene til NVE 11.5.2007, og søkte samtidig om konsesjon for å legge Maurangerledningen i samme trase som Sima – Samnanger fra Mødalen til Samnanger transformatorstasjon. I alt 11 aktører uttalte seg, en ytterligere nedgang fra høringsrunden til tilleggsutredningen. Av disse var BKK Nett igjen den eneste som var positiv til luftledningen.

(2) NVEs konsesjonsbehandling

Figur 2.4 Tidslinje som viser sentrale hendelser i NVEs konsesjonsbehandling

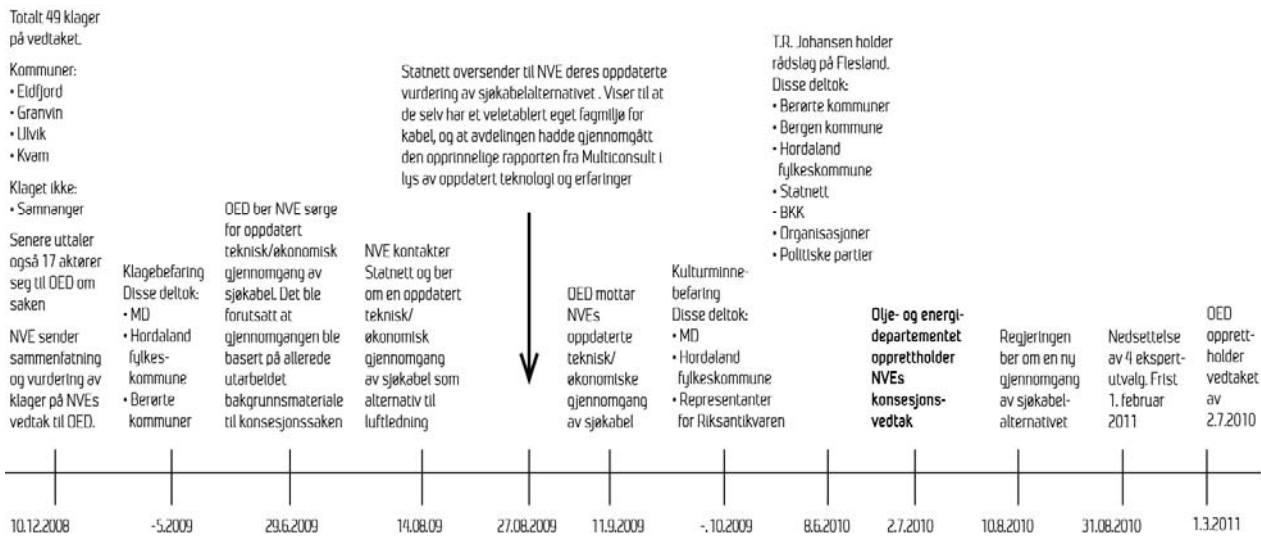
2.2.3 OEDs klagebehandling

NVE ga så 30.5.2008 konsesjon for det omsøkte tiltaket til Statnett. Dette ble imidlertid påklaget. I alt 49 aktører klaget formelt på vedtaket, mens 17 aktører ga uttrykk for sine oppfatninger på annen måte overfor OED. NVE sendte over sammenfatning og vurdering av innkomne klager til OED 10.12.2008. OED opprettholdt så 2.7.2010 NVE sitt konsesjonsvedtak, der det også ble offentliggjort at man hadde avsatt 100 millioner kroner til finansiering av avbøtende tiltak. Etter OEDs beslutning om å foreta en ekstern vurdering av sjøkabelalternativet, har regjeringen påpekt at konsesjonen ligger fast. Regjeringen påpekte at anleggsarbeidet som er felles for luftledning og sjøkabel ville startes¹³ og Statnett begynte i oktober 2010 å bygge luftledningen på strekningen mellom Samnanger (Børdalen) og Kvam (Mødalen).¹⁴ Dette betød at Statnett begynte byggingen i andre enden av forbindelsen, i utgangspunktet var planen å begynne byggingen fra Sima i Eidfjord.

¹³ OED 2010c

¹⁴ Statnett.no 2011

(3) OEDs klagebehandling

Figur 2.5 Tidslinje som viser sentrale hendelser i OEDs klagebehandling

2.3 Utredninger i regi av NVE

Olje- og energiminister Terje Riis-Johansen sa i forbindelse med regjeringens beslutning om å foreta en ekstern vurdering av sjøkabelalternativet at... *for å få en større legitimitet knyttet til beslutningen så er det fornuftig..... å også gjøre den uavhengige vurderingen, som har vært etterlyst, jeg får si, gjennom sommeren.*¹⁵ Av høringsuttalelsene i den formelle prosessen kan man imidlertid også se at det har vært ulike vurderinger av, og til dels sterk motstand mot beslutningsgrunnlaget som ble utarbeidet i løpet av konsesjonsprosessen.

Påstander er fremsatt spesielt i media om at det ikke forelå et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag for å konsesjonsbehandle saken. I det følgende vil derfor først NVEs behandling analyseres mer inngående. Her vil det spesielt være fokus på de konsekvensutredninger som har blitt etterlyst av ulike kritikere.

2.3.1 Fastsettelse av konsekvensutredningsprogram

Som det også ble vist i figur 2.4, ble konsekvensutredningsprogrammet fastsatt av NVE 3.3.2006. Utredningsprogrammet ble fastlagt på bakgrunn av forskrift om konsekvensutredninger, Statnetts forslag til utredningsprogram, innkomne høringsuttalelser og NVEs egne vurderinger. Statnetts forslag til utredningsprogram ble supplert med flere utredningskrav fastlagt av NVE.

Utredningskravene speiler i stor grad innspillene fra de 71 aktørene som uttalte seg i forbindelse med Statnetts melding. Før utredningsprogrammet ble fastlagt hadde NVE også folkemøter i Ulvik, Granvin, Kvam og Samnanger der rundt 400 personer deltok. Senere hadde NVE også egne møter med kommunene Granvin, Ulvik, Kvam og Samnanger der utkast til utredningsprogram ble

¹⁵ Olje- og energiminister Terje Riis-Johansen sitert på pressekonferanse 10.08.2010

presentert og der kommunene kom med innspill. Figuren under gir en fullstendig oversikt over utredningstemaene som ble foreslått av Statnett, NVEs supplering ved fastsettelsen av konsekvensutredningsprogrammet samt temaer som ikke ble inkludert.

Statnetts forslag	NVEs supplering	
Landskap	Systemløsning	Ikke tatt med Tunnel under Kvamskogen Statlig samordning av Kvamskogtunnel og kabel Visualisering av hele traseen Betalingsvillighet - verdi av natur Annet
Kulturminner og kulturmiljø	Sjø- og jordkabel	
Friluftsliv	Traséalternativ	
Naturmiljø	Visualisering	
Rein	Turisme og reiseliv	
Landbruk	Kvamskogen/Eikedalen	
Verneinteresser	Naturmiljø	
Elektromagnetiske felt, helse og bebyggelse	Inngrepsfri natur	
Flytrafikk	Stølsmiljø	
	Skogsdrift	
	Beredskap og sikkerhet	
	0-alternativet	
	Samordninger av utredninger	
	Elektromagnetiske felt	

Figur 2.6. NVEs fastsettelse av konsekvensutredningsprogram – tematisk oversikt

Flere av disse temaene er relatert til de konsekvenser som den omsøkte luftledning vil ha på naturen i de berørte kommunene (f.eks elektromagnetiske felt, stølsmiljø, turisme og reiseliv). Når det gjelder temaene systemløsning og sjø- og jordkabel, er dette utredninger som ville kunne innebære andre løsninger enn den omsøkte luftledningen. Sett i lys av den store motstanden i den formelle prosessen og i media, vil disse alternativene redegjøres for mer inngående i den videre fremstillingen.

I forhold til systemløsningen ønsket NVE en redegjørelse for de aktuelle forsterkningsløsningene for Bergensområdet, samt nærmere begrunnelse for de valgene som ble gjort. NVE ønsket også en utdyping av hva et kraftvarmeverk på Mongstad ville ha å si for den planlagte forbindelsen, i tillegg til omtale av andre forhold som ville kunne påvirke tidspunkt for realisering av tiltaket, herunder SVC-anlegg¹⁶ i Samnanger. NVE ba i tillegg om en redegjørelse for om det fantes andre mulige forsterkninger av sentral- eller regionalnettet fra Samnanger mot Bergen som følge av behov som fremkom i BKK og Statnetts utredning av forsterkning av Bergensområdet.

Når det gjelder tunnel under Kvamskogen, som NVE ikke tok med i utredningsprogrammet, fremgikk det av NVEs vurdering at de begrenset dette til å be Statnett utrede muligheter og begrensninger ved å samordne en veitunnel under Kvamskogen med et kabelanlegg. Utredningen skulle beskrive tekniske, økonomiske, driftsmessige og miljømessige konsekvenser ved et slikt kraftoverføringsanlegg. En utredning av selve veiprojektet mente NVE var en oppgave for

¹⁶ Et SVC-anlegg er et kompenseringanlegg som bidrar med spenningsstøtte. Dette øker overføringskapasiteten i eksisterende nett (NVE 2008).

tiltakshaver av et slikt prosjekt. I tillegg til å utrede muligheter og begrensninger ved å samordne en veitunnel under Kvamskogen med et kabelanlegg, satte NVE krav om at det ble lagt frem en utredning av sjøkabel fra Sima til området ved Norheimsund. NVE viste til at utredningskravene kom på bakgrunn av at det i så å si alle høringsuttalelsene fremkom ønske om at det skulle utredes sjøkabel fra Sima til Norheimsund, eventuelt i kombinasjon med jordkabel fra Norheimsund til Samnanger.

Statnett fikk så utarbeidet de ulike konsekvensutredningene som NVE fastsatte. Konsekvensutredningene ble utarbeidet av blant annet flere konsultantselskaper og forskningsinstitutter.¹⁷ Statnett overleverte konsekvensutredningene sammen med konsesjonssøknaden 1.6.2006.

2.3.2 Tilleggsutredning

NVE ba Statnett 17.11.2006 om å gjennomføre en rekke tilleggsutredninger på bakgrunn av egne vurderinger og innkomne merknader til søknaden og konsekvensutredningen. Tilleggsutredningene speiler kravene fra mange av de 94 uttalelsene som ble registrert i høringsrunden av konsesjonssøknaden. Kravet om tilleggsutredninger er fremstilt i figuren under.

NVE pålegger Statnett tilleggsutredninger
Oppdatert utredning av behovet - i lys av vedtaket om kraftvarmeverk på Mongstad.
Samlet fremstilling av konsekvenser på tvers av utredningstemaer for Kvamskogen/Eikedalen og Stølsmiljø
Mulige konsekvenser av utsettelse til 2012, 2015 og 2020
Vurdering av, og eventuelt omsøke, flere traséjusteringer/-endringer
Oppdatert vurdering av hvorfor tidligere vurderte alternativ 1.1 ikke er omsøkt
En oppdatert vurdering av en trasé nord for Bjølsegrøvatnet
Oppdatert vurdering av sjø- og jordkabelløsningen med hensyn på kostnader, tekniske egenskaper og miljømessige forhold
Redegjørelse for en ev. sammenheng mellom Sima - Samnanger og behov for kraftoverføringer videre inn til Bergensområdet
Vurdering av konsekvensene for verneverdier i vernede vassdrag
Tilgjengeliggjøring av visualisering på Statnetts nettside
Informasjon om kamuflerende tiltak på delstrekninger. Drøfting av alternative mastetyper og fargesetting av master, liner og isolatorer

Figur 2.7. Oversikt over fastsatte krav om tilleggsutredninger

¹⁷ Konsekvensutredningene ligger tilgjengelig på en egen temaside for Sima-Samnanger på Statnetts hjemmeside: statnett.no

Oversikten viser at flere av kravene ville kunne innebære andre løsninger enn den omsøkte luftledningen. NVE ønsket en oppdatert utredning av behovet for omsøkte den omsøkte luftledningen Sima - Samnanger, sett i lys av vedtaket om kraftvarmeverk på Mongstad. NVE ønsket også opplysninger om mulige konsekvenser av å utsette av tiltaket for planlagt ferdigstilling i 2009 til 2012, 2015 og 2020. Statnett ble i tillegg bedt om en oppdatert vurdering av sjø- og jordkabeløsningen med hensyn til kostnader, tekniske egenskaper og miljømessige forhold. Vurderingen skulle baseres på eventuelt nye opplysninger Statnett hadde ervervet etter utarbeidelsen av konsekvensutredningen. Statnett oversendte tilleggsutredningene til NVE 10.1.2007.

2.3.3 Tilleggsopplysninger og tilleggssøknad

På bakgrunn av opplysningene som kom fram på sluttbefaringen 16. og 17.1.2007 og NVEs egne vurderinger, ba NVE Statnett 16.4.2007 om å vurdere og drøfte ytterligere innspill. Som følge av ønsker fra kommunene Ulvik, Granvin og Ullensvang m.fl. ble det bedt om en oppdatert vurdering av den alternative systemløsningen Åsen-Samnanger, muligheten for samlokalisering av eksisterende 300 kV Mauranger - Samnanger og omsøkte kraftledning på strekningen fra Mødalen til Samnanger transformatorstasjon samt forslag til flere traséjusteringer. Kravet om tilleggsopplysninger er fremstilt i figuren under.

NVE ber Statnett om tilleggsopplysninger
Traséjusteringer
Samlokalisering med eksisterende 300 kV Mauranger - Samnanger
Alternativ systemløsning Åsen-Samnanger

Figur 2.8. Oversikt over fastsatte krav om tilleggsopplysninger

Statnett oversendte tilleggsopplysningene til NVE 11.5.2007. Samtidig ble det søkt om konsesjon for å legge Maurangerledningen i samme trase som Sima – Samnanger fra Mødalen til Samnanger transformatorstasjon.

2.4 NVEs vurdering av konsekvensutredningen og konsesjonssøknaden

NVE ga Statnett konsesjon 30.5.2008. Det ble konkludert med at man etter en helhetlig vurdering fant at Sima-Samnanger ville være et viktig tiltak for å bedre forsyningssikkerheten i Bergensregionen, samtidig som virkningene for private og allmenne interesser ble ansett akseptable. Sammenliknet med andre tilsvarende saker NVE hadde behandlet, mente NVE at Statnett hadde funnet gode traséløsninger med god landskapstilpasning og forholdsvis små visuelle virkninger. Det ble også vist til at mange høringsinstanser hadde vært opptatt av virkningen luftledningen kunne få for reiselivet, men NVE kunne ikke se at tiltaket ville medføre vesentlige negative konsekvenser for reiselivet. NVE påpekte at luftledningen i liten grad ville være dominerende sett fra viktige reiselivslokaliteter sammenlignet med andre store inngrep i landskapet, som for eksempel veier, hytteutbygging og Hardangerbrua. Man fremholdt også at konsekvensutredningen for reiseliv og

turisme, utarbeidet av Norsk institutt for naturforvaltning (NINA), konkluderte med at virkningene og konsekvensene for reiselivet var forbundet med usikkerhet. NVE fremholdt at de aller fleste konsekvensene ved etablering av kraftoverføringsanlegg er ikke-prissatte konsekvenser og at det i liten grad fantes kostnadstall knyttet til miljøkonsekvenser. Man viste til at det hadde vært gjort en del undersøkelser av betalingsvillighet og transportkostnader knyttet til eksempelvis friluftsliv og naturopplevelser, men at det var knyttet stor usikkerhet til resultatene. På bakgrunn av at det ville være kostnadskrevende, tidkrevende og gi et usikkert resultat, anså NVE at dette ikke hadde vært hensiktsmessig å forfølge. Videre anså NVE at luftledningen ville ha akseptable miljø- og arealmessige konsekvenser selv om man anså at tiltaket blant annet ville kunne få negative konsekvenser for fuglelivet.

Konsekvensutredningene var sentrale for NVEs beslutning, både som et resultat av de ulike aktørenes høringsuttalelser, og derigjennom direkte påvirkningsmulighet, og som et faglig beslutningsgrunnlag. NVEs vurdering av konsekvensutredningene var knyttet til systemløsningen, begrunnelsen for tiltaket, traseer og utredning av fagtemaer. I den følgende gjennomgangen vil vi spesielt fokusere på de to førstnevnte områdene fordi det er her andre alternativer enn den omsøkte luftledningen ble utdefinert.

2.4.1 Begrunnelsen for tiltaket og systemløsningen

I sine uttalelser til søknaden ba Ulvik, Granvin og Kvam herad om at Statnett ble pålagt å utrede konsekvenser for energibalansen ved å utsette tiltaket fra planlagt ferdigstilling i 2009 til 2012, 2015 og 2020. NVE viste samtidig til at Statnett i forbindelse med tilleggsutredningen mente at behovet for nettførsterkningstiltak ville øke frem mot 2015-2020. Etter dette avviste OED videreutvikling av Troll-prosjektet, som ville ha betydd økt gassproduksjon på Trollfeltet. Prosjektet var inkludert i forbruksprognosen på tidspunktet for tilleggsutredningen og NVE ba Statnett redegjøre for hva OEDs beslutning ville bety for behovet for luftledningen. Statnett forklarte i et brev til NVE 16.11.2007 at avgjørelsen ville bety at behovet for nettførsterkningstiltak på kort sikt ville være noe redusert. Imidlertid anså man at beslutningen på lengre sikt ikke ville få noen betydning for den tidligere begrunnelsen for den omsøkte luftledningen.

NVE viste også til at det ble ønsket en bedre synliggjøring av behovet for kraftlinjen dersom det ble etablert et energiverk nordvest for Bergen. Behovet for tiltaket sett i lys av etablering av ny kraftproduksjon og tiltak for energiøkonomisering, ble også etterlyst. Ifølge NVE redegjorde Statnett for dette i tilleggsutredningen og senere i brev til NVE 11.12.2007. Det ble senere også mottatt redegjørelser fra Statnett som svar på ytterligere krav om blant annet kapasitet i overføringslinjer, dokumentasjon av prognoser for kraftunderskuddet og forhold knyttet til import og eksport. NVE påpekte at man dessuten gjorde en selvstendig vurdering av forutsetningene og begrunnelsen for tiltaket.

NVE sluttet seg til Statnetts vurderinger av behovet for kraftledningen. NVE anså luftledningen som viktig for å sikre forsyningen til BKK-området og mente tiltaket ville legge til rette for en langsiktig overgang til 420 kV-spenning i området. NVE hevdet at det å legge føringer for et framtidig riktig spenningsnivå på lengre sikt ville bety minimering av investeringer, arealbruk og miljøkonsekvenser. Ifølge NVE innebar dette også at andre systemløsninger på 300 kV-nivå ble mindre aktuelle. Dette gjaldt for eksempel 300 kV-luftledningen Åsen – Samnanger, som NVE

viste til at Statnett hadde funnet betydelige dårligere enn luftledningen Sima - Samnanger. Videre mente NVE at verken SVC-anlegg eller gasskraftverk i regionen alene ville kunne gi tilstrekkelig reduksjon av sannsynligheten for nettsammenbrudd ved spesielle feil og at kun en ny luftledning ville kunne dekke regionens behov. Gjennom en avveining av nytte i forhold til kostnader, konkluderte derfor NVE med at en 420 kV-luftledning Sima-Samnanger var det beste alternativet.

Forbindelsen Åsen-Samnanger ble ikke ansett som et godt nok alternativ til tross for at NVE mente alternativet ville gi samme overføringskapasitet som Sima-Samnanger og gi den høyeste reduksjonen i overføringstap av de vurderte alternativene. Løsningen la imidlertid ikke til rette for overgang til 420 kV spenning i samme grad som de øvrige alternativene på grunn av stor avstand til etablerte 420 kV-stasjoner. Hovedulempen med alternativet var imidlertid de høye investeringskostnadene (800 mill.), fordi det var nødvendig å kable under Folgefonna. Når det gjaldt alternativet Sima-Evanger ville dette ifølge NVE gi den samme overføringskapasiteten i hovednettet. Hovedforskjellen var at de interne begrensningene i BKK-nettet vil reduseres ved å velge Samnanger som endepunkt. Den tredje alternative forbindelsen, Sauda-Samnanger, ble av NVE ansett som et dyrere og mer sårbart alternativ. En nettforsterkning mot Sauda ble ansett sårbar fordi hele området mellom Boknafjorden og Sognefjorden da ville ha sin hovedforsyning via Sauda. NVE viste også til at spenningsoppgradering av eksisterende 300 kV nett fra Aurland i nord til Saurdal i syd, ble vurdert av Statnett. Investeringskostnader ville være på over en milliard og det ville i tillegg være vanskelig å ta ut ledningene over lengre tid for å bygge dem om til 420 kV. NVE mente derfor at denne systemløsningen ikke ville være aktuell som et første forsterkningstiltak, men som et ledd i en gradvis oppgradering av eksisterende overføringsnett inn til BKK-området.

2.4.2 Sjø- og jordkabel

Som en følge av det fastsatte konsekvensutredningsprogrammet, ga Statnett oppdraget med å utrede sjø- og jordkabelalternativet til konsultantselskapet Multiconsult. Ifølge NVE konkluderte Statnett på bakgrunn av Multiconsults rapport med at det var teknisk mulig med sjø- og jordkabel med akseptabel kapasitet og driftssikkerhet. Det ble imidlertid fremholdt at merkostnaden med sjø- og eventuell jordkabel var anslått til ca. 2 til 2,4 mrd. kroner. NVE ba så Statnett om å gjøre en oppdatert vurdering av sjø- og jordkabelalternativet i forbindelse med tilleggsutredningen 17.11.2006. Statnett uttalte her at man hadde kontaktet Multiconsult og at det ble opplyst at det ikke hadde skjedd vesentlige endringer teknologisk eller kostnadmessig.

NVE viste også til at Kvam Bompengeselskap ga Multiconsult i oppdrag å gjennomføre en mulighetsstudie for Kvamskogtunnelen. Resultatet viste at en overføringskabel kunne legges gjennom tunnelen. Dette prosjektet var imidlertid ikke kommet lenger enn til en utredningsfase i regi av Kvam herad, og en finansieringsplan for prosjektet var på dette tidspunktet ikke presentert. NVE mente det ikke ville være forsvarlig å utsette saken i påvente av mulige avklaringer som kunne knyttes til tunnelplaner.

Av tekniske årsaker var det oljetrykkskabel som ble ansett som den mulige sjøkabelløsningen. Ifølge NVE var oljetrykkskabel en velprøvd teknologi, som hadde vært lagt på tilsvarende dyp med gode driftserfaringer. Det ble imidlertid påpekt at denne kabeltypen var noe dyrere enn en PEX-kabel.¹⁸ NVE fremholdt også at kabelanlegg hadde et større antall komponenter hvor feil kunne

¹⁸ En PEX-kabel er en kabel med ekstrudert plastisoløsjon for vekselstrøm (Statnett 2006)

oppstå, og betydelig lengre reparasjonstid enn luftledning. Feilene på to sjøkabelanlegg i Oslofjorden, som oppstod på samme tid som NVE ga Statnett konsesjon i 2008, ble trukket frem som eksempler på dette. NVE forventet at det ville ta flere måneder før feilene ble funnet og anleggene reparert. Den lange reparasjonstiden for feil som ble funnet på den nye kabelforbindelsen fra Norge til Nederland ble også fremholdt. På tross av dette konkluderte NVE med at det var det økonomiske aspektet som gjorde kabelalternativet uaktuelt:

NVE konstaterer at sjø- og jordkabeløsningen er ønsket av nesten alle høringsinstansene. Kabelløsningen er teknisk mulig, men vil med konvensjonell kabelteknologi og tilsvarende overføringskapasitet koste minimum seks til ni ganger så mye som luftledning på hele strekningen. Med hensyn til arealbruk, estetikk og miljø vil sjøkabel være et godt alternativ til luftledning, mens jordkabel også innebærer betydelige naturinngrep og miljøulemper. Ut fra gjeldende kablingspolicy, samfunnsøkonomisk lønnsomhet og hensynet til likebehandling, finner ikke NVE grunnlag for å be Statnett om å vurdere å omsøke kabel på hele eller deler av strekningen fra Sima kraftverk til Samnanger transformatorstasjon.¹⁹

Konklusjonen var altså at sjø- og jordkabel var teknisk mulig, men for dyrt. NVE viste til at det ifølge kablingspolicyen i St.prp. nr. 19 (2000-2001) kun var aktuelt med pålegg om kabling på 300 kV eller 420 kV i helt spesielle unntakstilfeller med særdeles sterke miljøhensyn. NVE poengterte at det aldri før hadde vært aktuelt med kabel på en så lang strekning som i denne saken og at det kun hadde vært vurdert på kortere strekninger, og da spesielt på de lavere spenningsnivåene. I forhold til andre tilsvarende saker mente NVE at det ikke forelå så sterke miljøhensyn at kabelalternativet på hele strekningen kunne anbefales. Man fant heller ikke at merkostnaden kunne forsvares på grunnlag av miljøhensyn. NVE anså at merkostnaden var så stor at den ikke stod i et rimelig forhold til fordelene som ville oppnås ved tiltaket. På kortere strekninger kunne man heller ikke se at kabling ville gi en så stor gevinst at det kunne forsvare merkostnaden. Det ble også påpekt at Statnett ikke omsøkte kabelalternativet fordi vesentlig bruk av kabel ville gjøre prosjektet samfunnsøkonomisk ulønnsomt.

2.5 OEDs klagebehandling

NVE mottok 49 klager på konsesjonsvedtaket. Blant disse var flere berørte kommuner, Hordaland fylkeskommune, i tillegg til en rekke organisasjoner og grunneiere. NVE fant imidlertid ikke grunn til å endre sitt vedtak og oversendte saken til Olje- og energidepartementet for klagebehandling 10.12.2008. Rundt ett og et halvt år senere, 2.7.2010, opprettholdt OED konsesjonsvedtaket, og opplyste samtidig at Statnett ville gi 100 millioner kroner til finansiering av avbøtende tiltak. OEDs vedtak ble gjort på grunnlag av alle dokumenter og innspill skriftlig og på møter, i tillegg til det som fremkom på ulike befaringer.

I sin oppsummerende vurdering skrev OED at man var innforstått med de negative miljøvirkningene på blant annet dyreliv, urørt natur og landskap, i tillegg til potensielle konsekvenser knyttet til reiseliv og turisme, skog- og jordbruk og tamrein, hensynet til kulturminner og til å unngå nærføring. Etter en helhetsvurdering anså departementet imidlertid ikke at ulemperne ville overstige fordelene ved å få bygget kraftledningen fra Sima til Samnanger. Tiltaket ville være med på å bedre forsyningssikkerheten, realisere potensialet for småkraft i området og sikre adgang

---

¹⁹ NVE 2008 s. 94-95

til fremtidig spenningsoppgradering av eksisterende nett som et ledd i en langsiktig strategi for å videreutvikle sentralnettet på hele Vestlandet.

OED viste i sin vurdering til at flere av klagerne mente grunnlaget for å behandle saken var mangelfullt. Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF) pekte på svakheter ved det utarbeidete materialet, blant annet utredningsnivået på alternative løsninger og detaljnivået på konsekvensutredningen. Ifølge OED viste mange av klagerne særlig til mangler ved det samfunnsøkonomiske regnskapet. Klagerne påpekte at regnskapet for eksempel ikke tok hensyn til natur- og miljøpåvirkninger, tap av urørt natur eller tap for reiseliv, friluftsliv, kulturminner og hytteutbygging. OED mente, i likhet med NVE, at det ikke var mulig å tallfeste alle virkningene ved bygging av luftledningen. For reiselivets del påpekte departementet at man i likhet med NVE anså det lite hensiktsmessig å tallfeste de økonomiske virkningene for reiselivet, da slike beregninger ville være beheftet med stor usikkerhet. I tillegg til disse mer saksspesifikke aspektene, pekte OED på at flere av klagerne i den siste fasen av behandlingen hadde etterlyst en uavhengig kvalitetssikring av ulike alternativer for å styrke kraftforsyningen i BKK-området utført av alternativ fagkompetanse.

2.5.1 Begrunnelsen for tiltaket og systemløsningen

OED viste til at det under klagebehandlingen ble stilt spørsmål om behovet for ny overføringskapasitet til BKK-området og at det ble pekt på alternative muligheter enn det omsøkte tiltaket for å sikre kraftforsyningen. Departementet viste til at man hadde vært i kontakt med NVE, Statnett og BKK konsernet for å få informasjon om forsyningssituasjonen i BKK-området, sett i lys av at søknaden var fire år gammel. I en rapport fra Statnett med dokumentasjon av driftsforhold inn mot BKK-området vinteren 2009-2010 ble det i følge OED redegjort for at det store underskuddet i BKK-området på vinteren fikk konsekvenser for nettdriften og forsyningssikkerheten for store deler av Vestlandet. I løpet av de fem første ukene i 2010 ble den tidligere årsrekorden på antall timer med sårbar drift passert. OED fant at en stagnasjon i energiforbruket derfor uansett ikke ville hjelpe på denne prekære situasjonen.²⁰

Videre behandlet OED opplysningene fra tre rapporter som Den norske Turistforening leverte til departementet i januar 2010. Rapportene var utarbeidet av Vista Analyse, Samfunns- og næringslivsforskning AS (SNF) og tidligere NTNU-professor Hans H. Faanes. Ifølge OED konkluderte rapportene utarbeidet av Vista Analyse og Faanes med at forbruksutviklingen i BKK-området ikke er entydig stigende. Det fremgikk at videreutviklingen av Troll ikke ville bli så omfattende som planlagt, forbruket ved de kraftintensive bedriftene Sør-Norge Aluminium på Husnes og Hydro på Karmøy hadde gått ned, samt at klimaprognoser tilsa varmere vær og lavere forbruk. OED påpekte at rapportene ble kommentert av Statnett og NVE, som begge tilbakeviste en fremtidig nedgang i forbruket og det ble poengtert at det særlig var maksimallasten som var økende i regionen. Statnett og NVE uttalte at flere kjente tiltak ville igangsettes i området, og at det var ventet at industrien ville øke sitt behov, blant annet prosjekter knyttet til Troll, Mongstad og Kollsnes. OED viste også til at dagens ledningssystem ikke ville kunne håndtere ny planlagt kraftproduksjon i BKK-området, i form av kraftvarmeverket på Mongstad, utbygging av småkraft og utbygging av vindkraft på Vestlandet. OED fant at dette ville kunne sette begrensninger på utenlandsk eksport og legge begrensninger på vekstmulighetene i regionen.

---

²⁰ OED 2010

OED viste til at Statnett ønsket en fremtidig 420 kV spenningsoppgradering av to eksisterende forbindelser - Mauranger-Samnanger og Modalen-Evanger - som et ledd i en langsiktig strategi for å videreutvikle sentralnettet. OED viste til at dersom disse forbindelsene hadde vært spenningsoppgradert til 420 kV, ville overføringskapasiteten vært tilfredsstillende i overskuelig fremtid. Hans H. Faanes var i sin rapport uenig i NVEs vurdering av at det av hensyn til forsyningssikkerheten ville være vanskelig å ta ut ledningene over lengre tid for å bygge dem om til 420 kV spenning. Faanes hevdet at spenningsoppgradering ville være fullt mulig uten en ny overføring ved å bruke lang tid, utføre arbeidet i lavlastperioder, og arbeide på spenningsatte ledninger. Departementet ba derfor Statnett om å utdype temaet. Statnett imøtegikk påpekningen fra Faanes og la vekt på at spenningsoppgraderingen må foretas over svært lange strekninger og med over dobbelt så høye kostnader som Sima-Samnanger. Det ble også vektlagt at spenningsoppgradering i stor grad krever utkoblinger og at en hvilken som helst feil i den gjenværende ledningen ville føre til mørklegging. OED fant derfor at det ikke var aktuelt å oppgradere eksisterende ledninger før det forelå en tredje overføringsledning inn til området for å sikre forsyningen i oppgraderingsperioden.

På bakgrunn av at blant annet rapportene fra Vista Analyse og fra Faanes gikk inn for en løsning med SVC-anlegg i Samnanger i stedet for det omsøkte tiltaket, ble dette spørsmålet behandlet særskilt. Departementet var av den oppfatning at et SVC-anlegg ikke vil avhjelpe den grunnleggende svakheten i nettet med manglende reservekapasitet ved feil. Det ble også fremholdt at verdien av SVC-anlegg ville være begrenset etter at BKK monterte underspenningsvern med automatisk forbruksutkobling. I tillegg ville et SVC-anlegg ikke ha betydning for nettkapasiteten ut av området i sommerhalvåret. OED viste også til at Statnetts konsekvensutredning vurderte et SVC-anlegg som utilstrekkelig selv med energiverket på Mongstad.

Når det gjaldt alternative forbindelser til Sima-Samnanger vurderte OED tre alternativer som alle ble funnet for dårlige. Forsyningssikkerheten ble vurdert som for dårlig for det første alternativet, Sima-Evanger. Ved å velge Samnanger fremfor Evanger som endepunkt, ville svakhetene i BKKs interne nett reduseres. Det ble fremholdt at nettet fra Evanger inn til Bergen var svakt og at ledningsutfall ville kunne gi forbruksutkobling på flere strekninger. For det andre alternativet, forbindelsen Odda (Åsen) – Samnanger, ville sjøkabel over Sørfjorden og kabel i tunnel under Folgefonna være de aktuelle løsningene. Hovedinnvendingen var at systemløsningen ikke tilrettela for 420 kV i samme grad som de andre alternativene fordi endepunktene ville ligge langt unna etablerte 420 kV stasjoner. Løsningen ville også medføre om lag 60 prosent høyere kostnader enn Sima-Samnanger. Det tredje alternativet, forbindelsen Sauda-Samnanger, ville ifølge OED medføre at hele området mellom Boknafjorden og Sognefjorden ville fortsette å ha sin hovedforsyning via Sauda, noe som ville gjøre Sauda til et svært sårbart punkt. Dette ble derfor ansett som en dårlig løsning. OED viste også til at en variant av forbindelsen Sauda-Samnanger med forbikobling i Sauda fra Liastøl til Samnanger, ble omtalt i en Statnett-rapport fra 2004. Også dette alternativet ble ansett dårligere ut fra hensynet til forsyningssikkerheten.

2.5.2 Sjø- og jordkabel

OED viste i likhet med NVE til at de fleste klagerne krevde sjøkabel i stedet for luftledning, og at flere fremholdt at det burde benyttes kabel på hele strekningen Sima-Samnanger. OED valgte ikke å vurdere tunnel under Kvamskogen siden det ikke var noen konkrete planer om dette. I tillegg viste OED til at høyspentkabler, ifølge Samferdselsdepartementet, ville gi et spenningsfelt som kunne påvirke signal- og styringsanlegget i veitunnelen.²¹

OED viste til at NVE påla Statnett å utrede sjø- og jordkabelalternativet i 2006 i forbindelse med konsekvensutredningen, og at det ble foretatt en oppdatert vurdering av kabel i 2007 i forbindelse med tilleggsutredningen. Departementet understreket at NVE ikke fant grunnlag for å be Statnett om å vurdere å omsøke kabelalternativet, men det går av OEDs redegjørelse ikke frem hva NVE la til grunn for denne avgjørelsen. Som nevnt i gjennomgangen av NVEs Bakgrunn for vedtak, var årsaken at dette var av hensynet til prinsippet om likebehandling av saker og gjeldende kablingspolicy. Ifølge NVE ville vesentlig bruk av kabel gjøre prosjektet samfunnsøkonomisk ulønnsomt, noe man fremholdt var årsaken til at Statnett ikke hadde omsøkt kabel i utgangspunktet.²²

Under OEDs behandling ba departementet NVE på forsommeren 2009 sørge for at det ble foretatt en oppdatert teknisk/økonomisk gjennomgang av sjøkabelalternativet. Det ble forutsatt at gjennomgangen ble basert på allerede utarbeidet bakgrunnsmateriale til konsesjonssaken. I midten av august ba NVE Statnett om å foreta denne oppdateringen. To uker senere svarte Statnett at...*Knappe to ukers frist gir oss ikke muligheten til å gå gjennom materialet fullstendig, men vi har likevel forsøkt å trekke noen hovedkonklusjoner.*²³

I brevet redegjorde Statnett for spørsmål knyttet til kapasitet, teknisk tilgjengelige løsninger, forsyningssikkerhet og kostnader. I forbindelse med det forsyningssikkerhetsmessige aspektet, beskrev Statnett dette med to setninger:

*Statnett har spesielt det siste året erfart at feil på sjøkabler kan være tidkrevende å rette, selv om slike feil opptrer sjelden. Feil vil før eller siden likevel oppstå og må tas med i vurderingen som et ekstra risikomoment dersom man innfører kabelforbindelser på viktige strekninger i sentralnettet.*²⁴

I tillegg til brevet avholdt departementet møter med Statnett for å få utdypet alle tekniske og økonomiske sider ved sjøkabelalternativet. Forsyningssikkerhetsaspektet var så hovedårsaken til at OED konkluderte med at sjøkabel ikke ble ansett som en god nok systemløsning. OED konkluderte på denne måten:

Departementet vurderer det slik at det ikke er grunnlag for å nytte sjøkabel til kraftoverføringen til BKK-området på strekningen fra Sima kraftverk til Norheimsund. Valg av sjøkabel ville være en mindre god løsning av hensyn til forsyningssikkerheten til BKK-

---

²¹ OED 2010a s. 22

²² NVE 2008 s. 95

²³ Ståtnett 2009 s. 1

²⁴ Ståtnett 2009 s. 1

området i forhold til en luftledning på denne strekningen. Klagernes krav om kraftoverføring i kabel tas ikke til følge.²⁵

I OEDs redegjørelse ble det tatt utgangspunkt i Ot.prp. nr. 62 (2008-2009), som ble vedtatt etter at NVE fattet sitt vedtak. Her står det blant annet:

Kabling skal også alltid vurderes når nye kraftledninger i regional- og sentralnettet skal bygges, men bruken skal være gradvis mer restriktiv med økende spenningsnivå. Jord- eller sjøkabel er mest aktuelt på begrensede strekninger med betydelige verneinteresser eller store estetiske ulemper på 66kV og 132kV, men kan også være aktuelt på strekninger der det gir særlige miljøgevinster på 300kV og 420kV.²⁶

Av proposisjonen fremgår det at bruken av kabling skal være gradvis mer restriktiv med økende spenningsnivå. Det fremgår også at jord-/sjøkabel kan være aktuelt på strekninger der det gir særlige miljøgevinster på 300 kV og 420 kV, noe departementet påpekte. OED viste imidlertid til at et kabelalternativ ville innebære inngrep, idet kabel ville bety ilandføringsanlegg i Sima og Norheimsund. Departementet konstaterte at kabelalternativet ville være en kostbar løsning og at kostnadsforskjellene mellom kabel og luftledning etter Statnetts beregninger ville være i underkant av 3 mrd. kroner.

OEDs hovedinnvending var, som det fremgikk av konklusjonen, imidlertid forsyningssikkerheten. OED fremholdt at en feil på en kabel ville kunne føre til lang reparasjonstid i forhold til en feil på en luftledning. Det ble fremholdt at retting av feilene på forbindelsene over Oslofjorden tok halvannet år og var svært krevende. Departementet vurderte..*den lange strekningen og de krevende forholdene Hardangernaturen byr på under vann, i seg selv (til å) utgjøre en for stor forsyningssikkerhetsmessig risiko på grunn av fare for feil.*²⁷ Departementet påpekte at man anså det uforsvarlig å avvente avgjørelsen til det eventuelt ville foreligge bedre og rimeligere kabelteknologi. Departementet viste til at forsyningssikkerheten i BKK-området ikke ville være på et forsvarlig nivå før en man fikk på plass en ny overføringsforbindelse.

---

²⁵ OED 2010a s. 25

²⁶ OED 2009 s. 30

²⁷ OED 2010a s. 25

2.6 Oppsummering

Den formelle prosessen har vært omfattende og gitt de involverte interessenter god tid og anledning til å fremme sine synspunkter. Gjennom flere høringsrunder, folkemøter, befaringer og rådslag har konsesjonsprosessen og senere klagebehandling, invitert til omfattende dialog. NVE påla da også Statnett et betydelig antall utredningskrav som et direkte resultat av krav som ble framsatt under høringsprosessene.

Spesielt sentralt var kravet om utredning av sjø- og jordkabel som alternativ løsning for luftledning. I NVEs vurdering var det økonomiske aspektet hovedårsak til at man ikke påla Statnett å omsøke sjø- og jordkabel. NVE konkluderte med at kabelløsningen ikke var aktuell på grunn av den gjeldende kablingspolicyen og den samfunnsøkonomiske lønnsomheten. OED konkluderte på sin side med at kabelløsningen ikke var aktuell på grunn av hensynet til forsyningssikkerheten, der man henviste til feilene på Oslofjord-kablene i 2008.

Et sentralt ankepunkt mot konsesjonsprosessen har vært at det samfunnsøkonomiske regnskapet knyttet til utdefineringen av sjø- og jordkabelalternativet har vært mangelfullt. Kritikerne har hevdet at regnskapet ikke har tatt hensyn til de økonomiske konsekvensene som blant annet reiselivet vil påføres som følge av en luftledning. Dersom dette hadde vært innlemmet i regnestykket har det vært hevdet at sjø-/jordkabel vil være samfunnsøkonomisk lønnsomt. Både NVE og OED viste til at luftledningen ville kunne få konsekvenser for reiselivet, men at fagutredningen konkluderte med at tallfesting av økonomiske virkninger av luftledning for reiselivet ville være beheftet med stor usikkerhet. Både NVE og OED konkluderte med at luftledningen ville ha akseptable miljøkonsekvenser, selv om man viste til at den ville kunne gi konsekvenser for dyreliv og urørt natur. Etter en avveining av fordelene og ulempene ved luftledningen fant både NVE og senere OED at hensynet til forsyningssikkerheten til BKK-området veide tyngst.

OED pekte på at flere av klagerne hadde etterlyst en uavhengig kvalitetssikring av ulike alternativer for å styrke kraftforsyningen i BKK-området, men dette ble ikke tatt høyde for under den formelle klagebehandlingen. OED valgte å opprettholde NVEs konsesjonsvedtak.

Selv om den formelle prosessen var omfattende med mange muligheter til å komme med innspill, ble likevel prosessen sterkt kritisert. Dette vil redegjøres for nærmere når vi i det følgende vil fokusere på hvordan sentrale aktører har argumentert i den formelle prosessen sammenliknet med argumentasjonen i media.

3 Analyse av de aktørene som deltok i den formelle prosessen

Som det fremgikk av innledningskapittelet var mediedekningen av Sima-Samnanger-saken spesielt høy etter OEDs vedtak 2.7.2010. Debatten foregikk i mange forskjellige fora, fra tradisjonelle medier som papiraviser, TV og radio, til nyere medier som nettaviser og sosiale medier. Debatten sprikte i mange retninger. Alle disse aktørene vil ikke redegjøres for her, men i det følgende skal vi se nærmere på en del sentrale aktører som uttalte seg i debatten. På denne måten kan man få en dypere forståelse av hvilke aktører som var med på å sette rammene for debatten rundt den omsøkte luftledningen mellom Sima-Samnanger.

3.1 De berørte kommunene

Hardanger-kommunene har i varierende grad vært aktive i den formelle prosessen og i media. De fire kommunene Eidfjord, Ulvik, Granvin og Kvam har i den formelle prosessen vært negative til den omsøkte luftledningen og alle krevd sjø-/jordkabel. Samnanger har på sin side vært nøytralt innstilt og vært mer opptatt av hva en realisering av forbindelsen Sima-Samnanger vil ha å si for en eventuell videreføring av luftledningen fra Samnanger mot Bergen. I det følgende vil kommunenes argumentasjon i den formelle prosessen og i media gjennomgås mer inngående. Analysen er av praktiske årsaker konsentrert til ordførerne som kommunens fremste representant. Verdt å merke seg er at flere av ordførerne svært ofte har kommet med uttalelser der de er omtalt med flere roller. Eksempelvis har Granvins ordfører i tillegg til å bli omtalt som ordfører, også blitt omtalt som leder av Folkeaksjonen i Hardanger for kraft-overføring med sjøkabel, mens Eidfjords ordfører også har blitt omtalt som leder av Hardangerrådet.²⁸

3.1.1 Eidfjord

For Eidfjords del vil en luftledning gå gjennom kommunen nordvestover mot Ulvik, mens en sjøkabel vil kreve miljøinngrep i form av kompenseringssanlegg i Sima. Eidfjords tilstedeværelse i mediene er i all hovedsak konsentrert til sommerens debatt i etterkant av OEDs konsesjonsvedtak. Ordføreren i Eidfjord har i denne perioden uttalt seg primært som leder av Hardangerrådet. I saken *Får same kraftlineråd som før* uttalte ordføreren seg under rådslaget på Flesland rett i forkant av OEDs vedtak 2.7.2010. Ordføreren snakket her om viktigheten av å ta merkostnaden for alternativer til luftledning siden verdens beste reisemål stod på spill og kalte Hardanger for et nasjonalt ikon.²⁹ Ordførerens standpunkt mot luftledning og for kabelalternativet gjenspeiler Eidfjords standpunkt i den formelle prosessen, der kommunen i høringsuttalelsene til meldingen og søknaden har støttet Hardangerrådets krav om kraftfremføring i sjø-/jordkabel. Det har ikke blitt redegjort for hvorfor kommunen var imot luftledning før i klagen. Eidfjord mente luftledningen ville komme i konflikt med sårbart dyreliv og man savnet et fullstendig regnskap som omfattet de samfunnsøkonomisk negative konsekvensene av tiltaket for reiseliv, friluftsliv, landskap, kulturminner, dyre- og fugleliv med mer.

²⁸ Hardangerrådet er et interkommunalt selskap der kommunene Eidfjord, Granvin, Jondal, Kvam, Odda, Ullensvang og Ulvik er eiere. Hardangerrådets hovedoppgave er å styrke regionen gjennom større grad av forpliktende samarbeid og er et supplement og støtte til kommunene sine egne virksomheter – Hardangerrådet.no 2010

²⁹ Hordaland 10.6.2010

I høringsuttalelsen til søknaden var kommunen mot luftledning og krevde sjø-/jordkabel. Imidlertid la man til at kommunen ikke anså konsekvensene av kraftledningen som store i Eidfjord. I mediedebatten etter OEDs vedtak 2.7.2010 har ordføreren også kommet med utspill som kan tyde på at motstanden ikke har vært like stor som for flere av de andre kommunene. I oppslaget *Raser mot vedtak om kraftlinje*,³⁰ anså Kommunal Rapport at Eidfjords ordfører hadde en langt mindre kritisk reaksjon på OEDs vedtak enn ordføreren i Ulvik. Eidfjords ordfører uttalte at vedtaket var en negativ beslutning for Hardanger, men at den ikke var spesielt overraskende. Ordføreren mente OED hadde sett på alle de foreslåtte alternativene og konkludert med at luftledning ville være det eneste som kom til å sikre strømforsyningen til Bergen. Det ble også vist til at ordføreren var fornøyd med at departementet lovet avbøtende tiltak, åpnet for utbygging av småkraftverk og bevilget 100 millioner kroner for å motvirke de negative virkningene for reiselivet. Dagen etter uttalte ordføreren seg også med referanse til forsyningssikkerheten i Bergen på spørsmål om regjeringens beslutning:

Det er en trist dag for Hardanger, men Eidfjord blir ikke veldig berørt. Av og til må det tas upopulære beslutninger. For Hordaland og Bergens del blir nå strømforsyningen sikret.³¹

Ordføreren var inne på samme spor da han i saken *SP-ordfører foreslår hestehandel*³² uttalte at dersom slaget om luftledning var tapt, ville man vurdere å krevde rassikring og bedre turistveier som kompensasjon. Ordføreren poengterte at Hardanger-ordførerne ikke hadde endret standpunkt, men at kompensasjoner var noe man kunne vurdere. Det ble imidlertid påpekt at de 100 millionene som var avsatt var alt for lite. Fylkesordføreren i Hordaland mente imidlertid at hestehandelen ikke var en god idé. Eidfjords ordførers oppmykning i forhold til luftledning blir også reflektert i saken *Hardanger-alliansen slår sprekker*.³³ Ordføreren hevdet her at inngrepene knyttet til sjøkabel ville kunne bli større enn det vil bli med luftledning.

Ordføreren uttalte seg også i forbindelse med regjeringens beslutning om å skaffe en uavhengig vurdering av sjøkabelalternativet. I oppslaget *Seiersrus her inne*³⁴ ga ordføreren ros til statsminister Jens Stoltenberg og Olje- og energiminister Terje Riis-Johansen etter beslutningen. Ordføreren mente det var et konstruktivt forslag som vil føre til at man kunne få fakta på bordet i forhold til en kabelløsning fordi utredningen ville kunne gi mer sikkerhet rundt de tekniske løsningene. Samtidig ble det referert til at Eidfjord-ordføreren ville starte arbeidet med å se på eventuelle justeringer i luftledningen. Ifølge ordføreren hadde man foreslått å justere luftledningen ved å koble om på østsiden av den eksisterende traseen slik at man vil komme litt lenger vekk fra Kjeåsen i Eidfjord. Om ordføreren ga regjeringen ros for sjøkabel-avgjørelsen modererte ordføreren seg noen dager senere. I saken *Hardangerordførerne krever byggestopp fram til februar*,³⁵ uttalte ordføreren at Hardangerrådet ønsket at anleggsarbeidet ikke skulle startes før 1.2.2011. Ordføreren påpekte at det spesielt var Kvam kommune som var opptatt av dette fordi de var redde for at byggingen skulle komme for langt før 1. februar.

---

³⁰ Kommunal Rapport 2.7.2010

³¹ Bt.no 3.7.2010

³² Vg.no 10.8.2010

³³ Nr.no 12.8.2010

³⁴ Bt.no 10.8.2010

³⁵ Vg.no 18.8.2010

3.1.2 Ulvik

Ulvik herad har vært en klar motstander mot luftledning. En luftledning vil gå gjennom kommunen og blant annet passere Osafjorden. Ulviks ordførere har uttalt seg i begrenset grad før 2010. Den klare hovedvekten av omtalen finner sted i etterkant av OEDs konsesjonsvedtak. Motstanden mot luftledning, og den tilsvarende støtten for fremføring i sjø- og jordkabel, kan i media spores tilbake til 2005. Den daværende ordføreren ba lokalbefolkningen mobilisere mot utbygging i saken – *Vil skjemme Hardanger*.³⁶ Ordføreren sa at det ikke holdt å si at sjøkabel ble for dyrt og krevde at andre alternativ måtte utredes. Ordføreren uttalte også at Hardangerbrua bare var en bagatell i forhold til en luftledning. Denne motstanden mot luftledning har vært gjennomgående for Ulviks standpunkt i den formelle prosessen og kan føres tilbake til høringsuttalelsen til meldingen i 2005. Ulvik ville da ikke uttale seg til en løsning med luftledning, og krevde ny utredning av alternative løsninger. Sjø-/jordkabel ble ansett som den eneste akseptable løsningen på tross av de høye kostnadene. Dette var også standpunktet i høringsuttalelsen til konsesjonssøknaden, der Ulvik poengterte at konsekvensutredningen viste at en luftledning gjennom Ulvik ville ha store negative konsekvenser for landskap, friluftsliv, reiseliv, landbruk og kulturminner. Ulvik krevde også at det ble foretatt tilleggsutredninger som ville ta for seg virkninger og konsekvenser for energibalansen mellom øst og vest om tiltaket ble utsatt til 2012, 2015 og 2020. Det ble fremholdt at en utsettelse ville gi muligheter for samhandling mellom tunnel og kabel under Kvamskogen og bedre og billigere løsninger for kabel i Hardangerfjorden.

I perioden frem til 2010 kom den daværende ordføreren og den påtroppende ordføreren med enkelte uttalelser i media. Den påtroppende ordføreren sa blant annet at det ville være aktuelt å lenke seg fast for å hindre utbyggingen,³⁷ og uttalte seg også negativt til NVEs konsesjonsvedtak i 2008.³⁸ Bedre og billigere løsninger for kabelalternativet ble igjen brukt som argument i 2010 som tilsvarende på en uttalelse fra ZERO i NTB-saken *EU-krav kan tvinga fram kraftlinene*³⁹ i 2010. ZEROs representant sa at det var urealistisk å utrede og realisere sjøkabel som løsning for å øke kapasiteten i overføringsnettet. En økt kapasitet i overføringsnettet blir av mange sett på som en forutsetning for å klare kravet om en økt andel fornybar energi som er ventet å følge av EUs fornybardirektiv. Ulviks ordfører uttalte at det ville være katastrofalt å bygge den nye luftledningen, og at man om noen år ville le av hele krangelen, fordi man ville ha kommet mye lengre teknologisk og fått kabelløsninger på plass over alt.

Det var imidlertid i etterkant av OEDs vedtak 2.7.2011 at Ulviks ordfører bidro til å prege mediebildet. Ordføreren uttalte at sivil ulydighet fortsatt var aktuelt for å stoppe utbyggingen. Mye medieomtale kan relateres til ordførerens uttalelser knyttet til regjeringens beslutning om å sørge for en uavhengig ekspertgjennomgang av sjøkabelalternativet. NTB-saken *Stoltenberg utreder – og bygger* dreide seg om denne avgjørelsen, der regjeringen samtidig som den ville sørge for den eksterne vurderingen, besluttet å bygge deler av den konsesjonsgitte luftledningen. Ordføreren uttalte at regjeringens beslutning var *”et skritt i riktig retning.”*⁴⁰ Ordføreren var imidlertid ikke like fornøyd med regjeringens kommunikasjon i etterkant av denne beslutningen. Lokalpolitikere i Hordaland, og blant dem Ulviks ordfører, hadde i møte med Riis-Johansen oppfattet at olje- og energiministeren hadde lovet et uavhengig utvalg som skulle se på sjøkabelalternativet. Riis-

³⁶ Bergens Tidende 17.8.2005

³⁷ Bt.no 19.9.2007

³⁸ Hardanger-folkeblad.no 30.5.2008

³⁹ Dagbladet.no 14.1.2010

⁴⁰ Aftenbladet.no 10.8.2010

Johansen avfeide dette i NTB-saken *Vi har aldri lovet et utvalg*.⁴¹ Han uttalte at det aldri hadde blitt sagt at det skulle nedsettes noe utvalg, men at det skulle foretas en uavhengig ekspertvurdering. Ulviks ordfører syntes Riis-Johansens uttalelse illustrerte den forvirringen som oppstod etter regjeringens kursjustering. Ordføreren fryktet at regjeringen ville gå til de samme miljøene som sist og stilte samtidig spørsmålsteget ved hvem som skulle trekke konklusjonene av de utredningene som ville komme i februar 2011. Etter ordførerens oppfatning hadde Statnett og OED liten tillit og svak legitimitet.

Nettopp den manglende tiltroen til konsesjonsprosessen har vært gjennomgående for Ulviks utspill i media. Dette kan illustreres med et oppslag som kom i forbindelse med rådslaget på Flesland 8.6.2010, altså rett i forkant av OEDs vedtak 2.7.2010. I oppslaget *Klar til å bestemme seg*⁴² fremgikk det at tilhørerne var kritiske til at Statnett gjentatte ganger ikke ville svare på spørsmål om hvorfor ikke andre alternativer til de store mastene var utredet. Ulviks ordfører var oppgitt over at man ikke hadde kommet en meter siden det første informasjonsmøtet i 2005:

*Skuffelsen min er stor etter gjennomgangen til Statnett. Kan noen forklare meg hvorfor vi fortsatt står her? Det er gått fem år siden vårt første informasjonsmøte og det virker som om vi ikke har kommet en meter.*⁴³

Som kjent har Ulvik gjennom hele den formelle prosessen krevd sjø-/jordkabel. I høringsuttalelsene til tilleggsutredningene krevde kommunen også at den alternative traseen Åsen- Samnanger ble utredet som et alternativ til den omsøkte forbindelsen. I media tok daværende ordfører til orde for dette i *Kraftline utanom Hardanger*.⁴⁴ Ordføreren sa at kommunen nødvendig ville bli sittende igjen med svarteper og derfor lanserte denne løsningen før høringsfristen til tilleggsutredningene og ba om at Hardangerrådet ville legge sin tyngde bak forslaget. Dette alternativet har imidlertid ikke vært fremmet ellers i media, men kravet i den formelle prosessen og ordførerens uttalelse bidrar til å komplettere bildet av en kommune som har vært sterkt mot den omsøkte luftledningen i løpet av konsesjonsprosessen.

3.1.3 Granvin

I Granvin vil den omsøkte luftledningen gå gjennom kommunen og blant annet passere Granvinsfjorden. Granvins nåværende ordfører har vært spesielt aktiv i etterkant av OEDs vedtak 2.7.2010. Granvin har vært klart mindre synlig i media på tidligere tidspunkt, men enkelte uttalelser kan imidlertid spores tilbake til 2005 og 2006. Et eksempel er saken *Vil skjemme Hardanger*⁴⁵ der den daværende ordføreren uttrykte et ønske om at luftledningen aldri ville bli bygd. Ordføreren sa at luftledningen ville få dramatiske konsekvenser for natur, miljø og Hardanger som reisemål og pekte på at det burde vært foretatt flere alternative utredninger:

---

⁴¹ Dn.no 16.8.2010

⁴² Bergens Tidende 9.6.2010

⁴³ Bergens Tidende 9.6.2010

⁴⁴ Bt.no 7.2.2007

⁴⁵ Bergens Tidende 17.8.2005

Langt fleire alternativ burde vore utgreidde for å overtyde meg og andre hardingar om at dette er den beste løysinga. For oss er det eit absolutt krav at alternativet med sjøkabel skal utgreiast.⁴⁶

Sjøkabel har også vært et krav fra Granvin i den formelle prosessen. I høringsuttalelsen til meldingen ville ikke Granvin uttale seg til løsninger med luftledning, men krevde sjø-/jordkabeløsning. Granvin krevde også en ny utredning om alternative løsninger for elektrisitetsforsyning til Bergensområdet. I høringsuttalelsen til søknaden krevde man fortsatt kabeløsning og mente konsekvensanalysen viste at luftledningsalternativene gjennom Granvin ville ha så store negative virkninger for landskap, friluftsliv, reiseliv, landbruk og kulturminne at NVE måtte avvise konsesjonssøknaden. De krevde også at NVE påla Statnett tilleggsutredninger, som skulle ta for seg virkninger og konsekvenser for energibalansen mellom øst og vest om tiltaket ble utsatt fra planlagt ferdigstilling 2009 til 2012, 2015 og 2020.

Granvins motstand mot luftledningen har altså vært konsistent over tid. Motstanden var så sterk at flere av ordførerne i Hardanger truet med å ty til sivil ulydighet som et middel for å stoppe utbyggingen i saken *Vil lenke seg til master*.⁴⁷ Granvins ordfører sa at dette virkemiddelet ville bli brukt som en siste utvei og at utbyggingen ville være det største inngrepet i Hardanger siden istiden. Motstanden har også vært opprettholdt når det har vært snakk om økonomisk kompensasjon for ulempene man vil ha ved å få luftledninger gjennom kommunen. Dette kommer til uttrykk i saken – *Haga vil kjøpe seg fri*.⁴⁸ På Norges Energidager i 2007 opplyste daværende olje- og energiminister Åslaug Haga at staten vurderte å gi penger til miljø- og næringsfond som kompensasjon til kommuner som blir berørt av luftledninger. Granvins ordfører uttalte at dette ikke var noe annet enn å kjøpe seg avlat og at Haga med utspillet satte kampen for å få til en sjøkabeløsning flere skritt tilbake:

Den siste tida har det kome fleire utspel som har vore positive til våre krav. Ikkje minst kunnskapen om at ny teknologi vil gjere kabling langt billegare. Eg kan ikkje forstå kvifor staten ikkje kan ta seg tid til å vente.⁴⁹

Ordførerens uttalelse speiler Granvins uttalelse i høringsuttalelsen til konsesjonssøknaden, der det ble fremholdt at en utsettelse kunne gi større muligheter for samhandling mellom tunnel og kabel under Kvamskogen samt bedre og billigere løsninger for sjøkabel i Hardangerfjorden. I klagen påpekte Granvin også at utvikling av ny kabelteknologi og mulig ny kablingspolicy tilsa at tiltaket burde utsettes. Granvin mente for øvrig at kablingspolicyen åpnet for kabling i Hardanger av særlige miljøhensyn. Som redegjort for tidligere anså både NVE og OED at det av hensyn til forsyningssikkerheten ikke ville være forsvarlig å utsette tiltaket. I tillegg viste Granvin i klagen til at det samfunnsøkonomiske regnskapet ikke tok hensyn til verdiene biologisk mangfold, friluftsområder, verdifulle støls- og beitelandskap, landskapskvaliteter, reiselivsinteresser mv. NVE og OED var imidlertid samstemte i at det ikke var mulig å tallfeste alle virkningene av luftledningen.

---

⁴⁶ Bergens Tidende 17.8.2005

⁴⁷ Nationen 24.9.2007

⁴⁸ Bt.no 20.10.2007

⁴⁹ Bt.no 20.10.2007

Et alternativ som ville medføre at Granvin ville slippe luftledning gjennom kommunen var dersom Statnett hadde gått inn for alternative overføringsforbindelser. En av disse var alternativet Åsen-Samnanger. Et oppslag som kaster lys over dette er - *Lei smak i munnen*.⁵⁰ Granvins ordfører var frustrert over Statnetts manglende vilje til å utrede alternative luftledningsforbindelser inn til Samnanger. Ordføreren sa at man hadde påpekt disse alternativene på et tidlig tidspunkt og bedt om å få dem utredet i en tidlig fase, men at Statnett nektet å diskutere dette. Bakgrunnen for utspillet var at Bergens Tidende samme dag hevdet at upubliserte rapporter viste at det eksisterte alternative systemløsninger som var mer miljøvennlige enn Sima-Samnanger og ville koste langt mindre enn sjøkabelalternativet. Ifølge Bergens Tidende ble noe av innholdet i rapportene gjengitt i konsesjonssøknaden i 2006 og i tilleggsutredninger i 2007, men ikke detaljene om forsyningssikkerheten og hvordan Statnett hadde kommet frem til prisen på alternativene. Det ble referert til at NVE stilte krav til Statnett om at selskapet måtte tilleggsutrede Åsen-Samnanger, men at Statnett viste til sine upubliserte utredninger og avviste behovet for å se nærmere på alternativet.⁵¹ Bakgrunnen for at NVE ba Statnett om å foreta en oppdatert *vurdering* av Åsen-Samnanger var at Ulvik, Granvin og Ullensvang herad m.fl. i sine uttalelser til tilleggsutredningene krevde at Statnett ble pålagt å utrede denne løsningen nærmere. I tilleggsopplysningene viste Statnett til at dette alternativet tidligere var vurdert i flere utredninger og beskrevet i meldingen for Sima-Samnanger. Statnett mente også at Sima-Samnanger fortsatt var en systemteknisk og kostnadmessig vesentlig bedre løsning enn alternativet Åsen-Samnanger. Som tidligere nevnt viste NVE til at Statnett i meldingen og konsesjonssøknaden mente tiltaket var uaktuelt på grunn av de høye investeringskostnadene. Det ble også påpekt at løsningen ikke la til rette for overgang til 420 kV spenning i samme grad som de øvrige alternativene. NVE anså med dette at Åsen - Samnanger var tilstrekkelig opplyst. Granvin uttalte i forbindelse med klagen at man derimot ikke kunne se at dette alternativet hadde blitt utredet i ettertid.⁵²

Det var imidlertid etter OEDs vedtak 2.7.2010 at Granvins ordfører uttalte seg i flere saker som fikk mye oppmerksomhet. Flere lokale partilag i Hardanger la ned sine verv i protest mot konsesjonen. Et av disse var Ap-laget i Granvin. Ordføreren uttalte i saken *Ap-lag legger ned alle verv i kraftlinje-protest* at man krevde at Jens Stoltenberg kom til Granvin for å forklare OEDs vedtak 2.7.2010.⁵³ Senere gikk Aps partisekretær Raymond Johansen ut mot verv-nedleggelsene i - *Nedleggelse er uryddig*. Ordføreren forsvarte den midlertidige nedleggelsen med at det var eneste mulighet for å hindre at mellom 70 og 80 prosent av AP-medlemmene skulle melde seg ut: *Deres reaksjon var en forvilelse over at vi ikke ble hørt. Dette var et rop om hjelp*.⁵⁴

Ordførerens uttalelser i forbindelse med demonstrasjoner og det politiske utviklingen i saken fikk også oppmerksomhet under sommeren. I NTB-saken *Marsjerer mot master i hardangersola*,⁵⁵ uttalte ordføreren i forbindelse med en protestmarsj mot luftledningen, at man hadde fått en timeout på den ene banehalvdelen og at man skulle bruke den til å markere motstanden. Ordføreren siktet til regjeringens avgjørelse om å nedsette ekspertutvalg for å utrede sjøkabel. I NTB-saken *Riis-Johansen åpner for jordkabel-kompromiss* uttalte Terje Riis-Johansen at jordkabel kunne bli en del av et kompromiss dersom det ikke ble noe av sjøkabel-alternativet. Han sa det blant annet var mulig å se for seg jordkabel innenfor Granvinfjorden og i Ulvik og se på andre traseer. Ordføreren var

---

⁵⁰ Bt.no 27.4.2010

⁵¹ Bt.no 27.4.2010

⁵² Granvin herad 2008

⁵³ Tv2.nyhetene.no 9.7.2010

⁵⁴ Rb.no 25.8.2010

⁵⁵ Tv2nyhetene.no 14.8.2010

positiv til Riis-Johansens utspill, men påpekte at man da var på det diskusjonsnivået man søkte i 2005, men at det var godt å høre at man tenkte annerledes. Ordføreren var derimot usikker på hvordan man skulle få de nye ideene inn i de eksisterende planene og uttalte at det var spesielt viktig at denne typen nye planer hadde troverdighet, noe som tidligere hadde vært mangelvare.⁵⁶

3.1.4 Kvam

Kvam var den eneste kommunen som uttalte seg i alle høringsrundene. Kvam var konsekvent negative til luftledning og krevde sjø-/jordkabel. Statnetts omsøkte luftledning vil gå gjennom kommunen og blant annet berøre det populære hytte- og friluftsområdet Kvamskogen og passere Fykkesund. Ved en kombinert sjøkabel/luftledningsløsning vil sjøkabelforbindelsen gå fra Sima til Norheimsund eller Ljones med luftledning videre til Samnanger. Kommunen vil da få inngrep i form av et sjøkabelanlegg ved ilandføring i Nordheimsund. Det vil man også få dersom man kabler hele strekningen fra Sima til Samnanger, men man vil unngå luftledning gjennom kommunen ved å legge jordkabel fra Norheimsund til Samnanger i en veitunnel under Kvamskogen.

Det var etter 2.7. 2010 at Kvam uttalte seg mest i media. I 2005 og 2006 var de få medieoppslagene knyttet til forslaget om å føre frem kraften i sjø og tunnel under Kvamskogen. Kvams ordfører uttalte blant annet at kommunen støttet forslaget om å legge deler av krafttraseen i tunnel,⁵⁷ og at det var meget bra at Hardangerrådet stod samlet bak kravet om tunnel under Kvamskogen.⁵⁸ Hovedårsaken til Kvams omtale i mediene i 2007 var ordførerens kommentarer i forbindelse med oppslaget *Grasrotopprør mot "monstermaster"*.⁵⁹ I denne saken gikk DNT, NHO Reiseliv og ordførerne fra tre av de berørte kommunene til angrep på Statnetts planer. Kvams ordfører fryktet at luftledningen kunne bli «en energimotorvei tvers gjennom verdens beste turistmål» og sa at alle kommuner og partier i Hardanger var sterkt imot disse planene. Negative konsekvenser for reiselivsnæringen har også vært sentralt i Kvams argumentasjon i den formelle prosessen. Kvam krevde i høringsuttalelsen til meldingen at det ble gjort konsekvensutredninger som kvantifiserte verditapet som reiselivet kunne forventes å få ved en luftledning gjennom Hardanger. De negative konsekvensene for lokal verdiskaping, bosetting, lokale næringsutvikling, friluftsliv og rekreasjon har også vært gjennomgående argumenter i den formelle prosessen.

I forbindelse med OEDs konsesjonsvedtak uttrykte ordføreren misnøye med regjeringens beslutning. Ordføreren var i motsetning til flere av de andre Hardanger-ordførerne heller ikke fornøyd med at regjeringen kun valgte å sørge for en uavhengig gjennomgang av sjøkabelalternativet. Dette betød at jordkabelalternativet, som Kvam hadde argumentert for gjennom den formelle prosessen, ikke ville bli underlagt en uavhengig ekspertvurdering og at det dermed ville bygges luftledning gjennom Kvam i tråd med konsesjonen. Oppslaget *–Ein skikkeleg kalddusj*⁶⁰ belyser ordførerens standpunkt. Ordføreren uttrykte skuffe over at jordkabelalternativet ikke ble en del av den uavhengige utredningen og sa at et eventuelt sjøkabelmottak i Nordheimsund med en påfølgende trasé gjennom Steinsdalen, ville være utenkelig. Ordføreren ønsket heller et ilandsføringsanlegg på Ljones i stedet for i Norheimsund, sammenført med en parallellføring med Maurangerlinjen. På denne måten ville man kunne benytte den samme traseen til Samnanger som man gjør i dag. Med dette var Kvams standpunkt forandret fra tidligere

⁵⁶ Tk.no 19.8.2010

⁵⁷ Byggeindustrien 20.8.2005

⁵⁸ Bergens Tidende 16.1.2006

⁵⁹ Nordlys.no 27.8.2007

⁶⁰ Hordaland Folkeblad 13.8.2010

da Kvam i media har vært villig til å ta ulempene med ilandføringen av en kabel fordi det var så viktig å hindre luftledning. I den formelle prosessen har man som kjent også argumentert for sjøkabel. I uttalelsen til tilleggssøknaden fremgikk det at man anså det som en god samfunnsmessig løsning med fremføring av sjøkabel til Norheimsund kombinert med en videre forbindelse i form av tunnel under Kvamskogen. Riis-Johansen påpekte i forbindelse med ordførerens uttalelse at Kvam ikke hadde kommet med ønsker om traséjusteringer underveis i prosessen. Ordføreren uttalte at dette hadde vært en bevisst strategisk vurdering som heradsstyret gjorde. Årsaken var at det var viktig at kommunene stod samlet om motstanden mot luftledning. Kvam hadde satset mye på at Hardangerrådets motstand mot luftledning ville resultere i både sjø- og jordkabel, og ikke kun mulig sjøkabel, som regjeringens beslutning innebar. En løsning med kun sjøkabel ville innebære at Kvam både ville sitte igjen med sjøkabelmottak i tillegg til luftledning gjennom deler av kommunen. Ordføreren uttalte på samme tid i *Hardanger-alliansen slår sprekker*⁶¹ at det ikke kunne utelukkes at Kvam ville gå inn for luftledning mellom Sima-Samnanger i stedet for sjøkabeløsningen.

Et annet oppslag som kaster lys over Kvams posisjon i konsesjonsprosessen er *Kabelrapporten som forsvant*.⁶² Kvams ordfører fortvilte over at regjeringen ikke vil vurdere en kombinert vei- og kabeltunnel under Kvamskogen og uttalte at Norheimsund kunne bli sittende igjen med svarteper. Teknisk Ukeblad viste imidlertid til at Kvam kommunestyre i 2005 vedtok at en tunnel under Kvamskogen skulle utredes og at tidsplanen måtte være slik at en eventuell kobling med en kabel var mulig. Kvam Bompengeselskap satte utredningen ut på anbud til Norconsult, som leverte rapporten i 2006. En kommunepolitiker fra FrP uttalte imidlertid at rapporten hadde vært utelatt fra offentligheten i tre år og at rapporten måtte etterlyses. En tidligere fagsjef i Miljøvernforbundet hevdet at det var hensynet til Hardangerbrua som gjorde at rapporten ikke ble journalført i 2006. I følge den tidligere fagsjefen viste Norconsult-rapporten at Hardangertunnelen ville stjele trafikk fra Hardangerbrua, og mente tilhengerne av Hardangerbrua fryktet en omkamp om brua dersom resultatene i rapporten ble kjent. FrP-politikeren hevdet at det ikke hadde blitt gjort noe fra kommunens side for å fremme tunnelalternativet overfor myndighetene. Kommunikasjonsdirektøren i Statnett bekreftet i den samme saken at det ble stille rundt jordkabelalternativet etter at Statnett ga Multiconsult oppgaven med å utrede merkostnadene ved å legge overføringskabelen gjennom tunnelen i 2006. Kvams ordfører avviste at det var et problem at tunnelalternativet ikke var blitt planutredet og viste til at tre mulighetsstudier hadde konkludert med at det er mulig å samlokalisere kabel med tunnel og at dette ville være fort gjort å regulere. Ordføreren påpekte også at kommunen ikke kunne bekoste en planutredning av tunnelen og at noen måtte eie prosjektet. NVE viste i sin vurdering av jordkabelalternativet til at Kvam herad hadde signalisert at de ønsket seg bedre tid til å konkretisere tunnelplanene og at prosjektet ikke hadde kommet lenger enn til en utredningsfase i regi av Kvam herad. Samtidig viste NVE til at det ikke var presentert en finansieringsplan for prosjektet. NVE fant det derfor uforsvarlig å vente på mulige avklaringer knyttet til tunnelplanene. Også OED viste til at det ikke var noen konkrete planer om å bygge en tunnel under Kvamskogen annet enn et lokalt initiativ. Som nevnt viste medieanalysen at ordføreren i enkelte oppslag argumenterte for kabel i tunnel under Kvamskogen i 2005 og 2006. I perioden det ble hevdet at rapporten var borte kan man ikke finne igjen tilsvarende argumentasjon fra Kvam.

---

⁶¹ Nrk.no 12.8.2010

⁶² Tu.no 26.8.2010

Det var NTB-saken *Statnett klar til å reise 52 master* som var hovedårsaken til medieomtalen på sommeren 2010. Her fremgikk det at Statnett ville starte arbeidet med luftledningen gjennom Hardanger på høsten. Det ble vist til at kommunene i Hardangerrådet øynet håp selv om kravet til anleggsstans ble avvist av Riis-Johansen. Ordføreren sa i forbindelse med et dialogmøte med Riis-Johansen at man var fornøyd med dialogen og håpet på ulike typer møter fremover. Hun mente det ikke var avgjørende om det var ett eller flere utvalg som ville utrede kabelalternativet, så lenge prosessen ble faglig basert og uavhengig.⁶³

3.1.5 Samnanger

Den omsøkte luftledningen ville for Samnangers del komme inn fra øst fra Kvam herad og ende opp i Samnanger transformatorstasjon. Samnangers ordfører har i liten grad ytret seg i media i løpet av prosessen. Ordføreren uttalte seg imidlertid i en viss grad sommeren 2010, mens det også fantes enkelte spredte oppslag i 2006. Et av disse er *Samnanger seier nei til Kvammapakken*,⁶⁴ der det ble referert til at Samnanger, i motsetning til Kvam, ikke ville jobbe aktivt for bil- og kraftledningstunnel under Kvamskogen. Ordføreren uttalte at kommunens største bekymring var en eventuell videreføring av forbindelsen mot Bergen, og fremholdt at Samnanger ville kunne vurdere å slå seg sammen med hardingene i protest dersom det hadde vært lagt frem en plan for hele strekningen frå Sima til Bergen. Dette standpunktet kom også til uttrykk i Samnangers uttalelser i den formelle prosessen. I høringsuttalelsen til meldingen ønsket man konsekvensutredet om Sima-Samnanger ville tvinge frem en ny 300 (420) kV linje gjennom Samnanger. I høringsuttalelsen til søknaden fremgikk det at kommunen mente forsyningssituasjonen som var oppstått inn mot BKK-området var alvorlig, men at man samtidig fortsatt var urolige for at det ville presses frem en ny linje fra Samnanger mot Bergen. Samnanger åpnet imidlertid, i motsetning til de andre kommunene, for at en av de omsøkte traseene kunne velges. Kommunen gikk inn for det senere konsesjonsgitte alternativet 1.0. Alternativ 3.0, som ville gå nord for alternativ 1.0 ble ansett som en uakseptabel løsning. Dersom luftledning ble valgt krevde kommunen kompensering av grunneiere samt avbøtende tiltak og sikkerhetstiltak.

Samnangers nøytrale innstilling til tiltaket kommer også til uttrykk ved at kommunen var den eneste av de berørte kommunene som ikke klaget på NVEs vedtak. Dette standpunktet kommer også til syne i mediedekningen i forbindelse med OEDs vedtak 2.7.2010, der ordføreren kom med enkelte uttalelser. Ordføreren uttrykte overraskelse og skuffelse over regjeringens beslutning, men sa samtidig at luftledningen ikke ville ødelegge så mye i Samnanger.⁶⁵ Denne uttalelsen kan være med på å forklare kommunens standpunkt, da det allerede fins luftledninger i området hvor alternativ 1.0 vil gå. I forbindelse med regjeringens beslutning om å innhente en uavhengig ekspertgjennomgang av sjøkabelalternativet, uttalte så ordføreren i *Sang «nei takk» til ministrene*⁶⁶ at det var helt greit for Samnanger at Statnett ville starte byggearbeidet i Samnanger.

⁶³ Lofotposten.no 19.8.2010

⁶⁴ Bergens Tidende 25.2.2006

⁶⁵ Bergens Tidende 3.7.2010

⁶⁶ Abcnheter.no 11.8.2010

3.2 Kraftbransjen

3.2.1 Statkraft

Statkraft har ikke engasjert seg i mediedebatten frem til august 2010. Kraftverkssjefen ved Sima kraftverk uttalte seg da om den pågående debatten i oppslaget *Krafttaket*. Som en av flere intervjuede parter forklarte kraftverkssjefen Statkraft sitt syn på luftledningen:

For oss er ikke denne nye kraftlinjen så viktig. Vi får transportert kraften. Problemet for Statnett er at det ikke går noen linjer vestover.⁶⁷

Denne uttalelsen er i tråd med Statkrafts eneste uttalelse i den formelle prosessen, som kom i forbindelse med konsesjonssøknaden. Av høringsuttalelsen kan man ikke finne en klar posisjon for eller mot den omsøkte luftledningen. Statkrafts merknad dreide seg om at nødvendige inngrep knyttet til Sima kraftverk måtte skje i nært samråd med Statkraft Energi Region Vest og at kostnader måtte dekkes av Statnett. I saken *–Kraftlinje i luft eller sjø er eit politisk val*, redegjorde Statkrafts regiondirektør om produksjonen i Sima kraftverk til Jens Stoltenberg da statsministeren foretok en rundreise i Hardanger.⁶⁸ Regiondirektørens uttalelse føyer seg verken inn i motstandernes eller tilhengernes argumentasjon.

3.2.2 BKK Nett

BKK Nett har hele tiden vært positiv til den omsøkte luftledningen i media. I den formelle prosessen var selskapet den eneste aktøren som uttalte seg positivt. Selskapet har imidlertid vært relativt fraværende i media, med enkelte unntak. Frem til 2010 var representanter for selskapet sporadisk involvert i mediedebatten, men kun i forbindelse med andres uttalelser. Det fremgår ikke av uttalelsene om selskapet var for eller mot luftledningen.

Hoveddelen av BKK Netts omtale er knyttet til våren 2010. Den daværende administrerende direktøren tok da til orde for en realisering av den omsøkte luftledningen med referanser til forsyningssikkerheten i Bergensområdet. Et eksempel på dette er saken *Bruker helikopter mot strømkrise*.⁶⁹ Den administrerende direktøren uttalte at linjenettet var så sprengt at selskapet bare kunne rette feil og ikke drive vedlikehold, og hevdet den eneste løsningen på dette en ny luftledning. Noe senere uttalte sjefen for BKK Nett seg i NTB-saken *Bergen var truet av strømkollaps i vinter*. Saken handlet om at Statnett hadde problemer med å forsyne Bergensområdet med strøm. Konsernsjefen i Statnett sa at selskapet av denne grunn måtte få gjennomslag for sine utbyggingsplaner, og BKK Netts administrerende direktør var enig: *Før eller siden sprekker det. Det er bare en ny overføringskapasitet som kan løse problemet.*⁷⁰

BKK Netts argumentasjon har i media i hovedsak vært knyttet til forsyningssituasjonen i Bergen, noe som også var tilfelle i den formelle prosessen. BKK Nett uttalte i meldingen at forsyningssikkerheten til BKK-området var for dårlig og viste til en felles utredning med Statnett som konkluderte med at Sima-Samnanger var det beste alternativet. I konsesjonssøknaden og i en uttalelse til OED var også forsyningssikkerheten argumentet. I uttalelsen til OED påpekte selskapet

---

⁶⁷ VG 15.8.2010

⁶⁸ Hordaland 28.9.2010

⁶⁹ Nr.no12.2. 2010

⁷⁰ Adressa.no 14.4.2010

også at Sima-Samnanger ville muliggjøre realisering av ny fornybar energiproduksjon fra vannkraft og vindkraft i regionen.

3.3 Reiseliv og turisme

3.3.1 Den Norske Turistforening

Den Norske Turistforening (DNT) har vært mot den omsøkte luftledningen både i den formelle prosessen og i media. DNTs medieopptreden skiller seg fra de andre aktørene ved at størstedelen av medieomtalen har forekommet før OEDs vedtak 2.7.2010. DNT har i mediene spesielt argumentert for at en luftledning vil få negative konsekvenser på friluftsliv, reiselivet og den urørte naturen i Hardanger. Et eksempel på denne argumentasjonen er NTB-saken *Grasrottopprør mot "monstermast"*.⁷¹ Saken handlet om at Den Norske Turistforening og NHO Reiseliv stod samlet mot de foreslåtte mastene i Hardangerfjorden, i tillegg til fjell- og fjordlandskapene nær Geiranger og Sunnmørsalpene. DNT brukte manipulerte bilder av ødelagt natur for å illustrere skaden som luftledningen ville påføre Hardanger-naturen. Generalsekretæren uttalte at det norske fjordlandskapet var landets viktigste merkevare og at et inngrep vil berøre kommende generasjoner. Generalsekretæren bemerket også at Statnetts økonomiske vurderinger av sjø- og jordkabler var gale, siden man i regnestykket unnlot å ta med tap for turistnæringen i tillegg til verdien av naturopplevelser. Begrepet "monstermast" ble første gang brukt i 2005, og senere i enkelte spredte oppslag, men det var etter denne NTB-saken at begrepet fikk økende medieomtale.⁷²

DNTs hovedfokus har også i den formelle prosessen vært på de negative konsekvensene luftledningene vil få på natur, landskap/kulturlandskap, friluftsliv og reiseliv. DNT uttalte seg ikke til meldingen, men i høringsuttalelsene til konsesjonssøknaden hevdet man at konsekvensutredningene knyttet til reiseliv, friluftsliv og landskap var mangelfulle. Som en konsekvens av dette krevde foreningen tilleggsutredninger. Spesielt syntes DNT at det var en stor svakhet ved konsekvensutredningen at det ikke hadde blitt gjort forsøk på å verdsette miljøkostnadene ved tiltaket, herunder konsekvenser for reiselivet. Som redegjort for tidligere viste NVE til at det var stor usikkerhet knyttet til beregning av miljøkostnader.

Det var imidlertid ikke bare i den formelle prosessen at DNT kritiserte NVE og Statnett for konsekvensutredningene og vurderingen av disse. Ved flere anledninger har representanter fra DNT i media kritisert NVE for å ha lagt seg for tett opp til Statnetts posisjon. Et eksempel på dette er NTB-saken *En strøm av klager til Haga*. En av fagsjefene i DNT sa i forbindelse med NVEs konsesjonsvedtak i 2008 at DNT, sammen med Norges Jeger- og fiskerforbund, Naturvernforbundet og WWF, ville samordne sine klager. Fagsjefen uttalte at vedtaket ikke kom overraskende:

*Det ser ut som NVE nærmest har kopiert argumentene i Statnetts søknad. Det er veldig dårlig utredning av alternativer, samt skadevirkninger for reiselivet og verdien av urørt natur. Dessuten haster det ikke. Kraftunderskuddet i Midt-Norge, som alle snakket om for et par-tre år siden, er blitt borte på grunn av mildere vintre og mer regn.*⁷³

⁷¹ Nordlys.no 27.8.2007

⁷² Søk gjort i Retrievers mediearkiv ATEKST på monstermast*

⁷³ Dn.no 30.5.2008

Igjen kan man se at det økonomiske aspektet, med tanke på skader på reiselivet, men også verdien av urørt natur, var sentralt i DNTs kritikk. Av fagsjefens uttalelser fremgår det også at selve grunnlaget for Statnetts søknad, den prekære forsyningssituasjonen, ikke var så prekær likevel. Dette kom også til uttrykk i høringsuttalelsen til konsesjonssøknaden, der DNT stilte spørsmål ved behovet for luftledningen. De gikk ut fra at det ville bli iverksatt tiltak for å få ned det alminnelige forbruket. DNT viste også til at et kraftvarmeverk på Mongstad i kombinasjon med SVC-anlegg ville kunne utsette behovet for en ny kraftledning med ca 10 år, avhengig av forbruksutviklingen. DNT fremholdt at dersom Sima - Samnanger likevel ville bli nødvendig, burde operatørselskapene på Trollfeltet betale anleggsbidrag for å finansiere et sjø- og jordkabelalternativ da det i hovedsak var utvidelsesplanene på Trollfeltet som utløst behovet for den nye kraftledningen. Det sistnevnte synspunktet ble også fremmet i media. I ANB-saken *Vil at oljeindustrien betaler*, gikk en koalisjon som blant annet bestod av WWF, Naturvernforbundet og DNT sammen og krevde at regningen for sjø- og jordkabel i stor grad burde dekkes av oljeindustrien. En annen av DNTs fagsjefer pekte på at master fører til fugledød og allerede tok flere ryper enn det jegere gjør. Det ble også vist til at miljøkoalisjonen ivret for jord- og sjøkabel i to andre prosjekter – strekningen Fardal-Ørskog og Mongstad-Kollsnes.⁷⁴

DNT har vært svært skeptiske til behovet for luftledningen. I saken – *Ulønnsomt med luftledning i Hardanger*,⁷⁵ la DNT frem tre ulike rapporter som ifølge generalsekretæren rokket ved selve det grunnleggende behovet for luftledningen. Disse rapportene ble for øvrig behandlet av OED i deres vedtak 2.7.2010 (se gjennomgangen av den formelle konsesjonsprosessen). Generalsekretæren rådet ved overleveringen regjeringen til å utsette byggingen i minst tre år. Rapportene påpekte at forutsetningene for å bygge linjen hadde endret seg ved at etterspørselen etter kraft var lavere enn antatt i Statnetts konsekvensutredning, og at høyere vintertemperaturer på Vestlandet og utbygging av fjernvarmeanlegg i Bergen vil gjøre at forbruket kan bli betydelig lavere enn antatt.

Selv om DNT var mest aktive i forkant av sommeren 2010, kom foreningen også etter OEDs vedtak 2.7.2010 med utspill i media. DNT var raskt ute med å kritisere vedtaket i saken *Varsler ny Altaaksjon*.⁷⁶ Den assisterende generalsekretæren i DNT varslet at en ny lenkeaksjon på linje med Alta-aksjonen også kunne finne sted i Hardanger. Som i forbindelse med NVEs konsesjonsvedtak angrep DNT også i forbindelse med OEDs vedtak legitimiteten til konsesjonsmyndigheten. I *Turistforeningen klager på monstremaster*,⁷⁷ hevdet den assisterende generalsekretæren at OED ikke hadde gjort en grundig nok vurderingen av saken, og pekte på at Statnett hadde fått lagt frem argumentasjon uten at departementet hadde innhentet informasjon fra uavhengige aktører. DNT valgte derfor, sammen med kommunene Ulvik og Granvin, å klage til Sivilombudsmannen på konsesjonsvedtaket. Den assisterende generalsekretæren påpekte spesielt at det manglet tallfesting av de økonomiske virkningene som luftledningen vil ha på reiselivet.

---

⁷⁴ Frifagbevegelse.no 3.11.2009

⁷⁵ Hegnør.no 11.1.2010

⁷⁶ Vg.no 2.7.2010

⁷⁷ Nationen.no 21.7. 2010

3.3.2 NHO Reiseliv

I 2006 tok Reiselivsbedriftenes Landsforening (RBL) i bruk navnet NHO i sin daglige virksomhet og ble innlemmet i NHO Reiseliv. I motsetning til i den formelle prosessen, der NHO Reiseliv var sterkt delaktig, var NHO Reiseliv relativt usynlige i media, både før og etter 2.7.2010.

I de oppslagene talspersoner fra NHO Reiseliv har figurert, har den tematiske orienteringen dreid seg om luftledningens negative konsekvenser for reiselivet. I *Kjemper mot gigant-ledninger* ble det referert til at reiselivsnæringen og Turistforeningen fryktet at kjente turistmål og naturområder på Sør- og Vestlandet ville bli ødelagt av planlagte luftledninger. NHO Reiselivs daværende administrerende direktør fryktet at dette ville føre til at færre turister ville komme til fjordene:

*Området rundt Hardangerfjorden kan bli ødelagt. Kraftlinjene er en trussel mot dette verdensarvområdet. Det må være mulig å styrke kraftforsyningen uten å ødelegge disse distriktenes mulighet til å satse på reiseliv.*⁷⁸

Den daværende administrerende direktøren viste også til undersøkelser som fastslo at utbyggingen kunne bety 10 til 30 prosent færre turister til området og hevdet samtidig at planene ikke tok nok hensyn til kostnadene ved naturinngrepet og at dyrere alternativer som sjøkabel ville være samfunnsøkonomisk lønnsomt. Det økonomiske argumentet knyttet til reiselivsnæringen har vært NHO Reiselivs sentrale ankepunkt i den formelle prosessen. I høringsuttalelsen til søknaden hevdet organisasjonen at konsekvensutredningen viste at det samfunnsøkonomiske regnestykket var mangelfullt. Man trodde at sjøkabelalternativet ville bli funnet samfunnsøkonomisk lønnsomt dersom det ble foretatt en konsekvensutredning som viste den sannsynlige økonomiske konsekvensen for reiselivsnæringen som følge av luftledningen. I likhet med oppslaget *Kjemper mot gigant-ledninger*, og senere i oppslaget *Kraftliner kan gje milliardtap*⁷⁹ forsøkte NHO Reiseliv også i den formelle prosessen å komplettere det samfunnsøkonomiske regnestykket. I høringsuttalelsen til tilleggsutredningene viste man til en undersøkelse vedrørende vindkraftutbygging i Møre og Romsdal, hvor det ble konkludert med at fylket risikerte å miste opptil 10 % av turistene. NHO Reiseliv hevdet at dersom 10 % av kundemassen ble borte fra reiselivsnæringen i Hardanger, vil tapet over en 3-4 års periode bli tilnærmet samme beløp som investeringen i en luftledning.

Senere i 2007 skapte det mye medieomtale at NHO Reiseliv sammen med DNT manipulerte postkort med master i norsk natur. Mens DNT uttalte seg mye i denne forbindelse, engasjerte NHO Reiseliv seg i liten grad. Et unntak var da den daværende administrerende direktøren uttalte seg i forbindelse med at NVE så seg nødt til å innkalle til pressekonferanse for å klare opp i det man mente var feilaktige opplysninger og påstander om luftledningen. I *Krangler om bildebruk av kraftlinjer* sa den daværende administrerende direktøren at hun satt stor pris på at NVE tok den store motstanden mot luftledninger på alvor, men at ...”*man skulle tro det var tiltakshaver og ikke konsesjonsmyndigheten som snakket.*”⁸⁰

Etter OEDs vedtak fortsatte argumentasjonen fra NHO Reiseliv å dreie seg om at luftledningen ville gi økonomiske tap for reiselivet. Den påtroppende administrerende direktøren uttalte seg i forbindelse med daværende riksantikvar sitt utspill om at luftledningen vil føre til at Hardanger ikke

⁷⁸ Aftenposten.no 1.6.2007

⁷⁹ Bt.no 22.6.2007

⁸⁰ Tu.no 31.8.2007

vil få verdensarvstatus. Den administrerende direktøren sa at også NHO Reiseliv fryktet tapt verdensarvstatus fordi en del turister oppsøker reisemål som er på verdensarvlisten.⁸¹

3.4 Folkeaksjonen i Hardanger for kraft-overføring med sjøkabel

Folkeaksjonen i Hardanger mot 420 kV kraftline ble opprettet i 2005 som et resultat av Statnetts planer om en ny luftledning i Hardanger. Senere skiftet organisasjonen navn til Folkeaksjonen i Hardanger for kraft-overføring i sjøkabel. Folkeaksjonen i Hardanger (som vil brukes i den videre fremstillingen) har samarbeidet tett med Bevar Hardanger, som i motsetning til Folkeaksjonen i Hardanger er et aksjeselskap. Den tidligere styrelederen i Folkeaksjonen i Hardanger har uttalt at arbeidsdelingen mellom de to organisasjonene er ulik. Folkeaksjonen i Hardanger arbeider langsiktig med å få frem sakskunnskap, mens Bevar Hardanger satser mer på aksjonsrettede tiltak ved bruk av nettbasert teknologi.⁸² Det senere kan være med på å forklare hvorfor Bevar Hardanger har vært klart mer synlige i media enn Folkeaksjonen i Hardanger, på tross av at organisasjonen har eksistert kortere.

Folkeaksjonen i Hardanger var mest aktive i media i 2009 og 2010. Organisasjonen har imidlertid kommet med jevnlig utspill siden starten i 2005. En sak som illustrerer folkeaksjonens motstand er oppslaget - *Trekk heile kraftlinemeldinga!*⁸³ Den daværende lederen krevde at Statnett måtte trekke hele meldingen dersom høringsrunden skulle være troverdig. Det ble vist til at Statnett ville først ikke utrede jord- og sjøkabel-alternativet, men snudde etter store protester fra lokalsamfunnet. Den daværende lederen mente det imidlertid ikke gikk an å uttale seg til meldingen og så til en ny jord- og sjøkabel-utredning noen måneder senere og krevde derfor at politikerne skulle instruere Statnett om å trekke meldingen, sørge en ryddig saksgang og vise at de tok kommunene på alvor.

En sentral årsak til at Folkeaksjonen i Hardanger har krevd sjø- og jordkabel har både i den formelle prosessen og i media vært knyttet til at en luftledning vil gi negative konsekvenser for reiselivet og friluftslivet. I NTB-saken *Gigantisk kraftledning tvers gjennom Hardanger*⁸⁴ uttalte den daværende lederen at både merkevaren Hardanger og livskvaliteten til de som bor i Hardanger ville bli skadelidende ved en realisering av luftledningen. I høringsuttalelsen til søknaden viste man til Miljøverndepartementets vurdering av Hardanger som et nasjonalt viktig landskap og til National Geographic sin kåring av det vestlandske fjordlandskapet som verdens beste naturbaserte reiselivsmål. Folkeaksjonen i Hardanger krevde en tilleggsutredning som kvantifiserte de forventede konsekvensene for reiselivet og potensialet for utvikling av reiselivsnæringen. Det ble fremholdt at den samfunnsøkonomiske vurderingen av tiltaket måtte inkludere miljøkostnaden ved inngrepet, og at det måtte gjennomføres en verdsetningsundersøkelse av estetiske effekter av luftledningen.

En sentral kritikk fra Folkeaksjonen i Hardanger har vært at konsesjonsprosessen har vært dårlig og ikke tatt hensyn til lokalsamfunnet. Et eksempel på dette er saken *Kraftledning truer idyllen* fra 2006. Den daværende lederen hevdet at lokalbefolkningen følte at naturen i Hardanger ble ofret for at oljeproduksjonen i Nordsjøen skulle etterleve internasjonale miljøforpliktelser. Det ble også

---

⁸¹ Aftenbladet.no 17.7.2010.

⁸² Hordaland 19.11.2009

⁸³ Bergens Tidende 7.9.2005

⁸⁴ Dn.no 17.8.2005

hevdet at lokalsamfunnet ville sitte igjen med nedlagt industri, utbygde vassdrag og strømløsnings, mens andre utenfor Hardanger ville få gevinsten:

Innbyggerne reagerer på at kraftutbyggingen nå ikke handler om å bygge landet og frakte strøm fra a til b, men er en industrivare som lever sitt eget liv.⁸⁵

Det ble også påpekt at det var et paradoks at Miljøverndepartementet hadde nektet innbyggerne å gjøre inngrep i naturen som kunne gitt lokalsamfunnet nye arbeidsplasser, mens staten nå ville bygge i området uten å spørre lokalbefolkningen.

Argumentet om den urettferdige behandlingen av lokalsamfunnet finner man også igjen i saken *Krever ny kraftpolitikk*. Den daværende lederen uttalte at man trengte en ny kraftpolitikk fordi kraftutbyggingen i praksis ble avgjort av NVE og ikke av politikerne. Det ble vist til at nasjonale strategier, som for eksempel veiplaner i Nasjonal transportplan, sikret politisk involvering fra lokalt til nasjonalt nivå. Også Statnetts kommunikasjonssjef mente slike utbyggingssaker burde belyses prinsipielt og avgjøres politisk, og viste til at kravet om kabling dukket opp i hvert eneste prosjekt Statnett hadde ansvar for. Kommunikasjonssjefen stilte også spørsmål om utviklingen kanskje hadde gått så langt at folk ville være villige til å betale ekstra for miljøløsninger som ville gjøre at man unngikk bygging av luftledninger. Det ble imidlertid understreket at dette ville være et politisk valg.⁸⁶

Spørsmålet om hvem som skulle bekoste en sjøkabeløsning ble aktualisert i høringsuttalelsen til konsesjonssøknaden og i klagen, der Folkeaksjonen i Hardanger poengterte at det burde åpnes for at kabling av kraftledninger kunne finansieres med anleggsbidrag fra oljeindustrien. I *Strømnettet kan bryte sammen* i 2009 uttalte den daværende lederen at olje- og gassektoren måtte være med på å betale for forbruksveksten, som det ble erkjent ville øke. Det ble imidlertid hevdet at NVE og Statnett svartmalte den prekære forsyningssituasjonen.⁸⁷ I høringsuttalelsen til søknaden uttalte Folkeaksjonen i Hardanger at behovet for ledningen måtte revurderes og sees i sammenheng med etablering av ny kraftproduksjon og energiøkonomisering. I klagen fremholdt man at behovet for kraftledningen hadde endret seg siden meldingen kom i 2005. Folkeaksjonen i Hardanger viste til at ny kraftproduksjon mot Bergen ville redusere behovet, mens ny kabelteknologi sammen med havvindmøller og gasskraftverk ville være en mer framtidrettet løsning.

I forbindelse med OEDs vedtak 2.7.2010 uttalte lederen i Folkeaksjonen i Hardanger seg blant annet i *Ny miljøsmell for SV*. Saken handlet om at motstanderne, og blant dem SV, gikk på et sviende nederlag da Statnett ble tildelt konsesjon. Lederen uttalte at lokalpolitikere og befolkningen var fortvilet over ikke å bli hørt etter å ha brukt alle demokratiske kjøreregler som var tilgjengelig:

Folk er forbannet. Politikerne kan nekte deg å sette opp en liten sjøbu, men når de vil ha noe så bare pløyer de seg tvers gjennom landskapet vårt i jakten på egne mål.⁸⁸

---

⁸⁵ Aftenposten.no 22.7.2006

⁸⁶ Aftenposten 23.7.2006

⁸⁷ Firda.no 3.10.2009

⁸⁸ Dagsavisen 3.7.2010

3.5 Miljøbevegelsen

3.5.1 Norges Naturvernforbund

Norges Naturvernforbund er den av miljøvernorganisasjonene som har vært klart mest aktive i media, samtidig som organisasjonen var den eneste av miljøvernorganisasjonene som deltok i den formelle prosessen.⁸⁹ Naturvernforbundet uttalte seg i enkelte oppslag før 2009, men det var i 2009, og spesielt i 2010, at organisasjonen preget mediebildet.

Omtalen av Naturvernforbundet før 2009 er i stor grad knyttet til en generell advarsel fra lederen i Naturvernforbundet om at man vil se stor motstand mot flere av de store planlagte utbyggingene på Vestlandet. Et eksempel er saken *Ruster seg til krig mot luftledninger*⁹⁰ fra 2006. Lederen trodde motstanden ville kunne måle seg med de tidligere vassdragskampene og det ble argumentert for at man burde gå inn for sjø- og jordkabel selv om dette ville bli betydelig dyrere. Det ble også hevdet at utbyggingsplanene ville true arts mangfoldet i områdene, noe som ble ansett være i strid med regjeringens mål om å stanse utryddingen av arter i Norge. Naturvernforbundets leder viste også til at Statnett gjorde sine vurderinger ut fra det rimeligste alternativet, uten å ta hensyn til natur- og miljøinngrep, men det ble påpekt at det var opp til politikerne å pålegge Statnett å endre praksis. Det ble understreket at oljeindustrien var årsaken til behovet for de nye forbindelsene og at industrien derfor burde være med på å betale regningen for kabling. Denne argumentasjonen finner man igjen senere i 2009 i NTB-saken *Vil at oljeindustrien betaler*.⁹¹ Naturvernforbundets leder uttalte at det måtte legges sjø- og jordkabel og at oljeindustrien burde være med på å dekke ekstrakostnadene siden det var oljeindustrien som utløste behovet for nye luftledninger.

Naturvernforbundet har også i den formelle prosessen gått inn for sjø- og jordkabel. Man bekreftet i høringen til meldingen behovet for å forsyne Bergensområdet med mer kraft, men mente det burde skje med sjøkabel. Naturvernforbundet i Hordaland og Bergen turlag, som kom med en felles uttalelse til meldingen, viste på sin side til at noe av begrunnelsen for luftledningen var økt kraftbehov på Troll. Man ønsket dette nærmere beskrevet, og om det var dette enkelttiltaket som utløste behovet for luftledningen. Man ønsket også utredet om det var behov for luftledningen Sima-Samnanger dersom det kom et gasskraftverk på Mongstad og en forbindelse Mongstad - Kollsnes. Naturvernforbundet i Hordaland og Bergen Turlag ønsket også en utredning av sjø- og jordkabel og ba spesielt om at de økonomiske forholdene - herunder kostnader for abonnenter - skulle beskrives i konsekvensutredningen. Også Naturvernforbundet i Kvam krevde at det ble utredet sjø- og jordkabel som eneste alternativ og var sikker på at økt kostnad vil slå minimalt ut på nettleia i forhold til andre kostnader med fremføring av elektrisitet. Naturvernforbundet var altså tungt inne i den formelle konsesjonsprosessen allerede i høringsuttalelsen med uttalelser fra tre grener av organisasjonen som alle gikk mot den foreslåtte luftledningen.

Gjennomgående har Naturvernforbundet argumentert i media for at luftledningen vil påvirke naturen i Hardanger negativt. Etter vedtaket 2.7.2010 ble også dette argumentet fremmet i NTB-saken *Valser over naturverdiene*.⁹² Naturvernforbundet mente AP og SP kunne spart naturen i Hardanger gjennom en jord og sjøkabel, og samtidig sikret kraftforsyningen til Bergen. I tillegg til

---

⁸⁹ Norges Miljøvernforbund klaget imidlertid på NVEs konsesjonsvedtak i 2008, men kom ikke med høringsuttalelser underveis i prosessen

⁹⁰ Tu.no 25.8.2006

⁹¹ Frifagbevegelse.no 3.11.2009

⁹² bønnett.no 2.7.2010

kravet om kabel lanserte Naturvernforbundet en ”tredje vei” som ikke ble lagt frem som et alternativ i den formelle prosessen. I NTB-saken – *Master kan bli overflødige* hevdet Naturvernforbundets leder at energieffektivisering kunne føre til at både luftledning og sjøkabel vil være unødvendig:

*Dette [energieffektivisering] har ikke vært en del av diskusjonen, og dette har ikke vært godt nok utredet. Derfor ber vi regjeringen om at dette også blir et tema i forbindelse med at en skal se på saken på nytt.*⁹³

Det ble også hevdet at Statnett krisemaksimerte situasjonen i Bergensområdet og Midt-Norge. Terje Riis-Johansen uttalte senere at ”den tredje vei” var en interessant tanke som var kommet sent inn i debatten og kanskje hadde blitt litt dårlig belyst. Han påpekte imidlertid at det var bred enighet i Stortinget om at elektrifisering av sokkelen var en sentral måte å kutte CO₂-utslippene i Norge på.⁹⁴

3.5.2 Norges Miljøvernforbund

Norges Miljøvernforbund uttalte seg ikke før de klagde på NVEs konsesjonsvedtak. Organisasjonen har også vært fraværende i media. Et unntak er saken *Mener bropenger bør gå til sjøkabel* fra 2008. Norges Miljøvernforbund ba da Hardangerkommunene bruke fondet for Hardangerbrua til å finansiere sjøkabel i Hardanger. Man mente at pengene, sammen med penger fra fylkeskommunen, kommunene, staten og StatoilHydro, ville bidra til en realisering av sjøkabelalternativet. Norges Miljøvernforbund mente det var inkonsekvent av brotilhengerne å være kritisk til luftledningen, og at denne inkonsekvensen minsket sjansene for å realisere sjøkabel. Det ble fremholdt at forslaget ville innebære positive konsekvenser for turismen og at fjorden og fjellheimen ville spares for to svært store terrenginngrep. Samtidig mente man at forslaget ville innebære redusert trafikk over Hardangervidda nasjonalpark, hvilket ville være positivt for reinsdyrene.⁹⁵ Norges Miljøvernforbunds forslag om spleiselag ble også spilt inn i klagen, der man ba OED utrede og velge sjøkabeløsningen. Det ble fremholdt at både luftledning, veier og broanlegg ville være skadelig for Hardanger som uberørt reisemål.

Et annet unntak var saken – *Tøv og kritikkløs svada fra Zero*.⁹⁶ Her ble det referert til at Norges Miljøvernforbunds leder i en pressemelding kritiserte ZEROs utspill om at sjøkabelalternativet ville føre til økte CO₂-utslipp som følge av at sjøkabel ville øke presset på at det ble tatt i bruk gasskraft i Bergensregionen. Lederen mente blant annet at ZERO ikke var kritisk nok til Statnetts og regjeringens påstander om strømkriser i Bergen og at ZERO overså det faktum at man ikke trengte luftledningen.

---

⁹³ vl.no 11.10.2010

⁹⁴ sø.no 31.8.2010

⁹⁵ Bergens Tidende 09.06.2008

⁹⁶ Bergensavisen.no 17.08.2010

4 Aktører som ikke deltok i den formelle konsesjonsprosessen og kun uttalte seg i media

I det foregående har noen av de mest sentrale aktørene som uttalte seg i den formelle prosessen blitt gjennomgått med hensyn til aktørenes argumentasjon i den formelle prosessen og i media. Det var imidlertid flere aktører som var med å prege mediebildet som ikke uttalte seg i den formelle prosessen. Noen av de mest sentrale aktørenes argumentasjon vil i det følgende gjennomgås.

4.1 Miljøbevegelsen

Naturvernforbundet har vært aktive både i den formelle prosessen og i media. Resten av miljøbevegelsen har derimot ikke kommet med høringsuttalelser i den formelle prosessen, på tross av at Statnetts tiltak reiser utfordringer knyttet til både biologisk mangfold og klima. Heller ikke i media har miljøvernorganisasjonene vært spesielt aktive frem til sommeren 2010, men noen utspill har det vært mulig å identifisere.

4.1.1 Bellona

Bellona har vært lite synlige i mediedebatten. Rett i forkant av OEDs vedtak 2.7.2010 kritiserte imidlertid Bellonas nestleder Statnett i saken *Statnett driver utpressing*.⁹⁷ Nestlederen reagerte på at Statnett vurderte å få på plass et reservekraftverk i Bergensregionen for å bedre forsyningssikkerheten. Det ble fremholdt at man i stedet kunne bruke pengene på fornybar energi. Nestlederen uttalte også at Bellona var skeptisk til at det ikke fantes alternativ til Sima-Samnanger og hevdet Statnett drev utpressing når de bare hadde ett alternativ. Etter OEDs konsesjonsvedtak fikk nestlederen i saken *Splitter miljøørsla* spørsmål om hvorfor Bellona hadde ligget lavt og valgt å ikke flagge standpunkt i saken. Det ble forklart at: *Landskapsvern er ingen kjernesak for oss. Vi jobber først og fremst med forurensning og klima.*⁹⁸ Senere uttalte nestlederen i - *Må leve med kraftlinjer*⁹⁹ at Bellona fryktet at Sima-Samnanger-saken ville hindre fornybarsatsingen. Det ble også her vist til at Bellona hadde valgt å holde en lav profil i debatten. Nestlederen bekreftet at Bellona ikke hadde tatt stilling i saken, men at det var fornuftig av regjeringen å ta en ny gjennomgang av saken.

4.1.2 ZERO

Zero Emission Resource Organisation (ZERO) sin tilstedeværelse i den offentlige debatten er begrenset til 2010. I NTB-saken *EU-krav kan presse fram kraftlinje i Hardanger*¹⁰⁰ uttalte ZEROs nestleder at det sannsynligvis ikke ville være nok tid til å utrede løsninger med sjø- eller jordkabel dersom Norge skal klare eventuelle krav i EUs fornybardirektiv. Etter OEDs vedtak uttalte ZEROs leder at man kunne forvente mye konflikt mellom fornybar energi og naturvern i fremtiden i *Splitter miljøørsla*.¹⁰¹ Lederen sa også at hensynet til estetikk og turisme måtte underlegges hensynet til biologisk mangfold og påpekte at dersom man mente alvor med å satse på fornybar energi, så ville man være nødt til å bygge ut kraftnettet. Lederen var skeptisk til kabling i Hardanger dersom det ville føre til at kabel måtte vurderes som løsning over hele Norge og fryktet at dette ville komme til å utsette opprustningen av kraftnettet og dermed øke presset for mobile gasskraftverk. Det ble

⁹⁷ Tu.no 7.6.2010

⁹⁸ Klassekampen 12.8.2010

⁹⁹ Tu.no 24.8.2010

¹⁰⁰ Ht.no 14.1.2010.

¹⁰¹ Klassekampen 12.8.2010

imidlertid påpekt at ZERO på dette tidspunktet ikke hadde tatt stilling i Hardanger-saken. Argumentet om faren for økt bruk av gasskraftverk ble også brukt i NTB-saken – *Sjøkabler kan øke CO2-utslippene*.¹⁰² ZERO-lederen uttalte at bygging av sjøkabel i stedet for luftledning ville øke presset på at man tar i bruk gasskraft i Bergensregionen. Ifølge organisasjonens beregninger ville man i seks år få årlige ekstrautslipp av CO2 tilsvarende 50.000 personbiler som følge av at sjøkablene ville ta lengre tid å realisere.

4.1.3 WWF

World Wildlife Fund (WWF) har også vært lite synlige i mediedebatten. Hovedvekten av omtalen kan knyttes til 2009 og til saken *Vil at oljeindustrien betaler*.¹⁰³ En av WWFs rådgivere uttalte seg sammen med representanter for DNT, FRIFO og Norges Naturvernforbund i forbindelse med høringen av statsbudsjettet for 2010. Rådgiveren viste til at det var oljeindustrien og ikke private forbrukere som utløste behovet for nye luftledninger og at forurensere burde betale. Dette argumentet ble også brukt i debattinnlegget *Bevar Hardanger!*¹⁰⁴ som WWFs generalsekretær skrev sammen med generalsekretæren i DNT og lederen i Naturvernforbundet. Det ble her argumentert for at jord- og sjøkabel var teknologisk mulig og at en satsing på dette vil gi Norge mulighet til å bygge opp eksportrettet kompetanse innen en voksende næring. Det ble også argumentert for at verdens beste reisemål ville bli rasert dersom høyspentmastene ble en realitet og at det ville føre til tap av biologisk mangfold.

Etter OEDs vedtak påpekte WWF at naturargumentene hadde manglet i striden om luftledningen. I *Kraftlinjen truer mangfoldet i Hardanger* hevdet generalsekretæren at myndighetene bevisst holdt naturargumentene unna i sin retorikk rundt utbyggingen:

*Statnett og Olje- og energidepartementet sier at det er gjort grundig gjennomgang av naturfaglige konsekvenser. Men til tross for hyllemetere med utredninger som viser klare negative konsekvenser for naturmiljøet, får slike opplysninger mindre verdi når den endelige beslutningen skal fattes.*¹⁰⁵

I likhet med tidligere standpunkt fremholdt generalsekretæren at sjøkabel var det eneste akseptable alternativet og fremholdt at mastene i verste fall kan gjøre beiteområder utilgjengelige for reinsdyr og representere livsfare for en rekke fuglearter. Det ble fremholdt at dette stod i sterk kontrast til at Norge har forpliktet seg til å stanse tapet av biologisk mangfold innen 2010. Generalsekretæren forventet derfor at naturargumentene ble tatt med i debatten på linje med energiargumenter og mer estetiske vurderinger av Hardangernaturen. OED skrev i sitt vedtak at *..ledningen vil ha betydelig negativ påvirkning på flere fuglearter, inklusive rødlistede*.¹⁰⁶ Dette er i tråd med konsekvensutredningen for naturmiljø fra 2006, som konkluderte med at tiltaket sett under ett ville medføre konflikter i forhold til forekomst av verdifulle naturtyper, viktige viltområder, rødlistearter mv. Det ble vist til at konfliktnivået varierte mellom de ulike omsøkte alternativene, men at det laveste konfliktnivået ville være en løsning med sjøkabel med ilandføringsanlegg i Norheimsund og trasé videre til Samnanger.¹⁰⁷ OED og NVE anså likevel at tiltaket totalt sett ville ha akseptable

¹⁰² Hø-halden.no 17.8.2010

¹⁰³ Frifagbevegelse.no 3.11.2009

¹⁰⁴ Klassekampen 2.1.2.2009

¹⁰⁵ Nationen.no 10.8. 2010

¹⁰⁶ OED 2010 s. 54

¹⁰⁷ Spikkeland, O.K. & Moe, B. 2006

naturfaglige konsekvenser og forutsatte for konsesjonen at det ble iverksatt avbøtende tiltak for å minimere de ovennevnte konsekvensene.

4.1.4 Andre

Også Natur og Ungdom og Framtiden i våre hender har vært svært lite synlige i mediebildet. I *Splitter miljørørsla*¹⁰⁸ forklarte Natur og Ungdoms leder at sentralstyret på dette tidspunktet ikke hadde gått grundig nok inn i saken til å ta stilling og at det var en komplisert sak der hensynet til naturmangfold skulle veies opp mot hensynet til fornybar energi. Framtiden i våre henders eneste uttalelse kom etter OEDs vedtak og var knyttet til de negative konsekvensene som en luftledning ville få for muligheter for rekreasjon og turisme.¹⁰⁹ Greenpeace har ikke engasjert seg i saken.

4.2 Bevar Hardanger

Bevar Hardanger ble opprettet sent i 2009 og følgelig har det ikke vært noen medieomtale av organisasjonen på et tidligere tidspunkt. En klar overvekt av Bevar Hardangers medieomtale fant sted etter OEDs vedtak 2.7.2010, mens det forekom noe omtale i 2009. En sak som skapte oppmerksomhet var Bevar Hardangers reklamefilm på TV2. Statnett reagerte på bildemanipulasjonene som Bevar Hardanger benyttet i reklamen. I *Har erta opp Statnett* uttalte Statnetts kommunikasjonsdirektør at bildene førte folk bak lyset. Den daglige lederen i Bevar Hardanger fremholdt imidlertid at Statnett på sin side underkommuniserte konsekvensene av utbyggingen:

*Me overdriv, Statnett underdriv. Sanninga ligg nok ein stad midt i mellom.... Me inrømmer utan vanskar at me set ting på spissen. Men det me vil fram til, er at høgspenst er gårdagens løysingar, medan sjøkabling/jordkabling er framtida.*¹¹⁰

Etter OEDs vedtak uttalte Bevar Hardanger seg spesielt i forbindelse med at organisasjonen truet med sivil ulydighet for å hindre utbyggingen. Et eksempel på dette er NTB-saken *Nederlag for SV*¹¹¹ som fokuserte på at SV tapte kampen mot luftledningen. SVs Audun Lysbakken la ansvaret for konsesjonsbehandlingen på OED og sa at SV hadde markert sin uenighet under behandlingen av saken. Styrelederen i Bevar Hardanger uttalte på sin side at han var svært skuffet over regjeringens konsesjonsvedtak og at det kunne bli aktuelt med sivil ulydighet, men at man på det daværende tidspunkt ikke hadde noen konkrete aksjonsplaner. Styrelederen sa at regjeringen ofret Hardangerlandskapet på bekostning av oljeindustriens ønsker om kortsiktig profitt og fremholdt at regjeringen ikke ville diskutere om industrien kunne bidratt økonomisk for å grave ned luftledningene.

Trusselen om sivil ulydighet var også et sentralt element i NTB-saken *Regjeringen snur etter massivt press*.¹¹² Det ble referert til at regjeringen likevel åpnet for å utrede sjøkabel som alternativ til luftledning, samtidig med at byggingen av luftledningen ville påbegynnes. I motsetning til flere andre aktører som ga regjeringen ros for beslutningen, mente Bevar Hardanger at regjeringens snuoperasjon ikke kunne anses troverdig. Styrelederen kalte regjeringens plan et ”skinnvedtak” som

¹⁰⁸ Klassekampen 12.8.2010

¹⁰⁹ Dagsavisen 19.7.2010

¹¹⁰ Hordaland 19.11.2009

¹¹¹ Glomdalen.no 2.7.2010

¹¹² Adressa.no 10.8.2010

ble gjort for å få ro og at sivil ulydighet ville være det eneste som kunne stoppe utbygging av luftledningen. Det ble også fremholdt at man planla en protestmarsj, en begivenhet som senere ble dekket i NTB-saken *Marsjerer mot master i Hardangersola*,¹¹³ der 300 turgjengere protesterte mot luftledningen ved å gå gjennom Hardanger-naturen. Styrelederen uttalte at man ikke akttet å la Aps politikk ødelegge den flotte naturen.

4.3 LO

LOs mediedeltakelse konsentrerer seg i hovedsak til etter OEDs vedtak 2.7.2010. Før dette uttalte LO seg i svært liten grad. Et unntak er imidlertid *Vågar ikkje å gamble med kraftforsyninga*. Bergens Tidende viste til opplysninger som VG hadde lagt frem dagen før og avisen kunne bekrefte VGs opplysninger om at Terje Riis-Johansen hadde utarbeidet et notat til regjeringen der han gikk inn for å si ja til Statnetts søknad. Samtidig hadde LO i Hordaland vedtatt at man ville kreve at luftledningen ikke ville bygges som luftledning. LO-lederen i Kvam uttalte at man så behovet for å øke overføringskapasiteten, men at man ønsket å benytte ny teknologi, selv om dette ville være et dyrere alternativ.¹¹⁴

Dette utspillet stod i kontrast til LO sentralt sine uttalelser etter OEDs vedtak 2.7.2010. Nestlederen i LO uttalte i NTB-saken *LO: - Nødvendig tiltak*¹¹⁵ at kraftsituasjonen på Vestlandet var uakseptabel. Det ble påpekt at LO hadde forståelse for at Sima-Samnanger var et omstridt prosjekt, men at det ikke fantes andre alternativer som ville gi en tilstrekkelig forbedring av forsyningssikkerheten. Nestlederen uttalte også at han var glad for at regjeringen satte av 100 millioner kroner til kommunene for å avhjelpe noen av de negative effektene utbyggingen ville kunne få på turistnæringen i Hardanger.

I et debattinnlegg under tittelen *Fanges i eget overføringsnett*¹¹⁶ kritiserte spesialrådgiveren i Industri Energi regjeringens argumentasjon for å velge bort sjøkabelalternativet. Det ble vist til at regjeringen la til grunn at sjøkabel vil være tidkrevende å reparere ved feil, og at det ville være en risikabel løsning med tanke på forsyningssikkerheten. Spesialrådgiveren påpekte imidlertid at Statnett planla fem nye sjøkabler fra Norge til Europa, og at det derfor måtte forventes at regjeringen umiddelbart ville skrinlegge alle nye sjøkabler ut av landet. Det ble fremholdt at regjeringen vil være lite troverdig dersom ikke disse planene ble stoppet.

Konflikten mellom de to fagforbundene Industri Energi og EL & IT Forbundet ble viet oppmerksomhet i midten av august 2010. I saken *Avviser LO-kritikk*¹¹⁷ ble det vist til at Industri Energi hadde sendt LO brev der man ga uttrykk for at luftledningen ikke var i tråd med LOs handlingsprogram og det ble derfor krevd full stopp i utbyggingen. Lederen for EL & IT Forbundet uttalte at han tolket LOs handlingsprogram helt ulikt. Lederen mente Industri Energis krav om at gasskraftproduksjon i Norge skulle tas med inn som et viktig moment i den nye utredningen rundt kraftforsyningsproblematikken til Bergensområdet var en dårlig løsning. Årsaken var at gasskraften ikke vil renses og at den vil være dyrere enn vannkraft. Det ble også argumentert for at Industri

¹¹³ Tv2nyhetene.no 14.8.2010

¹¹⁴ Bergens Tidende 17.3.2010

¹¹⁵ Dagsavisen.no 2.7.2010

¹¹⁶ VG 21.07.2010

¹¹⁷ Klassekampen 17.8.2010

Energis frykt for økt eksport var irrelevant fordi det primære med utbyggingen var å sørge for tilførsel av kraft til Bergensområdet. LO-lederen sentralt uttalte som svar på Industri Energis kritikk at det var riktig å høre på fagrådene fra NVE om at Bergensregionen hadde for dårlig kapasitet og sikkerhet i strømmettet. LO-lederen la imidlertid til at man var enige med Industri Energi i at svaret på utfordringene vil være økt kraftproduksjon, blant annet ved bruk av gass.

Industri Energis frykt for at motivet for Sima-Samnanger var eksport til utlandet, ble gjengitt i den mest omtalte saken for LOs del, NTB-saken – *Bygges for å selge strøm*.¹¹⁸ Lederen i Industri Energi hevdet at hovedmotivet for utbyggingen ikke var forsyningssituasjonen i Bergen og pekte på at forbindelsen fra Sauda og sørover skulle rustes opp samt at Statnett fikk konsesjon for en fjerde sjøkabel fra Sørlandet til Danmark samme dag som konsesjonsvedtaket for Sima-Samnanger. Ifølge lederen var det ikke noen reell kraftkrise på Vestlandet, og det ble argumentert for at mobile kraftverk burde være reserveløsningen som tas i bruk dersom en av forbindelsene ryker. Det ble også fremholdt at økt strømeksport ville gi dyrere strømpriser for norske privathusholdninger og for industrien. Statnetts kommunikasjonsdirektør kalte Industri Energis påstander for ”grunnløse spekulasjoner” og fastholdt at tiltaket ble gjort for å bidra til sikker strømlevering til forbrukerne i Hordaland.

4.4 Bergen kommune

Bergen kommune har vært usynlige i media frem til sommeren 2010. I 2006 advarte imidlertid den daværende ordføreren mot strømkriser i Hordaland i forbindelse med oljemessen i Stavanger. I *Friele advarer mot strømkriser*¹¹⁹ påpekte ordføreren at utbyggingen av den siste fasen av Trollfeltet ville kreve nye strømmengder, men at utbyggingen ville bety mye for velferden og således burde gjennomføres. Ordføreren så imidlertid for seg at strømtilførsel via en ny høyspentledning fra Sima ville bli svært kontroversiell og ta mye tid, og hadde stor forståelse for den sterke motstanden mot å ødelegge Hardanger-naturen med en luftledning. Det ble argumentert for at et gasskraftverk uten rensing var eneste mulige løsning på problemet og at man ville være tjent med å kjøpe CO2-kvoter inntil renseteknologien ville være på plass.

Det var i all hovedsak etter OEDs vedtak 2010 som Bergen kommunes byrådsleder uttalte seg i media. Størstedelen av omtalen var knyttet til dialogmøtet med ordførere fra Hordaland som regjeringen inviterte til i midten av august. I flere oppslag uttalte byrådslederen at kommunen var fornøyd med regjeringens beslutning om å skaffe en uavhengig ekspertvurdering av sjøkabelalternativet. Byrådslederen var imidlertid ikke fornøyd med regjeringens håndtering av saken. I *Spår elendig Ap-valg*¹²⁰ dannet byrådslederen og APs bystyrerepresentant felles front mot regjeringens saksbehandling. Ap-politikeren mente regjeringen hadde skiftet argumentasjon mot sjøkabel flere ganger i løpet av sommeren. Det ble vist til at regjeringen først hadde vektlagt det økonomiske aspektet, så fokusert på teknologi, for så å fremholde forsyningsspørsmålet. Så dreide

---

¹¹⁸ Austagderblad.no 24.8.2010

¹¹⁹ Bt.no 24.8.2006

¹²⁰ Nettavisen.no 10.8.2010

man argumentasjonen over på manglende tid, noe Ap-politikeren mente var regjeringens egen feil. Bergen kommunes byrådsleder uttalte på sin side at regjeringen måtte ta Vestlandets motstand mot luftledninger på alvor og var ikke overbevist om at sjøkabel ikke ville la seg realisere. I saken *Aksepterer høyere strømpriser*¹²¹ uttalte byrådslederen at det var akseptabelt med høyere strømpriser i perioder som følge av at sjøkabler ville medføre høyere nettleie.

---

¹²¹ Bergensavisen 11.8.2010

5 Statnett

Statnett har i en viss grad kommet med utspill i media før sommeren 2010, men også for Statnett er en klar hovedvekt av omtalen knyttet til sommeren 2010. Mye av denne omtalen er uttalelser som kan knyttes til kritikk som selskapet har fått servert utelukkende via medieoppslag. Som gjennomgangen har vist, har Statnett blitt kritisert og har ofte havnet i en forsvarsposisjon. Statnett har blitt anklaget for å være lite lydhøre for lokalbefolkningens krav og for å være uærlige med motivet for den omsøkte luftledningen.

Forsvarsposisjonen har også preget Statnetts uttalelser i media tilbake til 2005. Dette har vært knyttet til at flere ulike aktører, blant annet Hardanger-kommunene, har vært mot luftledning og krevd sjø- og jordkabel. Et eksempel på dette er *Statnett mjukar opp hardingane med kaffi*. Her ble det vist til at Statnett hadde åpen kontordag i Ulvik, Granvin og Kvam der interesserte kunne komme innom for en prat. Det ble også vist til at Statnett måtte håndtere en utfordrende situasjon der et samlet Hardangerråd og Hardanger-kommunene sa nei til luftledning og i stedet krevde utredning av sjø- og jordkabel. Statnetts kommunikasjonsdirektør sa at Statnett ville imøtegå hardingenes ønske om utredning av sjø- og jordkabeløsningen og påpekte at man ikke hadde lagt dette alternativet til side. Det ble understreket at Statnett hadde forståelse for at hardingene ikke ønsket luftledning, men at selskapet hadde som oppdrag å finne løsninger som var samfunnsøkonomisk gode. Det ble vist til at det langt fra var sikkert at en sjø- og jordkabel ville være en samfunnsøkonomisk god løsning.¹²²

Forsvarsposisjonen kom også til uttrykk i 2007 da Statnett gikk ut mot DNT og NHO Reiselivs postkort-manipulering av luftledningene på Vestlandet. I *Megabløff om master*¹²³ ble det vist til at kommunikasjonsdirektøren reagerte kraftig på manipuleringen. Det ble understreket at motstandernes ønske om sjø- og jordkabel generelt alltid ble utredet, men at staten alltid avviste dette fordi det ble for dyrt. Også i 2009 reagerte kommunikasjonsdirektøren på Bevar Hardangers bildemanipulering. I *Grov manipulasjon*¹²⁴ ble det hevdet at bildene ikke hadde noen sammenheng med hva som faktisk var planlagt, og at bildemanipulasjonen hindret folk i å danne seg et realistisk bilde av utbyggingen. Den daglige lederen i Bevar Hardanger erkjente at bildene overdrev, men pekte samtidig på at Statnett underdrev virkningene av utbyggingen og syntes Statnett burde brukt tid på å utrede de alternative løsningene. Fra Statnetts side ble det vist til at man allerede hadde utredet alternative løsninger samtidig som det fremholdt at Statnett respekterte at mange var uenige i den løsningen selskapet hadde omsøkt.

Den manglende forsyningssikkerheten til Bergensområdet var grunnlaget for Statnetts søknad. Gjennomgående har argumentet om den prekære forsyningssituasjonen til Bergensområdet også i media vært det mest fremtredende over tid. Et eksempel på dette var NTB-saken *Strømnettet kan bryte sammen*.¹²⁵ Statnett og NVE hevdet at Sima-Samnanger ville være avgjørende for å sikre strømforsyning til deler av Vestlandet. Ifølge Statnett var linjenettet i deler av Hordaland så hardt utnyttet at det var vanskelig å drive vedlikeholdsarbeid som krever utkobling. Statnetts konsernsjef uttalte at det var uakseptabelt at forsyningssituasjonen ble satt i fare ved at man koblet ut en linje for å gjøre utbedringer.

---

¹²² Bt.no 26.9.2005

¹²³ Nætionen 25.8.2007

¹²⁴ Nrk.no 17.11.2009

¹²⁵ Tv2nyhetene.no 3.10.2009

Statnetts argument om den prekære forsyningssituasjonen kom også til uttrykk i NTB-saken *Statnett handler på eget ansvar i Hardanger*.¹²⁶ Argumentet ble imidlertid overskygget av at ordføreren i Granvin hevdet Statnett hadde opptrådt arrogant. Årsaken var at Statnett inviterte entreprenører til å levere anbud på byggingen av Sima-Samnanger-forbindelsen før konsesjonen var gitt. Ordføreren mente derfor at Statnett ikke fulgte spillereglene i den demokratiske prosessen. Terje Riis-Johansen uttalte at tiltaket måtte stå for Statnetts egen regning og avviste at han hadde gitt Statnett signaler om at det ville bli gitt konsesjon for luftledningen. Statnetts kommunikasjonsdirektør forsvarte Statnetts handling med at årsaken til iversettingen av anbudsprosessen på dette tidspunktet var at man håpet å komme i gang med byggingen på sommeren. Han pekte på at det hastet fordi det begynte å bli en vanskelig forsyningssituasjon i Bergen og Hordaland.

I meldingen fra 2005 redegjorde Statnett for hvorfor ikke andre forbindelser ble valgt som systemløsning. Åsen-Samnanger ble vurdert til å ha for høye investeringskostnader, mens alternativet mot Sauda ble vurdert som for dårlig av hensyn til forsyningssikkerheten. Utdefineringen av disse forbindelsene ble imidlertid satt i et kritisk lys i NTB-saken *Nye traseer kan spare natur i Hardanger*.¹²⁷ Her ble det vist til at de to nevnte alternativene ville ødelegge langt mindre natur enn Statnetts omsøkte trasé og koste langt mindre enn sjøkabelalternativet. Det ble referert til at Statnett hadde beskrevet traseene i upubliserte rapporter og at Bergens Tidende lenge hadde forsøkt å få svar fra Statnett på en rekke detaljspørsmål knyttet til de alternative traseene. Statnetts kommunikasjonsdirektør sa at grunnen til at Bergens Tidende ikke hadde fått informasjonen de ba om var at det hadde tatt tid å fjerne en del kart og sensitive opplysninger fra rapportene. Det ble også fremholdt at det ikke forelå nye opplysninger i saken og at traseene ble omtalt allerede i meldingen fra 2005. Flere politikere, blant annet Venstres Trine Skei Grande, Høyres Erna Solberg og KrFs Dagfinn Høybråten, var imidlertid overrasket og reagerte sterkt på opplysningene Bergens Tidende la frem. Arbeiderpartiets stortingsrepresentant fra Hordaland, Per Rune Henriksen, kalte det en tragedie at ikke alle alternativene var konsekvensutredet.

En annen systemløsning, sjø-/og jordkabel, har også blitt vurdert i forbindelse med Statnetts søknad og konsekvensutredning av 1.6.2006, men Statnett omsøkte ikke dette alternativet. Som gjennomgangen av mediedekningen har vist, har sjøkabelalternativet jevnlig vært gjenstand for debatt i mediene, og Statnett har kontinuerlig måtte forsvare avgjørelsen om ikke å omsøke sjøkabel. Frem til sommeren 2010 var selskapets hovedargument at sjøkabel ble en for dyr løsning. I enkelte oppslag har det i tillegg til det økonomiske argumentet også blitt argumentert for at det å legge kabler på over 800 meters dyp ikke vil være en robust nok driftssikkerhetsmessig løsning. Etter OEDs vedtak 2.7.2010 kan man se en dreining av argumentasjonen fra det økonomiske argumentet til den manglende driftssikkerheten. I NTB-saken *Fullt mulig med sjøkabel*¹²⁸ uttalte flere eksperter seg om mulighetene for sjøkabelløsningen i tilknytning til regjeringens vedtak 2.7.2010 der sjøkabel ble ansett som for risikabelt. Den tekniske sjefen hos kabelprodusenten Nexans uttalte at sjøkabel vil bli vesentlig dyrere enn luftledning, men at det ville være fullt mulig å gjennomføre teknisk og sikkerhetsmessig. En pensjonert sjøkabelsjef fra daværende Televerket var enig og sa at han ikke hadde noen mening om den planlagte luftledningen, men at han reagerte på de feilaktige påstandene som hadde kommet om sjøkablene. En prosjektkoordinator for kabellekking i Telenor hevdet også at det ikke ville være noe problem å legge kabler på store dyp og viste til at man i Sognefjorden hadde lagt kabler ned på 1.300 meters dyp. Statnetts

¹²⁶ Ba.no 6.4.2010

¹²⁷ Vl.no 27.4.2010

¹²⁸ Nationen.no 24.7.2010

kommunikasjonsdirektør uttalte at selskapet ikke mente det ville være umulig med sjøkabel, men at det vil være en dårlig løsning. Det ble poengtert at det ikke har vært lagt strømkabler av den dimensjonen det her var snakk om på slike dyp i Norge. Kommunikasjonsdirektøren sa også at man visste at det har vært lagt strømkabler på store dyp andre steder i verden, men at hvert prosjekt måtte vurderes for seg.

Et annet eksempel som illustrerer Statnetts økte fokus på driftssikkerheten ved sjøkabelalternativet er NTB-saken *Statnett forsvarer kraftlinje*. Statnetts konserndirektør for nettutbygging uttalte at forsyningssikkerheten ikke ville være god nok med sjøkabelalternativet:

Vi har 35 års erfaring med bygging og drift av høyspente sjøkabler og har stått for de mest avanserte sjøkabelprosjektene i verden. Derfor vet vi at selv med best tilgjengelig teknologi vil ikke forsyningssikkerheten til befolkningen i Bergen være god nok med sjøkabelalternativet.¹²⁹

Konserndirektøren viste videre til at konklusjonen for sjøkabelalternativet i konsekvensutredningsprogrammet var at en svakere forsyningssikkerhet og svært høye kostnader var avgjørende. Det ble fremholdt at feilene på NorNed-kabelen til Nederland og Oslofjord-kablene førte til svært lange reparasjonstider. Det ble også argumentert for at kompenseringsanlegget som behøves i forbindelse med sjøkabel vil medføre naturinngrep og at det vil ta lang tid før prosjektet ville kunne være ferdigstilt. Konserndirektøren sa han forstod at denne saken berørte mange og at den var særlig vanskelig fordi det var knyttet så mange følelser til den vakre naturen i Hardanger.

Naturvernforbundets leder kritiserte konserndirektørens uttalelse i saken *Dette handler bare om penger*.¹³⁰ Lederen var lite imponert over argumentasjonen og mente Statnett endret argumentasjon hele tiden. Naturvernforbundets leder viste til at det i Statnetts konsesjonssøknad fremgikk at sjøkabelalternativet ville gi tilfredsstillende forsyningssikkerhet og mente Statnett nå prøvde å "bløffe seg ut" av en vanskelig sak. Informasjonsansvarlig i Statnett uttalte at erfaringer selskapet hadde gjort de siste årene gjorde at man nå så annerledes på driftssikkerheten til sjøkablene.

Uttalelsene fra Statnetts representanter ovenfor er eksempler på at Statnett har dreid argumentasjonen fra å utelukke sjøkabel på bakgrunn av økonomiske årsaker, til å fokusere på sjøkablens manglende driftssikkerhet. I den formelle prosessen var det økonomiske aspektet hovedårsaken til at denne systemløsningen ble utdefinert på et tidlig stadium. I forbindelse med den pålagte konsekvensutredningen i 2006 engasjerte Statnett konsulentfirmaet Multiconsult til å utrede sjø- og jordkabel som alternativ til luftledning. Som Naturvernforbundets leder påpekte, konkluderte Statnett på bakgrunn av resultatene fra utredningen, i søknaden med at det ville være teknisk mulig å etablere en sjøkabelforbindelse fra Sima til Norheimsund eller Ljones, med luftledning videre til Samnanger. Forbindelsen ble vurdert til å ha en akseptabel kapasitet og driftssikkerhet, på tross av at det ble påpekt at reparasjonstiden ved feil ville være lang. Dette står i kontrast til Statnetts konserndirektørs redegjørelse for konklusjonen, som nevnt ovenfor. I likhet med da Statnett meldte tiltaket i 2005 gjorde de høye kostnadene det uaktuelt med sjø-/jordkabel i søknaden fra 2006:

---

¹²⁹ Oa.no 6.8.2010

¹³⁰ Nettavisen.no 6.8.2010

På grunn av de høye kostnadene er imidlertid løsninger med så lange strekninger med sjø og evt. landkabel ikke samfunnsøkonomisk lønnsomme. Sammenlignet med en luftledning er merkostnaden ved å kable forbindelsen estimert til ca 1.400 – 2.400 MNOK avhengig av løsning. Dette er betydelig mer enn den samfunnsnytte forbindelsen vil ha. Statnett har derfor valgt å ikke omsøke kabelalternativet.”¹³¹

NTB-saken *Feil på alle Statnetts sjøkabler*, ble publisert like etter uttalelsene om driftssikkerheten til sjøkablene. NVE uttalte at kabelfeilene i Oslofjorden kunne vært unngått om regelverket hadde blitt fulgt. Blant annet ble det vist til at det tok 26 år fra Statnett la kabel mellom Rød og Hasle i Oslofjorden til den første fullstendige inspeksjonen i 2007. Statnetts informasjonsansvarlige var uenig med sitt tilsynsorgan og avviste at feilene på sjøkablene skyldtes manglende vedlikehold. Man erkjente at reparasjonstiden på 18 måneder var spesielt for dette tilfellet, men Statnett poengterte at reparasjoner generelt sett tar lang tid og at luftledninger repareres på timer eller få dager.¹³²

---

¹³¹ Statnett 2006 s. 96

¹³² Tu.no 8.8.2010.

6 Oppsummering av analysen

Første del av analysen tok sikte på å se hvordan sentrale aktører som uttalte seg i den formelle prosessen uttalte seg i høringsuttalelsene og i media. Analysen viste at det både i den formelle prosessen og i media har vært få tilhengere av, og stor motstand mot, Statnetts omsøkte luftledning Sima-Samnanger. Analysen viste også at selv om den klare hovedvekten av medieomtalen kan knyttes til sommeren 2010, har det også vært jevnlig motstand mot tiltaket i media tilbake til 2005. Hovedargumentet til tilhengerne av luftledning, som i denne delen kun var BKK Nett, har vært at forsyningssikkerheten i Bergensområdet er for dårlig. For motstanderne var dette i liten grad i fokus før vinteren 2010 da DNT la frem flere rapporter som stilte spørsmål ved Statnetts kalkyler. I stedet har sjø- og jordkabel kontinuerlig vært fremholdt som den foretrukne løsningen i klart størst grad.

Det mest sentrale ankepunktet fremsatt av motstanderne har vært påstander om at det samfunnsøkonomiske regnskapet har vært mangelfullt hva gjelder utdefineringen av sjø- og jordkabelalternativet. Flere har hevdet at regnskapet ikke har tatt hensyn til de økonomiske konsekvensene som blant annet reiselivet vil påføres som følge av en luftledning. Dersom dette hadde vært innlemmet i regnestykket har det vært hevdet at sjø-/jordkabel vil være samfunnsøkonomisk lønnsomt. Dette har også blitt reflektert i media ved at spørsmålet om natur, reiseliv, og friluftslivsverdier har fått stor plass innen konteksten av spørsmålet om sjø-/jordkabel. I motsetning til de formelle saksdokumentene har mediedebatten i stor grad vært frikoblet fra referanser til konsekvensutredningene. Mediedebatten har i større grad handlet om hendelser som passer inn i mediens nyhetskriterier. Eksempler på dette er trusler om sivil ulydighet, demonstrasjoner og standpunkter for eller mot tiltaket.

Et annet sentralt ankepunkt har vært påstander om at OED ikke har foretatt en uavhengig kvalitetssikring og har hovedsakelig basert seg på Statnetts analyser. Også NVE har blitt kritisert for å legge seg for tett opp til Statnetts argumentasjon og konkrete forslag. Myndighetenes legitimitet og troverdighet har blitt trukket i tvil. De berørte kommunene er blant dem som har uttrykt at man har følt seg overkjørt og ikke hatt noen reell mulighet til å påvirke. Det har også blitt stilt spørsmål ved Statnetts troverdighet. Kritikerne har hevdet at forsyningssituasjonen i Bergensområdet ikke var så kritisk som Statnett ville ha det til og at utbyggingsbehovet for strømmettet først og fremst er knyttet til at det skal oppskaleres for eksport av strøm utenlands. Til dette kommer også at Statnett har blitt kritisert for å endre argumentasjonen i forhold til sjøkabelalternativet ved å gå fra å vektlegge den høye prisen på sjøkabel til å vektlegge at sjøkabel ikke er et godt nok forsyningssikkerhetsmessig alternativ. Selskapet har i tillegg blitt beskyldt for bevisst å holde tilbake informasjon fra offentligheten vedrørende utdefinerte systemløsninger og igangsetting av anbudsprosess før endelig vedtatt konsesjon.

Bortsett fra Naturvernforbundet har miljøbevegelsen vært lite synlig i mediedebatten. Både Natur og Ungdom, ZERO og Bellona uttalte i etterkant av konsesjonsvedtaket i 2008 at de ikke hadde tatt stilling i saken. Heller ikke WWF, Norges Miljøvernforbund eller Framtiden i våre hender har preget mediebildet, men disse miljøvernorganisasjonene har i løpet av prosessen tatt standpunkt mot den omsøkte luftledningen ut fra hensynet til det biologiske mangfoldet. ZERO og Bellona har fremført positive argumenter for nettutvikling uten å ha tatt stilling konkret til utbyggingen av Sima-Samnanger. ZERO har også vektlagt biologisk mangfold, men har uttrykt en mer positiv holdning fordi de mener mange motstandere er mest opptatt av estetikk. På tross av at Sima-Samnanger-saken reiser spørsmål om avveining av miljøutfordringer knyttet til biologisk mangfold og klima har Greenpeace ikke engasjert seg i den formelle prosessen eller i media.

En aktør som trådte inn i mediedebatten etter OEDs opprettholdelse av konsesjonsvedtaket 2010, var LO. Medieoppslagene fokuserte dog mye på konflikten internt mellom LO sentralt og El og IT-forbundet på den ene siden og Industri Energi på den andre siden. Mens LO sentralt og El og IT-forbundet mente Bergensområdet hadde behov for tilførsel av kraft, hevdet Industri Energis leder at motivet for utbyggingen var eksport av strøm. Bergen kommune involverte seg også i mediedebatten etter OEDs vedtak 2.7.2010. Byrådslederen uttalte blant annet at hun syntes regjeringen hadde vært lite lydhøre overfor vestlandsbefolkningens motstand mot luftledningen og ønsket den uavhengige gjennomgangen av sjøkabelalternativet velkommen. Bevar Hardanger var den mest synlige av aktørene i media. Organisasjonens reklamefilm i 2009 skapte mye medieomtale. I tillegg fikk Bevar Hardangers trusler om sivil ulydighet samt protestmarsj i Hardangernaturen, mye oppmerksomhet.

Oppsummert kan analysen illustreres ved en matrise (Figur 6.1) som viser de ulike aktørenes holdning til saken i de ulike formelle faser av konsesjonsprosessen samt i media. Ulike farger antyder både deltagelse og holdning til saken.

	Melding	Konsesjons-søknad	Tilleggs-utredninger	Tilleggs-søknad	Klage-behandling	Media
Eidfjord kommune	Red	Red	White	White	Red	Yellow
Ulvik herad	Red	Red	Red	White	Red	Red
Granvin herad	Red	Red	Red	White	Red	Red
Kvam herad	Red	Red	Red	Red	Red	Yellow
Samnanger kommune	Yellow	Yellow	White	Yellow	White	Yellow
Statkraft	White	Yellow	White	White	White	Yellow
BKK Nett	Green	Green	White	Green	Green	Green
Den Norske Turistforening	White	Red	White	White	Red	Red
NHO Reiseliv	Red	Red	Red	White	Red	Red
Folkeaksjonen i Hardanger	Red	Red	Red	White	Red	Red
Norges Naturvernforbund	Red	Red	White	White	Red	Red
Norges Miljøvernforbund	White	White	White	White	Red	Red
Bellona	White	White	White	White	White	Yellow
ZERO	White	White	White	White	White	Yellow
WWF	White	White	White	White	White	Red
Framtiden i våre hender	White	White	White	White	White	Red
Natur og Ungdom	White	White	White	White	White	Yellow
Bevar Hardanger	White	White	White	White	White	Red
LO	White	White	White	White	White	Yellow
Bergen kommune	White	White	White	White	White	Yellow

Figur 6.1 Sentrale aktørers standpunkt og grad av deltagelse i formell prosess og media.

	Mot omsøkt luftspenn
	For omsøkt luftspenn
	Intet klart standpunkt/motstridende argumenter
	Ingen formell deltagelse

Oppsummeringen under redegjør nærmere for sentrale aktørers deltakelse og standpunkt i Sima-Samnanger-saken. Alle aktørene deltok i mediedebatten, mens deltakelsen i den formelle konsesjonsprosessen var svært varierende. Aktørenes standpunkt knyttes opp til noen sentrale temaer som har vært gjenstand for diskusjon.

- Eidfjords ordfører var konsekvent mot luftledningen i den formelle konsesjonsprosessen. Motstanden har imidlertid blitt svekket i og med at man senere har uttalt i media at inngrepene knyttet til sjøkabel kan bli større enn det vil bli med luftspenn.
- Ulviks og Granvins ordførere var begge konsekvent mot luftledningen.
- Kvams ordfører var negativ underveis i den formelle prosessen og var en av de få som deltok også i høringen om tilleggssøknaden. Når OED senere valgte å ikke gjennomgå jordkabelalternativet på nytt og man så konturene av ilandføringsanlegget i Norheimsund, ble posisjonen i forhold til sjøkabelalternativet mer usikker. Derfor framstår de med gul farge i mediedeltakelsen.
- I motsetning til Hardangerkommunene har Samnanger vært nøytral under den formelle konsesjonsprosessen. I media har kommunen også vært nøytral, men samtidig har man uttalt at det var helt greit at utbyggingen ville starte i kommunen. Samnanger var også den eneste av de berørte kommunene som ikke påklaget NVEs konsesjonsvedtak.
- Statkraft har ikke engasjert seg nevneverdig, verken under høringene eller i media.
- BKK Nett var den eneste av aktørene i den formelle konsesjonsprosessen frem til OEDs vedtak 2.7.2010 som støttet den omsøkte luftledningen. Også i media har selskapet vært positiv til tiltaket.
- Den Norske Turistforening har konsekvent vært mot luftledningen, men deltok ikke i høringen på tilleggsutredningen og tilleggssøknaden.
- NHO Reiseliv har også vært konsekvent mot luftledningen, men deres medieprofil har vært svakere enn Den Norske Turistforening.
- Av naturlige grunner har Folkeaksjonen i Hardanger vært negativ både i den formelle konsesjonsprosessen og i media. Folkeaksjonen deltok i alle høringsrunder bortsett fra i høringen av tilleggssøknaden.
- Norges Naturvernforbund har som eneste miljøorganisasjon vært aktivt deltakende i den formelle konsesjonsprosessen, men deltok ikke i høringene av tilleggsutredningene og tilleggssøknaden. I media har Norges Naturvernforbund vært konsistent motstander av luftledningen.
- Norges Miljøvernforbund kom for første gang på banen under klagebehandlingen. I media har Norges Miljøvernforbund ikke vært en sentral aktør, men kommet med enkelte utspill som har synliggjort en klar motstand mot luftledningen.
- Andre miljøorganisasjoner deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen. I mediedebatten var både Framtiden i Våre Hender og WWF konsekvent mot luftledningen. Bellona og ZERO uttalte i media at man ikke hadde tatt stilling i saken. Begge miljøvernorganisasjonene ga uttrykk for en positiv holdning til behovet for nettutvikling uten å være spesifikt orientert mot Sima-Samnanger prosjektet.
- Natur og Ungdom deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen og har i media uttalt at man ikke hadde tatt stilling i saken.
- Bevar Hardanger har som en følge av at organisasjonen ble opprettet sent 2009 ikke deltatt i den formelle konsesjonsprosessen. I media har man vært motstander av luftledningen.

- LO deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen. Forskjellige standpunkter har kommet til uttrykk fra forskjellige nivåer og enheter i organisasjonen i media, noe som gjør at LO ikke har hatt noe enhetlig standpunkt utad.
- Bergen kommune deltok ikke i den formelle konsesjonsprosessen. I media fremgår det ikke et klart standpunkt for eller mot tiltaket. Argumentasjonen har snarere vært knyttet opp mot egne problemstillinger i Bergensregionen.

7 Diskusjon

Etter en langvarig prosess med behandling av Sima-Samnanger-saken i de offentlige organene, ”eksploberte saken” i mediene først sommeren 2010. Profileringen i media var ”monstermaster”, ødelegging av natur, og ”overkjøring av lokale interesser”. Hvor ”treffende” var mediedekningen i 2010 for en prosess som hadde vært under utvikling siden 2005? Det intense mediefokuset kulminerte med regjeringens beslutning om å nedsette fire ekspertutvalg for mer gjennomgående evaluering av sjøkabelalternativet. Dette fikk stor oppslutning fra nesten alle de berørte aktørene, både de som hadde deltatt i den formelle prosessen, i mediedebatten, og – mot slutten – i de politiske utspill og forhandlinger som førte fram til beslutningen om de fire ekspertutvalgene. Beslutningen ble da også eksplisitt begrunnet av statsråd Riis-Johansen som et forsøk på å forsterke legitimiteten til Sima-Samnanger-prosessen. Et spørsmål som da kan reises er om legitimitetsbehovet burde/kunne ha blitt dekket på et tidligere tidspunkt.

Vi har i kapittel 2 spesielt sett på NVEs og senere OEDs begrunnelser for systemløsningen med luftledning og avvisning av sjøkabelalternativet. Når vi samtidig nå vet at regjeringen 1.3.2011 bestemte seg for å opprettholde sitt vedtak om å gi Statnett konsesjon til å bygge luftledning mellom Sima og Samnanger, hva kan vi lære av saken som kan være relevant for framtidige nettutviklingsprosjekter av lignende karakter?

Vi begynner drøftelsen med en kort redegjørelse for hvordan OED begrunnet sin beslutning om å opprettholde det opprinnelige konsesjonsvedtaket.

7.1 Kort oppsummering av OEDs vurdering av sjøkabelrapportene og opprettholdelse av konsesjonsvedtaket om luftledning mellom Sima og Samnanger pr 1. mars 2011

Statsråd Riis-Johansen uttalte at rapportene fra de fire utvalgene hadde ført til at kunnskapsgrunnlaget for de vurderingene som ble gjort var utvidet:

Utvalgene bekrefter at sjøkabeløsningen er teknisk mulig, men vil bli dyrere og ta vesentlig lengre tid å få på plass. Enhver utsettelse svekker forsyningsikkerheten og øker risikoen for at bergensregionen må etableres som eget prisområde for å begrense forbruket i kalde perioder. Som ansvarlig energiminister kan jeg ikke gå på akkord med kravene til sikker strømleveranse for Norges nest største by i årene framover.¹³³

Departementet viste til at utvalg 1 og 2 hadde konkludert med at sjøkabel er teknisk mulig. Som gjennomgangen av OEDs tidligere konklusjon i klagevedtaket 2.7.2010 viste, var imidlertid driftssikkerheten til sjøkabelalternativet sentralt for at sjøkabel ble ansett som en mindre god løsning av hensyn til forsyningsikkerheten:

Etter departementets vurdering vil den lange strekningen og de krevende forhold Hardangernaturen også byr på under vann, i seg selv utgjøre en for stor forsyningsikkerhetsmessig risiko på grunn av fare for feil. Som erfaringene med Oslofjordkablene viser, kan en feil føre til svært lang utetid.¹³⁴

¹³³ OED 2011

¹³⁴ OED 2.7.2010 s.25

Referansen til feilene med sjøkablene i Oslofjorden er fraværende i departementets vurdering av ekspertutvalgenes rapporter. Som kjent konkluderte Statnett på bakgrunn av Multiconsults rapport i 2006 med at sjøkabel hadde akseptabel kapasitet og driftssikkerhet.¹³⁵ Multiconsults rapport fra 2006 viste i likhet med ekspertutvalgenes rapporter at sjøkabel ville bli vesentlig dyrere. Forhold knyttet til sjøkablens kapasitet og driftssikkerhet kan ikke sies å være substansielt forskjellig fra Multiconsults utredning i 2006.

Utvalg 3 så på konsekvensene av at man trenger lengre tid på en ny overføringsforbindelse til BKK-området med sjøkabel enn ved en luftledning. Utvalget viste til at forsyningssikkerheten i BKK-området med stor sannsynlighet ville være tilfredsstillende det neste tiåret selv om Sima-Samnanger ikke vil være på plass fra 2012 – *dog med to forutsetninger*: Den ene er at linjen Modalen-Mongstad-Kollsnes er på plass innen 2016 (se figur 2.1); og den andre er at Energiverk Mongstad er i full drift fra 2015. Utvalget kunne ikke utelukke utfordrende forsyningssituasjoner, f.eks ved lav magasinfylling, og anbefalte derfor at BKK-området ble etablert som eget anmeldingsområde så snart som mulig. Utvalget påpekte at brudd på én av forutsetningene ville øke sannsynligheten for en krevende effekt- og energisituasjon, spesielt om ikke flere av tiltakene som utvalget forslø ble satt i verk. Brudd på begge forutsetningene ville medføre utilfredsstillende forsyningssikkerhet, dersom ikke kapasiteten på det eksisterende nettet forsterkes.

OED påpekte at grunnlaget for full drift på Mongstad i 2015 var så usikkert at man ikke kunne legge en slik forutsetning til grunn for vurderingen av forsyningssikkerheten. OED viste også til at den andre forutsetningen, linjen Modalen-Mongstad-Kollsnes har et meget høyt konfliktnivå og at man vanskelig kunne se at det vil være grunnlag for ferdigstilling som forutsatt i 2016. I tillegg mente OED at spesielle prisområder kun fungerer som en løsning i korte eller lengre perioder hvor overføringskapasiteten ikke er tilstrekkelig, men at tiltaket ikke vil være en varig løsning på større regionale utfordringer knyttet til forsyningssikkerheten. Det ble også vist til at det er et politisk mål at kraftsystemet skal bidra til lik og forutsigbar strømpris i hele landet og at et prisområde i BKK-regionen vil medføre at prisene vil kunne bli vesentlig høyere enn i andre deler av landet.

OED viste også til at utvalg 3 hadde foretatt en vurdering av antall timer med redusert driftssikkerhet vinteren 2009/2010, og hadde kommet fram til et tall på 700 timer med redusert driftssikkerhet, som kan sammenliknes med Statnetts tall på ca. 1400 timer. OED viste til at et samlet utfallsrom på 700-1400 timer innebar at BKK-systemet ble kjørt med redusert sikkerhet i til sammen 1-2 måneder, og at uavhengig av hvilke tall man legger til grunn viste dette at situasjonen vinteren 2010 var uakseptabel.

Utvalg 4 skulle sammenligne de samfunnsøkonomiske virkninger av luftledning mot sjøkabel og vurdere kostnader til tiltak for å sikre forsyningssikkerhet. Utvalget skulle spesielt se på miljøvirkninger og hvordan eventuell sjøkabling kan få følger med økt kabling av andre nettinvesteringer. Ifølge utvalget var kapasiteten på forbindelsene inn til Bergen problemet i dag, og utvalget mente den konsesjonsgitte luftledningen ikke vil bidra til økt effektkapasitet. Forsyningssikkerheten blir akseptabel først når planlagt linje Modalen-Mongstad-Kollsnes er ferdig i 2016. Ifølge utvalget ville BKK-snittet med tiltak på produksjons- og forbrukssiden under normale driftsforhold ha akseptabel forsyningssikkerhet mot 2020. Imidlertid burde nettførsterkninger være på plass frem mot 2020 for å oppnå akseptabel forsyningssikkerhet.

---

¹³⁵ Statnett 2006 s 97

Utvalg 4 kunne ikke rangere alternativene luftledning/sjøkabel fordi man ikke kunne verdsette miljøforringelsen ved luftledningen. Dette var i tråd med hva som ble lagt til grunn i tidligere konsekvensutredninger. Man konstaterte at en sjøkabel med følgevirkninger som følge av presedens ville kunne bli 30 mrd kr dyrere og at dette må dekkes av brukerne. Det ble påpekt at man ikke hadde faglig belegg for å anslå betalingsvilligheten for dette. Utvalget kunne ikke utelukke at spenningsoppgradering kombinert med reservekraftverk – et alternativ som ville være billigere enn sjøkabel og ha mindre miljøkonsekvenser enn luftledning – ville være best samfunnsøkonomisk. Det ble imidlertid påpekt at man manglet kunnskap. Utvalget konkluderte også med at linjen Sima-Samnanger kunne utsettes, noe som vil gi en finansiell gevinst samt tilgang til ny informasjon om forbruk, men det bør da påregnes en kostnad for lavere krafttilgang og svakere sikkerhet.

Utvalget hevdet at spenningsoppgradering av eksisterende ledning Sauda-Aurland ville være et godt miljømessig alternativ, og være en mulig reserveløsning. Det ble imidlertid pekt på at et gasskraftverk ville gi merkostnader i form av nødvendig offentlig støtte og økte klimakostnader. Vi vil påpeke her at klimareferansen her ser ut til å inkluderes kun som en kostnadsreferanse. Vi kan imidlertid ikke se at det gjøres referanse til Norges klimapolitiske forpliktelser, klimaforliket og tiltak om å redusere norske klimagassutslipp med 15-17 millioner tonn.

Departementet vektla i sin vurdering at spenningsoppgradering ville medføre omfattende og tidkrevende prosesser og at dette ville innebære alt for lang tid med redusert forsyningsikkerhet. Samtidig ble det fra OED sin side pekt på at utbyggingen av fornybar energi ville måtte legges på is.

7.2 Hva kan vi lære?

Denne studien har vist at den store mediedekningen sommeren 2010 må forstås i lys av den formelle konsesjonsprosessen. Media har samtidig blitt brukt som en alternativ kanal der aktører har fått utløp for sine meninger om myndighetenes forvaltningspraksis og endelige beslutninger. En sentral kritikk har vært at motstanderne av luftledningen ikke har hatt noen reell mulighet til å påvirke prosessen, men kun fått mulighet til å påvirke alternativer man i utgangspunktet har vært uenige i.

Sivilombudsmannen bekreftet i 2010 og i 2011 at konsesjonsprosessen har vært gjennomført i tråd med det saksbehandlingssystem som Stortinget gjennom energilovgivningen har vedtatt.¹³⁶ Samtidig med at det i den formelle konsesjonsprosessen har vært stor motstand mot luftledningen Sima-Samnanger, har denne studien avdekket en begrenset interesse for å bruke formelle kanaler for å påvirke den omsøkte luftledningen.

Av de ulike aktørene som kom med høringsuttalelser var det kun BKK Nett som uttalte seg positivt til tiltaket. Høringsuttalelsene viste at flere stilte spørsmål om behovet for luftledningen, men dette har kommet i skyggen av kravene om sjø- og jordkabel, som har vært fremholdt av svært mange aktører som den eneste akseptable løsningen. Alternative systemløsninger som SVC-anlegg, spenningsoppgradering av eksisterende 300 kV nett fra Aurland til Saudal og de alternative

¹³⁶ Det stADFestet Sivilombudsmannen høsten 2010 etter at Den norske Turistforening, Ulvik herad og Granvin herad klaget på vedtaket til Sivilombudsmannen i kjølvannet av OEDs vedtak. Sivilombudsmannen (2010) og Sivilombudsmannen (2011)

linjeforbindelsene Åsen-Samnanger, Sauda-Samnanger og Sima-Evanger har på samme måte kommet i skyggen av kravene om sjø-/jordkabel.

Mange kritikere påpekte at regjeringen på et mye tidligere tidspunkt kunne ha vurdert andre alternativer for å sikre kraftforsyningen til Bergensområdet. Analysen viser imidlertid at dette ble gjenstand for vurderinger både under de ulike søknadstrinn i NVEs konsesjonsbehandling samt i OEDs klagebehandling. Samtidig er det liten tvil om at nye utredninger bidro til en økt tillit til beslutningsprosessen. Når vi nå vet konklusjonene på ekspertutvalgenes utredninger, er det derfor naturlig å stille seg spørsmålet om hvorfor dette først måtte gjennomføres etter OEDs opprettholdelse (2.7.2010) av NVEs konsesjonsvedtak (30.5.2008).

Et sentralt ankepunkt mot konsesjonsbehandlingen har vært at det samfunnsøkonomiske regnskapet som ble lagt til grunn for vurderingen av sjøkabelalternativet ikke tok hensyn til tap av urørt natur, friluftsliv eller tap for reiselivsnæringen. NVE og OED påpekte med referanse til konsekvensutredningene, at det ikke var mulig å tallfeste alle virkningene ved bygging av luftledningen. For reiselivets del påpekte NVE og OED at fagrapporten for reiseliv og turisme konkluderte med at tallfesting av økonomiske virkninger ville være beheftet med stor usikkerhet. Dette har også blitt bekreftet av ekspertutvalgene.

Argumentet om det ufullstendige samfunnsøkonomiske regnestykket, ble speilet i media ved at spørsmålet om natur, reiseliv, og friluftslivsverdier fikk stor plass innen konteksten av spørsmålet om sjø-/jordkabel. Men i motsetning til de formelle høringsuttalelser, har mediedebatten stort sett vært frikoblet referanser til de ulike utredningene som har vært gjort. Den formelle konsesjonsprosessen og mediedebatten kan derfor sies å ha hatt ulike uttrykk. Spørsmålet er om en klarere kobling mellom sentrale faglige vurderinger i den formelle konsesjonsprosessen og mediens dekning av saken kunne ført til et mindre konfliktnivå.

Mediedebatten har i større grad handlet om spesielle tiltak som passer inn i medias nyhetskriterier. Eksempler på dette er trusler om sivil ulydighet, demonstrasjoner, postkortaksjoner, reklamefilmer og standpunkt for eller mot tiltaket. Dette eskalerte spesielt etter OEDs vedtak 2.7.2010, der mange av saksargumentene forsvant i oppslag som også henviste til nedleggelse av lokale partilag i Hardanger og prosessen som endte i regjeringens beslutning om å foreta en uavhengig ekspertvurdering. Statnett ble her ”skyteskiven” og deres kommunikasjonssjef ble nødt til å svare på det han mente var usaklige påstander.

NVE viste til at Statnett ikke ønsket å omsøke sjø-/jordkabel fordi dette ville gjøre prosjektet samfunnsøkonomisk ulønnsomt. Denne tilnærming er i tråd med gjeldende kablingspolicy slik Stortinget senest bekreftet i gjennomgangen av Ot.prop 62 i 2008-2009. Sjøkabel skal primært søkes på lavere spenningsnivå. Selv om noen politiske partier sommeren 2010 antydte noe annet, har ikke Stortinget åpnet opp for å pålegge Statnett å omsøke dyrere alternativ.

Analysen av Statnett sine uttalelser knyttet til sjøkabelalternativet viste samtidig en dreining av argumentasjonen fra fokus på høye kostnader til fokus på manglende driftssikkerhet. Denne dreiningen av argumentasjonen mottok selskapet kritikk for i media etter OEDs vedtak 2.7.2010. Mediens fremstilling et Statnett med manglende vilje til å utlevere informasjon om utdefinerte systemløsninger og igangsetting av anbudsprosess før endelig vedtatt konsesjon, er blant faktorene som har ført til at det er blitt skapt et bilde av et nettselskap som holder tilbake informasjon og ikke respekterer konsesjonsprosessen. Det har også vært stilt spørsmål i media ved hva som egentlig har

vært Statnett sitt motiv for å bygge luftledningen. Flere har hevdet at det egentlige motivet ikke forsyningssikkerheten i Bergensområdet, men å berede grunnen for krafteksport og elektrifisering av norsk sokkel. Det har med andre ord blitt stilt spørsmål ved Statnetts troverdighet og motiver.

Selv om gjennomgangen av den formelle prosessen bekreftet et stort engasjement rundt saken, viste medieanalysen at flere aktører har begrenset sin deltakelse til kun å komme med utspill i media. Det sistnevnte gjelder med unntak av Naturvernforbundet størstedelen av miljøbevegelsen, LO og Bergen kommune.¹³⁷

Analysen viser at Sima-Samnanger-saken er preget av mange ”kryssende konfliktlinjer”. Flere av disse er nokså velkjente i norsk politikk: ”senter” vs ”periferi”; sentralt ”byråkrati” vs lokalt ”folk”; ”kraftsosialisme” vs ”naturbeskyttere”; osv. Men i Sima-Samnanger-prosjektet har vi også observert en ny konfliktdimensjon knyttet til ”lokale kraftbehov” (Bergensområdet) vs ”lokale traseer”. Det er mange kryssende konfliktlinjer, men kanskje det mest fraværende er poengterte og konsekvente avveielser av forskjellige ”naturmessige”, ”miljømessige”, og ”klimatemessige” grenseverdier som berøres av alternative teknologiske og markedsmessige løsninger. På mange måter settes lokale interesser opp mot globale hensyn. Dette kan knyttes til det såkalte NIMBY-problemet – ”Not In My Back Yard”. Dette er noe som må håndteres på en mer robust og forutsigbar måte dersom vi skal redusere konfliktnivået rundt nettutviklingen i Norge som i andre land der man også opplever tilsvarende konflikter.

Miljøbevegelsen har uttrykt at Sima-Samnanger-saken har vært en komplisert sak der ulike miljøhensyn, d.v.s. hensynet til både naturvern og klima, skal veies opp mot hverandre. I lys av de omfattende nettutviklingsplanene som er planlagt i Norge og på kontinentet, er denne ”doble miljøutfordringen” (mellom lokalt og globalt miljøvern) i økende grad en relevant problemstilling. Mange har også hevdet at Sima-Samnanger-saken har synliggjort en økende uenighet innad i miljøbevegelsen - mellom de klassiske naturvernerne på den ene siden og de mer klimaorienterte organisasjonene på den andre.¹³⁸

De tradisjonelt sett klimaorienterte miljøvernorganisasjonene ZERO og Bellonas manglende standpunkt i saken, kan ha bidratt til at klima som tema ikke har vært en sentral referanse for debatten. Til tross for spesielt Naturvernforbundets argumentasjon for kraftledningens negative effekt på biologisk mangfold, har heller ikke dette temaet vært sentralt i debatten. Det har i stedet vært estetiske argumenter knyttet til turisme og reiseliv som har preget motstanderne i Sima-Samnanger-saken.

¹³⁷ Hva Bevar Hårdanger hadde valgt å gjøre er vanskelig å vite gitt at de først ble etablert i 2009.

¹³⁸ Se for eksempel oppslaget *Konflikt. Surt klima blant miljø-aktivister* i Aftenposten 3.2.2011

7.3 Veien videre mot færre tilsvarende konflikter krever bedre avveining av ulike hensyn

Olje- og energiministeren uttalte 10. august 2010 at *...for å få en større legitimitet knyttet til beslutningen så er det fornuftig...å også gjøre den uavhengige vurderingen, som har vært etterlyst, jeg får si, gjennom sommeren.*¹³⁹

Selv om argumenter om legitimitet også ble fremsatt under klagebehandlingen, ble ikke dette reflektert i OEDs vedtak av 2.7.2010. Her valgte man å foreslå 100 millioner kroner til avbøtende tiltak. Opprinnelig ble det tildelt Hordaland Fylkeskommune, men er senere i vedtaket av 1.3.2011 adressert til Hardangerrådet. Om penger som avbøtende tiltak er et fornuftig og ”legitimerende” tiltak i slike prosesser gjenstår å se. Slik vi vurderer situasjonen, var utfordringen for regjeringen at det var kunnskapsgrunnlaget for vedtaket som ble oppfattet som illegitimt, ikke manglende kompensasjon.

Som vi har sett i denne studien var motstanden i media svært stor. En opinionsundersøkelse som ble gjengitt i VG 5. august 2010, altså rett i forkant av regjeringens beslutning om å gjøre en uavhengig ekspertvurdering av sjøkabelalternativet, viste at det også var stor motstand mot regjeringens avgjørelse i befolkningen. I denne undersøkelsen var det 56 prosent som var mot regjeringens avgjørelse om å bygge en luftledning gjennom Hardanger, mens 19 prosent sa de var for. To måneder senere rapporterte Dagsavisen om en opinionsundersøkelse blant strømkunder som viste at 55 prosent var for utbyggingen, mens 25 prosent var mot.¹⁴⁰ I forbindelse med den sistnevnte undersøkelsen uttalte avdelingsleder Eva Fosby Livgard i TNS Gallup at tallene viste at regjeringen hadde støtte i befolkningen for luftledningen i Sima-Samnanger, men det ble ikke avklart om forskjellene i sammensetning av de to utvalg (”folket” vs ”kunder”) kunne forklare noe av forskjellen. Hva folks holdninger faktisk var til luftledningen mellom Sima og Samnanger, er usikkert dersom man legger disse opinionsundersøkelsene til grunn. Kunnskap om folks holdninger til nettutvikling generelt er et lite utforsket område i Norge. Nyere forskning fra Storbritannia konstaterer samtidig at kunnskap om folks holdninger og politiske adferd knyttet til kontroversielle nettutviklingsprosjekter er relativt lite utforsket.¹⁴¹

Et lignende tolkningsproblem oppstår i forbindelse med klimaproblematikken.

Kommunikasjonsdirektør Kristian Marstrand Pladsen i Energi Norge uttalte for eksempel at:

*Det massive medietrykket var ikke uttrykk for folkemeningen. Folk skjønner at klimapolitikken stiller oss overfor store dilemmaer og valg situasjoner som ikke bare er behagelige. Men når man må velge, velger man å la klimaet gå foran.*¹⁴²

Spørsmålet som kan stilles imidlertid er om dette er reflektert i Sima-Samnanger-saken. Hva ville skjedd dersom klimaargument reelt hadde fått den rollen slik Stortingets klimaforlik på mange måter legger opp til? I tiltakspakker for å redusere klimagassutslippene med 15-17 million tonn, understrekes det klart betydningen av økt elektrifisering av olje- og gassproduksjon, av elektrifisering av transportsektoren og annet strømbruk lokalisert fjernt fra kraftkildene. Som vi har sett imidlertid, var klimahensyn svært lite berørt i den offentlige utredningsprosessen, på tross av at Bellona og ZERO nylig har trukket fram klima som en sentral referanse.

¹³⁹ Olje- og energiminister Terje Riis-Johansen sitert på pressekonferanse 10.08.2010

¹⁴⁰ For mer informasjon om opinionsundersøkelsene, spørsmålsstillingen, utvalget etc – se TNS Gallups Energibarometer nr. 50 – oktober 2010

¹⁴¹ Devine-Wright 2011

¹⁴² Dagsavisen.no, 18.10.2010

Etter vår vurdering burde spørsmålet om integrering av klimahensyn få en vesentlig større plass i beslutningsregimet for nettutvikling. Men skal slike klimamål realiseres, krever dette nye ledningsforbindelser slik de er prosjektert og nå vedtatt utbygget som luftledning fra Sima til Samnanger. Det er mulig å søke andre ledningsforbindelser som sjø-/jordkabel, men slike løsninger krever at Stortinget endrer sin kablingspolicy.

Med tanke på framtidige utfordringer gir vår analyse av Sima-Samnanger-prosjektet grunn til å reise to sentrale spørsmål:

- I. Hvordan kan videre case-studier og komparativ analyse bidra til å forbedre vår forståelse av dagens beslutningsregime for nettutvikling i Norge?
- II. Hvilke institusjonelle og prosedyremessige endringer kan skisseres for å få til et mer ”robust”, forutsigbart og balansert beslutningsregime for å fremme en mer bærekraftig nettutvikling?

Dette er spørsmål som vil bli inngående drøftet innenfor rammen av CEDRENS nye forskningsprosjekt Sustainable Grid Development (SusGrid 2011).

8 Kilder og referanser:

Litteraturoversikt

Aas, Ø., Museth, J., Tangeland, T. 2006 Konsekvensutredning: 420 kV kraftledning Sima – Samnanger. Tema: Reiseliv og turisme. NINA Rapport 163. 38 pp.

Andersen, Christian, 2009. Arbeidsnotat nr. 40/09. Kommentarer til den samfunnsøkonomiske analysen av 420 kV ledning Sima-Samnanger. SNF- prosjekt: 2352: Samfunnsøkonomisk analyse Sima-Samnanger. Samfunns og næringslivsforskning AS Bergen, Desember 2009

CEDREN 2010. CEDREN - Centre for Environmental Design of Renewable Energy. Tilgjengelig på <http://www.cedren.no/AboutCEDREN.aspx> Nedlastet 2.2.2011

Devine-Wright, P. 2011. *Renewable Energy and the Public. From NIMBY to Participation*. London: Earthscan

Granvin herad 2008. *Klage på konsesjon på ny 420 kV ledning Sima – Samnanger*. Brev til NVE av 20.06.2008

NVE 2008. *Bakgrunn for vedtak. Statnett SF - 420 kV kraftledning fra Sima kraftverk til Samnanger transformatorstasjon*. 30.5.2008. Norges Vassdrags- og energidirektorat (NVE)

NVE 2011. *Vedtak om overtredelsesgebyr – Statnett SF – overtredelse av energilovforskriften og beredskapsforskriften i forbindelse med driften av 420 kV kabelforbindelsen Rød-Hasle i ytre Oslofjord*. Tilgjengelig på http://www.nve.no/PageFiles/11842/oslofjord_vedtak.pdf Nedlastet 13.3.2011

OED 2011. *Kraftfremføringen fra Sima til Samnanger. 1. mars*. Tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/OED/pdf%20filer/EV/010311_Sima_Samnanger_brev.pdf Nedlastet 6.3.2011

OED 2010a. *Statnett SF - 420 kV kraftledning Sima kraftverk i Eidfjord kommune til Samnanger transformatorstasjon i Samnanger kommune i Hordaland – klage*. 2.7.2010

OED 2010b. *Olje- og energidepartementet. Sima-Samnanger*. (ppt fremlagt på pressekonferansen ved opprettholdelsen av konsesjonsvedtaket 2. juli 2010)

OED 2010 c. *Sima-Samnanger*. Pressemelding 10.8.2010. Tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/pressemelder/pressemeldinger/2010/sima--samnanger.html?id=612177> Nedlastet 21.3.2011

OED 2009. *Ot.prp. nr. 62(2008-2009) Om lov om endringer i energiloven*. Tilgjengelig på <http://www.regjeringen.no/pages/2175635/PDFS/OTP200820090062000DDPDFS.pdf> Nedlastet 26.12.2010

Sivilombudsmannen 2010. SAK OM KONSESJON TIL BYGGING AV KRAFTLEDNING MELLOM SIMA OG SAMNANGER. 14.10.2010. Tilgjengelig <http://www.sivilombudsmannen.no/getfile.php/Filer/Saker%20i%20media/2010-1767.pdf>. Nedlastet 11.11.2010

Sivilombudsmannen 2011. SAK OM BYGGING AV KRAFTLEDNING MELLOM SIMA OG SAMNANGER. Tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/OED/pdf%20filer/Sima-Samnanger/020311-brev_fra_SOM_til_WikborgR.pdf. Nedlastet 13.3.2011

Spikkeland, O.K. & Moe, B. 2006. *Statnett SF; 420 kV-kraftledning Sima-Samnanger. Biologisk mangfold- naturtyper, vegetasjon og fauna. Konsekvensutredning*. Ole Kristian Spikkeland Naturundersøkelser & Bjørn Moe, Botanisk Utredning. Rapport. 86 s.

Statnett 2009. 420 kV-ledningen Sima-Samnanger, oppdatert gjennomgang av sjøkabelalternativet. Brev til NVE av 27.8.2009

Statnett 2005. 420 kV-ledning Sima - Samnanger. Melding med utkast til konsekvensutredningsprogram. Tilgjengelig på <http://www.statnett.no/no/Prosjekter/Sima-Samnanger/Dokumenter/>

Statnett 2006. Konesjonsøknad. 420 kV-ledning Sima Samnanger. Søknad om konsesjon, ekspropiasjonstillatelse og forhåndstiltredelse. Konsekvensutredning, Mai 2006. Tilgjengelig på <http://www.statnett.no/no/Prosjekter/Sima-Samnanger/Dokumenter/>

Statnett.no 2011. Prosjektside for Sima-Samnanger. Tilgjengelig på <http://www.statnett.no/Sima-Samnanger/index.html>
Nedlastet 20.3.2011

SusGrid. 2011. *Sustainable Grid Development – SusGrid – a revised design. Addressing the need to integrate economic, social and environmental concerns.* Project description resubmitted to the RENERGI programme of the Norwegian Research Council. Oslo: SINTEF Energi

TNS Gallup 2010. TNS Gallups Energibarometer nr. 50. Utdrag av rapporten. Oktober 2010. Tilgjengelig på http://www.hf.no/uploads/Diverse_filer/Barometer.pdf. Nedlastet 24.3.2011

Medietekster knyttet til medieanalysen

Eidfjord

Hordaland 10.6.2010. Får søme kraftlineråd som før. S. 7

Kommunal Rapport 2.7.2010 - Raser mot vedtak om kraftlinje. Seksjon: Energi og miljø

BT.NO 3.7 2010. FØLG KRAFTDEBATTEN PÅ BT.NO; Hvordan reagerer du på beslutningen om - ...kraftlinjen i Hordanger? Side 4

VG.no 10.8.2010. Sp-ordfører foreslår hestehandel. Nedlastet 12.11.2010

Nrk.no 12.08.2010. Hordanger-alliansen slår sprekker. Tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7246709> Nedlastet 12.11.2010

Bt.no 10.8.2010. Seiersrus her inne. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/hordangermastene/--Seiersrus-her-inne-1132964.html> Nedlastet 12.11.2010

Vg.no 18.8.2010. Hordangerordførerne krever byggestopp fram til februar. Tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10044245> Nedlastet 12.11.2010

Ulvik

Bergens Tidende 17.08.2005. – Vil skjemme Hordanger. S. 5

Bt.no 19.09.2007. Ordførere vil lenke seg fast mot kraftlinje. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Ordforerere-vil-lenke-seg-fast-mot-kraftlinje-412190.html> Nedlastet 20.11.2010

Hordanger-folkeblad.no 30.5.2008. Protesterer mot monstermaster. Tilgjengelig på <http://www.hordanger-folkeblad.no/hfnyhende/eidfjord/article3576110.ece> Nedlastet 20.11.2010

Dagbladet.no 14.01.2010. EU-krav kan presse fram kraftlinje i Hordanger. Tilgjengelig på <http://www.dagbladet.no/2010/01/14/nyheter/innenriks/kraftlinjer/hordanger/9917937/> Nedlastet 20.11.2010

Aftenbladet.no 10.08.2010. Stoltenberg utreder - og bygger. Tilgjengelig på <http://www.aftenbladet.no/innenriks/1243773/%7Barticle.url%7D> Nedlastet 20.11.2010

Dn.no 16.8.2010. Vi har aldri lovet et utvalg. Tilgjengelig på <http://www.dn.no/energi/article1955974.ece> Nedlastet 20.11.2010

Bergens Tidende 9.6.2010. Klar til å bestemme seg. s. 9

Bt.no 7.2.2007. Kraftline utanom Hordanger. Tilgjengelig i ATEKST

Granvin

Bergens Tidende 17.08.2005. - Vil skjemme Hordanger.S. 5

Nationen 24.9.2007. Vil lenke seg til master. s. 10

Bt.no 20.10.2007. -Haga vil kjøpe seg fri. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/innenriks/--Haga-vil-kjoepe-seg-fri-427551.html> Nedlastet 23.11.2010

Bt.no 27.4.2010. -Lei smak i munnen. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/--Lei-smak-i-munnen-1075096.html> Nedlastet 23.11.2010

Bt.no 27.4.2010. La kraftlinjealternativer i skuffen. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/La-kraftlinjealternativer-i-skuffen-1074930.html> Nedlastet 23.11.2010

Tv2.nyhetene.no 9.7.2010. Ap-lag legger ned alle verv i kraftlinje-protest. Tilgjengelig på <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/politikk/aplag-legger-ned-alle-verv-i-kraftlinje-protest-3246417.html> Nedlastet 23.11.2010

Rb.no 25.8.2010. - Nedleggelse er uryddig. Tilgjengelig på <http://www.rb.no/Innenriks/Politikk/article5237130.ece> Nedlastet 23.11.2010

Tv2nyhetene.no 14.8.2010. Marsjerer mot mæster i hardangersola. Tilgjengelig på <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/marsjerer-mot-maester-i-hardangersola-3265766.html> Nedlastet 23.11.2010

Tk.no 19.8.2010. Åpner for jordkabelkompromiss. Tilgjengelig på <http://www.tk.no/Innenriks/Politikk/article5227848.ece> Nedlastet 23.11.2010

Kvam

Byggeindustrien 20.8.2005. - Før krafta fram i tunnel!. Tilgjengelig i ATEKST

Bergens Tidende 16.1.2006. Støtter tunnel under Kvamskogen. S. 3

Nordlys.no 27.8.2007. Grasrotopprør mot «monstermæster». Tilgjengelig i ATEKST

Hordaland Folkeblad 2010. -Ein skikkeleg kalddusj. 13.8.2010 s. 4

Nrk.no 12.08.2010. Hardanger-alliansen slår sprekker. Tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.7246709> Nedlastet 15.11.2010

Tu.no 26.8.2010. Kabelrapporten som forsvant. Tilgjengelig på <http://www.tu.no/energi/article255376.ece> Nedlastet 15.11.2010

Lofotposten.no 19.8.2010. Ståtnett klar til å reise 52 mæster. Tilgjengelig på <http://www.lofotposten.no/Innenriks/article5228334.ece> Nedlastet 15.11.2010

Samnanger

Bergens Tidende 25.02.2006. Samnanger seier nei til Kvammapakken. S. 5

Bergens Tidende 3.7.2010. FØLG KRAFTDEBATTEN PÅ BT.NO; Hvordan reagerer du på beslutningen om - ...kraftlinjen i Hardanger? S. 4

Abcnyheter.no 11.08.2010. Sang «nei takk» til ministrene. Tilgjengelig på <http://www.abcnyheter.no/nyheter/miljo/100811/sang-%C2%ABnei-takk%C2%BB-til-ministrene> Nedlastet 16.11.2010

Statkraft

VG 15.8.2010. Krafttaket. S. 18

Hordaland 28.09.2010. -Kraftlinje i luft eller sjø er eit politisk vøl. S. 4

BKK Nett

Nrk.no 12.02.2010. Bruker helikopter mot strømkrise. Tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.6991828> Nedlastet 17.11.2010

Adressa.no 14.04.2010. Bergen var truet av strømkollaps i vinter. Tilgjengelig på <http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article1469548.ece> Nedlastet 17.11.2010

DNT

Nordlys.no 27.8.2007. Grasrotopprør mot «monstermæster». Tilgjengelig i ATEKST

Dn.no 30.5.2008. En strøm av klager til Haga. Tilgjengelig på <http://www.dn.no/forsiden/politikkSamfunn/article1414119.ece> Nedlastet 30.11.2010

Frifagbevegelse.no 3.11.2009. Vil at oljeindustrien betaler. Tilgjengelig på <http://www.frifagbevegelse.no/anb-nyheter/article4682335.ece> Nedlastet 30.11.2010

Hegnar.no 11.01.2010. - Ulønnsomt med kraftlinje i Hardanger. Tilgjengelig på <http://www.hegnar.no/okonomi/politikk/article406363.ece> Nedlastet 30.11.2010

Vg.no 2.7.2010. Varsler ny Altaaksjon. Tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/klimatrusselfen/artikkel.php?artid=10009990> Nedlastet 30.11.2010

Nationen.no 21.7.2010. Turistforeningen klager på monstremaster. Tilgjengelig på <http://www.nationen.no/2010/07/21/politikk/hardanger/kraftutbygging/6072868/> Nedlastet 30.11.2010

NHO Reiseliv

Aftenposten.no 16.6.2007. Kjemper mot gigant-ledninger. Tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1839338.ece> Nedlastet 26.11.2010

Bt.no . 22.06.2007. Kraftliner kan gje milliardtøp. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Kraftliner-kan-gje-milliardtøp-372724.html> 26.11.2010

Tu.no 31.08.2007. Krangler om bildebruk av kraftlinjer. Tilgjengelig på <http://www.tu.no/energi/article110054.ece> 27.11.2010

Aftenbladet.no 17.7.2010. Kraftledning er verdensarv i Nærøy. Tilgjengelig på http://www.aftenbladet.no/innenriks/1233218/Kraftledning_er_verdensarv_i_Naeroey.html 29.11.2010

Folkeaksjonen i Hårdanger for kraft-overføring med sjøkabel

Hordaland 19.11.2009. Bevar Hårdanger mot kraftliner. S. 6

Bergens Tidende 07.09.2005. - Trekk heile kraftlinemeldinga! S. 13

Dn.no 17.08.2005. Gigantisk kraftledning tvers gjennom Hårdanger. Tilgjengelig på <http://www.dn.no/forsiden/article573136.ece>

Aftenposten.no 22.07.06. Kraftledning truer idyllen. Tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1396078.ece>

Aftenposten 23.07.2006. Krever ny kraftpolitikk. S. 7

Firda.no 03.10.2009. Strømnettet kan bryte sammen. Tilgjengelig på <http://www.firda.no/Innenriks/article4622484.ece>

ba.no 06.04.2010. - Statnett handler på eget ansvar i Hårdanger. Tilgjengelig på <http://www.ba.no/nyheter/politikk/article5056833.ece>

Dagsavisen 3.7.2010. Ny miljøsmell for SV. 3.7.2010 s. 6

Norges Naturvernforbund

Tu.no . 25.8.2006. Ruster seg til krig mot kraftlinjer. Tilgjengelig på <http://www.tu.no/energi/article57043.ece> Nedlastet 1.12.2010

Frifagbevegelse.no 3.11.2009. Vil at oljeindustrien betaler. Tilgjengelig på <http://www.frifagbevegelse.no/anb-nyheter/article4682335.ece> Nedlastet 2.12.2010

banett.no . 02.07.2010. Vølser over naturverdiene. Tilgjengelig på <http://www.banett.no/ntb/innenriks/article371059.ece> Nedlastet 1.12.2010

vl.no 11.10.2010. - Master kan bli overflødige. Tilgjengelig på <http://www.vl.no/samfunn/article63191.zrm> Nedlastet 1.12.2010

sa.no 31.8.2010. Uten skjult agenda. Tilgjengelig på <http://www.sa.no/Innenriks/article5272543.ece> Nedlastet 14.11.2010

Norges Miljøvernforbund

Bergens Tidende 09.06.2008. Mener bropenger bør gå til sjøkabel s. 15

Bergensavisen.no 17.08.2010 - Tøv og kritikkløs svada fra Zero. Tilgjengelig på <http://www.ba.no/nyheter/article5226146.ece>

Bellona

Tu.no 7.6.2010. Statnett driver utpressing. <http://www.tu.no/energi/article248355.ece> Nedlastet 24.11.2010

Klassekampen 12.08.2010 . Splitter miljøørsla. S. 4

Tu.no 24.08.2010. - Må leve med kraftlinjer. Tilgjengelig på <http://www.tu.no/energi/article256194.ece> Nedlastet 24.11.2010

ZERO

Ht.no 14.01.2010. EU-krav kan presse fram kraftlinje i Hårdanger. Tilgjengelig på <http://www.ht.no/incoming/ntb/innenriks/article325491.ece> Nedlastet 24.11.2010

Klassekampen 12.08.2010 . Splitter miljøørsla. S. 4

Hå-halden.no 17.08.2010. - Sjøkabler kan øke CO2-utslippene. Tilgjengelig på <http://www.ha-halden.no/innenriks/politikk/article5225429.ece> Nedlastet 17.11.2010

WWF

Frifagbevegelse.no 3.11.2009. Vil at oljeindustrien betaler. Tilgjengelig på

<http://www.frifagbevegelse.no/anb-nyheter/article4682335.ece> Nedlastet 17.11.2010

Klassekampen 02.12.2009. Bevar Hårdanger! S. 23

Nationen.no 10.8.2010. Kraftlinjen truer mangfoldet i Hordanger. Tilgjengelig på <http://www.nationen.no/2010/08/10/nyheter/monstermaster/energi/kraft/hordanger/6100455/> Nedlastet 17.11.2010

Natur og Ungdom

Klassekampen 2010. Splitter miljøørsla. 12.08.2010 s. 4

Framtiden i våre hender

Dagsavisen 2010. Farvel monstermast! 19.7.2010 s. 20

Bevar Hordanger

Hordaland 17.11.2009. Har ertø opp Statnett Hordaland. Tilgjengelig i ATEKST.

Glomdalen.no 02.07.2010. Nederlag for SV. Tilgjengelig på <http://www.glomdalen.no/innenriks/Politikk/article5179871.ece> Nedlastet 19.11.2010

Adressa.no 10.8.2010. Regjeringen snur etter massivt press. Tilgjengelig på <http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article1515995.ece> Nedlastet 19.11.2010

Tv2nyhetene.no 14.8.2010. Mørsjerer mot master i Hordangersola. Tilgjengelig på <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/mørsjerer-mot-master-i-hordangersola-3265766.html> Nedlastet 18.11.2010

LO

Bergens Tidende 17.03.2010. Vågar ikkje å gamble med kraftforsyninga. S. 6

Dagsavisen.no 02.07.2010. LO: - Nødvendig tiltak. Tilgjengelig på <http://www.dagsavisen.no/innenriks/article493074.ece> Nedlastet 22.1.2010

VG 21.07.2010. Fanges i eget overføringsnett. S. 46

Klassekampen 17.08.2010. Avviser LO-kritikk. S. 6

Austagderblad.no 24.08.2010. Bygges for å selge strøm. Tilgjengelig på <http://www.austagderblad.no/Innenriks/article5235966.ece> Nedlastet 20.11.2010

Bergen kommune

Bt.no 24.8.2006. Friele adværer mot strømkrise. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/na24/Friele-adværer-mot-stroemkrise-291785.html> Nedlastet 21.1.2010

Nettavisen.no 10.8.2010. Spår elendig Ap-valg. Tilgjengelig på <http://www.nettavisen.no/nyheter/article2959337.ece> Nedlastet 23.1.2010

Bergensavisen 11.08.2010. Aksepterer høyere strømpriser. S. 4

Statnett

Bt.no 26.09.2005. Statnett mjukar opp hardingane med kaffi. Tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Statnett-mjukar-opp-hardingane-med-kaffi-208337.html> Nedlastet 2.12.2010

Nationen 25.08.2007. Megabløff om master. S. 5

Nrk.no 17.11.2009. - Grov manipulasjon. Tilgjengelig på <http://www.nrk.no/nyheter/distrikt/hordaland/1.6869789> Nedlastet 2.12.2010

Tv2nyhetene.no 03.10.2009. Strømnettet kan bryte sammen. Tilgjengelig på <http://www.tv2nyhetene.no/innenriks/stroemnettet-paa-vestlandet-kan-bryte-sammen-2936795.html> Nedlastet 2.12.2010

Ba.no 06.04.2010. Statnett handler på eget ansvar i Hordanger. Tilgjengelig på <http://www.ba.no/nyheter/politikk/article5056833.ece> Nedlastet 2.12.2010

Vl.no 27. 4. 2010. Nye traseer kan spare natur i Hordanger. Tilgjengelig på <http://www.vl.no/samfunn/article22200.zrm> Nedlastet 2.12.2010

Nationen.no 24.07.2010. Fullt mulig med sjøkabel. Tilgjengelig på <http://www.nationen.no/2010/07/24/politikk/strom/hordanger/kraftlinje/6077557/> Nedlastet 2.12.2010

Oa.no 6.8.2010. Statnett forsvarer kraftlinje. Tilgjengelig på <http://www.oa.no/Innenriks/article5214013.ece> Nedlastet 2.12.2010

Nettavisen.no 06.08.10. Dette handler bare om penger. Tilgjengelig på <http://www.nettavisen.no/nyheter/article2957849.ece> Nedlastet 2.12.2010

Tu.no 08.08.2010. Feil på alle Statnetts sjøkabler. Tilgjengelig på <http://www.tu.no/energi/article253894.ece> Nedlastet 2.12.2010

Austagderblad.no 24.08.2010. Bygges for å selge strøm. Tilgjengelig på <http://www.austagderblad.no/Innenriks/article5235966.ece> Nedlastet 2.12.2010

Andre medietekster

Vg.no 5.8.2010. Folket sier nei til Hardanger-mastene. Tilgjengelig på

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/norsk-politikk/artikkel.php?artid=10017493> . Nedlastet 1.11.2010

Dagsavisen.no 18.10.2010. Hilser monstrene velkommen. Tilgjengelig på

<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article510840.ece>

Aftenposten 3.2.2011 Surt klima blant miljø-aktivister. Tilgjengelig på

<http://www.aftenposten.no/fakta/innsikt/article4016976.ece>. Nedlastet 5.2.2011

Pr-o.no 29.12.2010. Nyhetene som gjorde inntrykk. Tilgjengelig på <http://pr-o.no/category/agendatracker> Nedlastet 16.1.2011

Teknologi for et bedre samfunn
www.sintef.no

Fornybar energi på lag med naturen
Renewable energy respecting nature

CEDREN

Centre for Environmental Design of Renewable Energy

